

COMMENTARII
COLLEGII
CONIMBRICENSESIS
SOCIETATIS IESV,

IN LIBROS ARISTOTELIS,
qui parva Naturalia appellantur.

LUGDUNI,
EX OFFICINA IVNTARVM.

CIO. IO. XC VIII.

PRO O E M I V M.

Res operi
subiecta.

IBRI Aristotelis, quos nostrates Philosophi parua naturalia, id est, parua de rebus nature opuscula inscripsere, supplementa quadam sunt librorum de anima. Continent enim explicacionem quarundam affectionum, quae aut omnibus viuentibus conueniunt, ut mors & vita: aut solis animantibus, ut vigilia, somnus, respiratio. Sequimur autem in hoc opere eandem methodum, & scribendi rationem, quam in Meteoris ob eas causas, quas ibidem exposuimus. Quod tamen ad libros de sensu & sensili attinet, in quibus Aristoteles de sensuum organis, eorumq[ue] obiectis potissimum differit, statuimus nihil hoc loco in eos commentari, quod tota ea disputatio abunde tractata, atque illustrata à nobis sit in libris de anima, quos una cum libris de ortu, & interitu propediem fauente Deo in lucem edemus.

IN

IN LIBRVM DE MEMORIA, ET REMI- NISCENTIA.

Quid, & quoniam sit memoria.

CAPUT I.

MEMORIA fuso vocabuli significatu tribus modis à Philosophis accipitur, ut tradit partim M. Albertus in summa de homine tractatu de memoria, partim alijs variis in locis. Primum pro ipsa facultate, seu potentia, qua recordamur: secundò pro recordandi actu: tertio aliquātulūm impropriè pro habitu, seu imaginibus, quarū interuentū memorandi actus exercetur. Quod ad primum attinet potentia recordandi nihil aliud est, quam vis animæ, quæ rerū cognitarum imagines, tanquam depositū recondit, ac seruat, vt eas, cùm opus fuerit, exhibeat. Quod pertinet illud D. Damasceni lib. 2. fidei orthodoxæ c. 20. Vis ea quæ meminimus, est memoria, ac recordationis origo, & promptuarium: & illud D. Augustini lib. 10. Conf. cap. 8. Omnia recipit recolēda, cùm opus est & retractāda grandinis memoria recessus, & nescio quid secreti, atque ineffabiles finis eius; qua omnia, suis quaque foribus, intrant ad eam, & in ea reponuntur, nec ipsa runc intrant, sed rerum sensatarum imagines illic præsto sunt cogitationi reminiscenti eas.

P O R R Ó (vt præter alios edisserant Simplicius tertio de Anima text. 20. D. Thomas 1. p. q. 79. art. 6. Alensis 2. p. q. 69. m. 1. art. 1. Scotus in 4. d. 45. q. 3.) memorandi facultas duplex est, vna sensitiva, quæ in capite sedem obtinet: altera intellectiva, quæ in ipsa animi nostri substantia insidet. De sola autem sensitiva agit Aristoteles hoc in libro, cùm doceat memoriam esse phænomenum: & in ea tantum animæ parte sitam esse, in qua imaginatio constituit. De eādem locutus est D. Damascenus loco ante cirato statuēs memoriarum organum esse posteriorem cerebri ventriculum, quem occipitum vocat. Intellectuam tradidit Aristoteles 3. de Anima

*Memoria tri-
bus modis ac-
cipi.*

D. Damasc.

D. Augus.

*Memoria sen-
situæ.*

*Memoria in-
tellectuæ.*

4 IN LIB. ARISTOTELIS

cap.4.text.6.cum docuit animam esse locum specierum, non totam, sed intellectum; de qua etiam interpretandus est D. Augustinus lib. 10.de Trinit. c. 11.cum ait memoriam, intelligentiam, & voluntatem unam esse mentem, hoc est, in una eademque mente inhærcere.

Animam separatam recordari eorum, quæ in vita gesuit.

E s s e verò admittendam istiusmodi intellectuā memoriam ex eo constat, quia recordamur rerum vniuersalium, & immaterialium, quarum notio non in potentiam organo corporis affixam, sed in aliam facultatem nobiliorem, & materiae expertem cadit. Item, quia cum pars sensitiva habet thesaurum specierum ad memorandum, potiori iure eundem obtinebit intellectua pars, quæ excellentior est. Præterea, quia anima separata recordatur eorum, quæ in hac vita gesuit, ut affirmat D. Augustinus in Psal. 108. & D. Gregorius quarto libro Moralium capite quadragesimo secundo, constat que tum ex sermone Abrahā ad diuitem Luc. 16. Recordare filii, quia recepisti bona in vita tua, Lazarus autem similitet mala: tum ex verbis ipsius diuitis, qui recordabatur quinque fratrum, quos inter viuos habebat.

In nostris ment. I. P. c. I. q. 4.

Q V A R E minimè audiendus est Auicenna, qui libr. 6. Naturalium part. 5. cap. 6. intelligibilium specierum thesaurum homini denegat aiens non conseruari in mente humana species intelligibiles, totamque intellectuā recordationis vim referens ad irradiationem illius intelligentiae, quam finxit cœlestē quoddam lumen infundere in animam nostram, ut rerum notitiis imbuantur. Cuius erroris confutationem lege apud D. Thomam I. p. q. 79. art. 6. & libr. 2. contra gent. cap. 74. Vide etiam Scotum in I. dist. 3. quæstione 6.

Discutitur num memoria intellectuā propriè memoria sit, an non.

C A P V T . I I I .

Negativa par. 4. arg.

V A R I solet etiam inter eos, qui intelligibilium specierum thesaurum in nostris animis dari conseruantur, vtrum memoria intellectuā simpliciter ac propriè memoria dicenda sit. Nonnulli partem negatiuam amplectuntur eo potissimum arguento, quod ad memoriam requiratur perceptio determinata differentiæ præteriti temporis: siquidem non nisi rei præteritæ recordamur. Ea verò perceptio, cum non sit abiuncta à singularibus conditionibus, non videtur spectare per se ad intellectum, sed ad sensum. Cui opinioni haud obscurè adstipulatur. Diuus Thomas libro secundo, contra gent. capite 74. hisce verbis. *Memoria in parte sensitiva ponitur, quia est alicuius, prout cadit sub determinato tempore: non enim est nisi præteriti, & cum non abstrahatur à singularibus conditionibus non.*

DE MEMORIA ET REMINIS C.

5

non pertinet ad partem intellectuam, que est universalium. Sed per hoc non excluditur, quin intellectus possibilis sit conservatus intelligibilium, que abstrahuntur ab omnibus conditionibus particularibus. Hæc D. Thomas: quibus similia docuit M. Albertus in summa de homine, tract. de memoria.

P R O P O S I T A. dubitatio ita expedienda est. Si dicamus ad rationem eius memorie, quæ absolute ac propriè memoria vocatur, requiri, ut eadem potentia habeat in se species, quæ res singulares, & determinati temporis differentias repræsentent; tunc iuxta eorum sententiam, qui arbitrantur hoc vitæ statu non dati in nostro intellectu imagines rerum singularium, afferendum est memoriam intellectuam, quæ anima in corpore existenti conuenit, non esse absolute proprieque memoriā. Quod placet M. Alberto, & D. Thomæ loco citato & Ferratiensi in commentariis libri 2. contra gent. c. 74. Si autem statuimus vel dari species illas rerum singularium in intellectu nostro: vel ad rationem prædictæ memorie non oportere, ut in eadem potentia eiusmodi species hæreant, & conseruentur; sed sufficere inesse illas in phantasia à cuius actu intelligendi vis ad singularium notitiam determinetur; pronuntiandum erit memoriā intellectuam propriè & absolute memoriā esse, quod affirmat Scotus in 4. distin. 45. qu. 3. Vtrumlibet horum, probabilitatem habet, ut constat ex iis, quæ de cognitione singularium, & de speciebus intelligibilibus partim in 1. Physic: partim in 3. de Anima à philosophis in utramque partem disputati solent. Quæ non est cur à nobis in præsentia aut repetantur, aut anticipentur.

Solut. dub.

*In nostris cō-
ment. 1. Phys.
c. 1. q. 4.*

E R I T etiam qui perat, quo pacto anima separata recordetur singularium, cum ad eiusmodi actum non possit iam determinari ab interno sensu. Quæ dubitatio locum habet apud eos qui putant in intellectu, dum est in corpore, non imprimi species rerum singularium, ac proinde nec eas inde acceptas animam secum deferre. Respondendum cum D. Thoma 1. part. qu. 99. art. 4. animam separatam cognitione naturali cognoscere, meminisseque singularia per species sibi inditas in abscessu à corpore; eiusmodi enim species determinatè illi repræsentant singularia cum suis conditionibus, si non omnia, saltem ea, ad quæ peculiarem obtinent habitudinem, vel ob antecedentē notitiam, vel ob aliquam affectionem, aut aliud quid ex diuinæ prouidentiæ ordine. In sententia vero illorum, qui arbitrantur nostrum intellectum in hoc vitæ statu haurire è sensibus imagines rerum singularium, nullam ingerit difficultatem proposita quæstio: cum anima à corpore abiuncta per eiusmodi species recordari possit rerum singularium; quæ iis repræsentantur. Quod ad finem librorum de Anima in tractatu de anima separata planius differemus.

*De recorda-
tione animæ
separatae.*

*Memoriam intellectuam non esse facultatem re, aut
essentia ab intellectu distinctam.*

C A P V T . I I I .

V A S T I O est, num memoria intellectuam & intellectus differant inter se tanquam duæ potentiae. Putant nonnulli, quos commemorat Richardus in 2. distinctione 14. quæstione 2. circa secundum principale, quibus ipse etiam libenter assentitur, videturque hæc pars hisce rationibus concludi. Mens humana dicitur ad sanctissimæ Trinitatis imaginem diuinitus efformata; quia ut in una essentia diuina tres sunt personæ, ita in anima tres potentiae, intellectus, memoria voluntas. Non igitur memoria & intellectus eadem facultas sunt. Item memoria tendit in rem cognitam, ut cognita est, intellectus in rem absolute spectaram: ergo cum diversa ratio obiecti, potentiarum distinctionem arguat, diversæ potentiae erunt intellectus, & memoria. Testio eadem causa distinctionis videtur esse in viribus sensitivis, & in intellecticibus: sed in viribus sensitivis alia potentia apprehendit, alia conseruat: quæ enim per communem sensum apprehenduntur, seruantur in phantasia, quæ per imaginem, in memoria; ut alibi ostendemus, traditumque Aviceanna 6. Natur.libro quarto, capit. 1. Non est igitur, cur intellectus à memoria intellectuam non distinguitur. Accedit testimonium Divi Augustini 10. de Trin.cap. 1. i. vbi tria in mente constituit memoriam, intelligentiam & voluntatem, additumque horum vnum, nempe intelligentiam oriens ex memoria. Cum igitur nihil ex se ipso oriatur, patet memoriam, & intellectum non eandem esse animi facultatem, sed aut re, aut saltem essentia, inter se distingui.

*Responsio ad
que c. 1. ratio
pro parte ne-
fici.*

2. Ratio.

3. Ratio.

A S S E R E N D U M tamen est intellectum, & memoriam intellectuam, unam eandemque esse animi facultatem, nec re, nec specie diuersam. Primum quia eiusdem est seuare habitus & iis viis at intellectus seruat habitus memorandi, id est, species intelligibiles; ut docet Aristoteles lib. 3. de Anima cap. 4. text. 7. vbi intellectum patientem appellat locum, seu thesaurum specierum. Quare idem intellectus, eademque facultas erit, quæ iis virtutur intelligendo, & memorando. Secundo, quia simplex rei cognitione, & recordatio non inueniunt in obiecto discrimen per se, sed accidentarium tantum: illa enim fertur in rem absolute; hæc in re, ut antea cognitam; quæ rationes non per se variant obiectum. Tertio, quia frustra ponitur facultatum multitudine, vbi sat est una eademque potentia: sat est autem una potentia ad intelligendum, & recordandum, non minus, quam ad apprehendendum, & iudicandum: stabiliturque argumentum, quia reminiscentia, qua rerum immaterialium recordamus, constat ex

*Cum D. Th.
1. part. q. 79.
art. 7.*

*De haere D.
Damas.lib. 2.
Fid. cap. 12. d.
Augu. lib. 14.
de Trin. c. 12.
& lib. 12. c. 4.
D. Bas. hom.
10. in Genes.
Rupert. lib. 2.
de Trinitate, &
eius op. cap. 3.
& 5.*

discursu

MEMORIA ET REMINISC.

discursu circa res immateriales, qui necessariò ad intellectricem vim pertinet, cuius est circa talia discurrere.

A R G U M E N T A Vero quæ oppositum suadebant, parvo negotio diluuntur. Ad primum dicendum rationem imaginis, & similitudinis, quæ in nostra anima comparatione Dei iuuentur, spectari præcipue secundum actus verbi amoris, ut declarat D. Thomas prima parte, quæst. 93. art. 7. & Durandus in 1. distinct. 3. parte 2. quæst. 3. quia videlicet vt pater in diuinis per actum notionalem suæ intellectioñis gignit Filium; & Pater simul ac Filius per actum amoris utrique communem spirant Spiritum sanctum: ita noster animus cogitando interioris format conceptum, seu verbum: & ex hoc in amorem rei cognitæ prorumpit. Verum quia principia actuum sunt potentiae, atque habitus: & unumquodque virtute in suo principio continetur, monet ibidem S. Thomas posse etiam Trinitatis imaginem in nobis attendi secundum potentias, prout in eis actus virtute existunt. Non tamen oportet prædictam similitudinem in eo certi, ut quemadmodum in una essentia diuina tres sunt personæ realiter distinctæ: ita in nostra anima tres sint potentiae, intellectus, memoria, & voluntas re, aut specie diuersæ: sufficit enim numerari utcunq; tres potentias: & si eatum aliquæ essentiæ & reali discrimine distinguantur, nimirum voluntas & intellectus, itemque memoria & voluntas: aliquæ accidentiarior tantum, videlicet intellectus & memoria. Legę D. Thomam in questionibus de Veritate quæst. 10. art. 3. & in 1. dist. 3. quæst. 4. art. 1.

Ad secundum dico rem in se, & rem ut cognitam, non includere rationes, quæ per se varient obiectum, atque essentiæ discriminem inuehant.

Ad tertium, organum memorie exigere temperamentum, quod obseruat diuturnæ conseruationi officia vero sensus communis, & imaginationis eam qualitatum compositionem require, quæ tantummodo apta idoneaque sit ad facile recipiendum: hanc autem à priori necessariò diuersam esse, quia mollia promptè recipiunt, male retinent: dura pertinaciter seruant, ægre recipiunt. Vnde est quod sensus communis, eiisque thesaurus in diuersa parte cerebri debent consistere, similiterque, imaginatio & eius Promptuarium (si tot sensus interni constituendi sint, qua de re alibi.) Ex quo sequitur has potentias ut situ, ita & re ipsa inter se distingui. In intellectu autem & memoria intellectrici longè diuersa ratio est. Nam cum in corpore non hæreant, haud quaquam ad functiones suas obeundas organorum & temperamenti diversitatem exposcunt. Ad ultimum, cum D. Augustinus ait intelligentiam oriri à memoria, nihil aliud velle, quam intelligendi actum elici à specie residente in intellectu, qui prout imaginibus recordationi obseruentibus consignatus est, memoria, & intellectus fœcundus vocatur. Aduertit etiam D. Thomas

Solut. 1. art.
par. parte cō
traria.
Imago Trini
tatis ut na
bra anima sit
impressa.

Solut. 2.

Solut. 3.

Solut. 4.

1. parte

1. parte, quæst. 79. art. 7. cùm idem D. August. in lib. 10. de Trinit. c. 11. & 12. ponit in mente memoriām intelligentiam, & voluntatem non hæc accipere pro tribus potentiis, sed memoriām pro habituali animæ retentione, intelligentiam pro actu intellectus, voluntatem pro actu voluntatis.

*Memoriam sensitivam conuenire etiam brutis,
& si non omnibus.*

C A P V T I V .

Indicia memoriæ in bruti.

Aristot.

V O D ad memoriam sensitivam attinet, eam brutis quoque animantibus conuenire palam est; licet nō omnibus. Huius assertionis priorem partem tradit Aristoteles in lib. de memoria & reminisc. cap. 1. & lib. 1. Metaph. c. 1. & lib. 7. Ethic. c. 3. D. August. lib. 10. Confess. cap. 17. & lib. 1. Musicæ, cap. 4. alijque auctores coim- muni assensu. Eamque satis probant manifesta memoriæ indicia, quæ brutis deprehenduntur; quale est, vt alia omittamus, identi- dem certa loca, nidos, latibula repeterent; & sobolem suam digno- scere. Item quia, vt tradit Aristoteles lib. 4. de historia animalium cap. 10. & Plinius lib. 10. Natur. histor. c. 75. compertum est præ- ter hominem, somniare etiam equos, canes, boues, oves, capras, & denique genus omne quadrupedum, & viuiparorum. Quod pri- natim in canibus declarat ipsorum latratus per quietem. Non somniarent autem bruta, nisi haberent in somniis occursantes præteritarum rerum imagines, asseruatas in interno sensu; haud dubie ad memoriæ munus.

*Quæ bruta
earent me-
moria.*

*D. Thomas.
Opera.*

P O S T E R I O R E M partem assertionis, videlicet memoriam non omnibus brutis conuenire, tradit Aristoteles lib. de memo- ria & reminiscentia, capit. 1. & 1. Metaph. capit. 1. probaturque ex eo quia quæ solo gustu & tactu prædicta sunt, ac res præsentes tantum dignoscunt, memoria carent, veluti conchylia, cæteraque eiusmodi marinis scopulis adhaerentia. Nec enim indigent me- moria; cùm hanc ob id potissimum natura brutis concedat, vt locum antea cognitum adire possint, noxiūm aliquid fugiendi aut iucundum consecandi gratia. Vnde est etiam quod nec omnia, quæ locum mutant memoriam habent, vt lumbrici, cochleæ, & alij quidam vermes, qui huc illuc vagantur, nec ad certa loca redire deprehenduntur. Sunt tamen qui omnia, quæ quoquo modo mouentur loco memoria possere existent, vt D. Thomas 1. Metaphy. lect. 1. Sunt, qui non omnia, quæ ad easdem se- des reteant, memoriam vendicare putent, vt M. Albertus tract. 1. eiusdem operis, cap. 6. ait enim muscas, quas constat eundem cibum importunè repetere, non habere memoriam: quod ex eo suadet, quia flabello repulsa identidem se ingerunt. Non enim id facerent.

*Similia
pist Ron-
tius libr
piscibus c
& li. 4. c.
Porphyri
b. 2. de ab-
nentia.*

DE MEMORIA ET REMINISC.

9

id facerent si plagæ acceptæ recordarentur. Neutra tamen harum opinionum placet. Non prima, quia sola mutatio loci non est sufficiens memoriae argumentum, cùm videamus quædam animantia vbi primū in lucem edita sunt, confessim ab uno loco ad alium progredi; quæ tamen memoriae ductu non dum agi queunt, vt planum est. Non secunda, quia muscæ non ex obliuione plagæ eò redeunt, vnde abiguntur, sed quia ob stoliditatē, urgente præfertim rei delectabilis appetitu, minus sibi consulunt. Quid potius illa eiusdem loci repetitio signum memoriae est: nec enim eodem redirent, nisi loci memoriam haberent.

*Muscæ me-
moria prædi-
ta sunt.*

Non esse negandum competere piscibus memoriam.

C A P V T V.

VÆ R I solet, num memoria piscibus insit, an non. Ratio dubitandi in eo est, quia animantia aquatilia sunt deterioris notæ, quam terrestria. Vnde Philo Iudæus in libro de Mundi opificio ait propterea Deum animalium creationem à piscibus inchoasse, quia eum seruare ordinem voluit, quem in suis rebus secutura esset in posterum natura, quæ quidem à vilioribus incipiens desinit in præstantissima omnium: at aquatilium generi despiciatissima inertissimaque obuenit anima, adeò ut præ terrestrium comparatione quadammodo sint animalia, & non animalia, videaturque eis anima pro sale indita, ne putrescerent. Cùm igitur nonnulla ex iis, quæ in terra viuunt, careant memoria, consequens videtur, ut eam piscibus natura denegari.

*Piscibus data
animæ pro sa-
le scripsit Phi-
lo.*

SE C V N D ò idem confirmatur, quia in præmolli & fluxa materia, qualis est piscium, nequeunt typi, & imagines impressæ conservari, sed cōfestim defluunt & extinguntur, vt si quis annulum in profugum annem imprimat. Tum quia memoriae, vt & cæteris functionibus animalibus, non parum officit algor, quem tam in natatilibus frigidissimi elementi indigenis abundare oporteret, docente Galeno libro 6. de vsu partium, c. 9. & Aristotele lib. 2. de Partibus animalium c. 2. & in lib. de Respiratione c. 6. contra Empedoclem falso putantem ex animalibus calidissima esse aquatilia. Hisce argumentis adducti fuere ad tuendam partem negatiuam nonnulli, quos refert, refellitque D. Augustinus libr. 3. de Genesi ad litteram cap. 8.

*Similia scri-
psit Rondele-
tius libr. 3. de
piscibus ca. 3.
& li. 4. c. 10.
Porphyrius
li. 2. de absti-
nentia.*

SE D huius sententiæ falsitas ex indiciis memoriae, quæ in piscibus deprehensa sunt, palam conuincitur. Constat enim, referente Plinio libr. 10. Natur. histor. c. 70. pisces in quibusdam viuariis plausu congregari solitos fuisse ex consuetudine, immo & ad nomen vocatos aduenisse in piscinis Cæsarialis, non confertim solum, sed quosdam priuatim. Quod certè non nisi ex plausus,

*Indicis me-
moria in pis-
cibus.*

Con. Comm. in parua Nat.

B

*De Delphino,
qui a puero
in matutino
caviebat.*

nominumque & pabuli memoria faciebant. Quo etiam pertinet id, quod idem Plinius lib. 9. c. 8. narrat de Delphino, qui quocunque die tempore inclamatus a puero, quamvis occultus, atque abditus, ex iino aduolabat, pastusque præbebat ascensuro dorsum, receptumque per mare in ludum portabat, ac reuehebat. Secundò idem ea ratio persuaderet, qui memoria, ut superius diximus, ob id maximè à natura tributa est, ut animantes ad definita loca commodi alicuius gratia se conferant: certum verò est pisces in easdem speluncas, eadēque domicilia, statim temporibus sese abdere, indeque egressos eodem rursus commeare. Hanc opinionem, quæ Philosophorum cōmuniſ videtur, secutus est D. Thomas 1.p.q.72.art.1.cum D. Augustino loco citato, et si aliter vīsum fuit D. Basilio hom. 8. in Genesim.

*Sol. arg. par-
tis contrarie.*

ARGUMENTA verò, quæ in contrariam partem adduximus, sic erunt explicanda. Circa primum fatendum aquatilia generaliter loquendo tam volatilibus quam terrestribus deteriora esse, ut astrictit D. Thomas 1.p.q.71.art.1.& quæst.72.art.1. Cui rei vel id argumento est, quod hæc pluribus & absolutioribus organis ad operationes suas obeundas instructa sunt. Secundò, quod sensus habent acutiores, eatumque nonnulla disciplinam capiunt, quod piscibus non conuenit. Item quia nobiliorem procreādi modum vendicant: pisces, enim maiori ex parte oua tantum generant, eaque imperfecta, qui ginnendi modus despectior est. Diximus maiori ex parte, quia non totum piscium genus est ouiparum, id est, non animal, sed ouum pariens, cum quidam sint viui-pari, id est non ouum sed viuum animal patientes, ut pistis, balena, vitulus.

*Non omnes
pisces oua pari-
junt, sed non-
nulli viuipari.*

Quod testatur D. Basilius hom. 7. in Genesim, Plinius lib. 9. c. 13. & c. 51. Rondeletius lib. 4. de Piscibus c. 3. post Aristotelem tertio de Generatione animalium c. 3. & 5. quamquā vniuersum piscium genus eatenus ouiparum dici possit, eatenus omnes pisces aut intra se, aut extra, oua pariunt. Ex dictis tamen non necessario concluditur omnia, quæ in terrestrium, & volatilium generibus numerantur, excellentiorem naturam, quam aquatilia omnia fortiri: alioqui muscae & vermes perfectiores essent crocodilis, delphinis, balenis.

NEC nobis omnino probatur sententia Philonis dum piscium genti usque adeò detrahit, ut eos vix animatum appellatione dignetur, tantumque eis pro sale animam det. Licet enim id verum sit de iis, quæ marinis affixa scopolis stabilem sedem habent, & ad stirpium naturam prope accedunt: haud quaquam tamen de vniuerso piscium genere probè dictum haberi debet, ut facile perspiciet, qui expenderit quæ de eorum ingenio, stratagematis, vafacie, & quorundam adumbrata prudentia auctores prodiderunt. Aristoteles lib. 8. de Historia animalium c. 13. & lib. 9. c. 37. Plutarchus in lib. de animalium industria. Plinius libr. 9. Natur. hist. D. Basilius oratione 19. de Prudentia, D. Ambrosius libro quinto,

Hexam.

Via
Rho.
29. C
cap. 8

DE MEMORIA ET REMINISC. II

Hexam. cap. 10. Opianus libr. 3. Rondeletius libro quarto, de pisibus cap. 11.

A d secundum argumentum dico nimiam mollitudinis & frigoris, exuperantiam impedire concentum primarum qualitatum, organo memoriae necessarium, atque adeò non posse in eo memoriam consistere, verum etsi pisces molli & frigida sint natura, non tamen in iis adeò vehemētem esse eiusmodi qualitatum excessum, ut memoriae necessarium temperamentum labefactet.

De organo memoriae sensitiva.

C A P V T V I.

Vide Cœl.
Rho. libr. 3.c.
29. & lib. 2.0.
cap. 8.

OM M V N I S Philosophorū sententia est, quam tradit D. Nemesius in lib. de Natura hominis c. 13. & D. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ c. 20. D. Thomas in 1. d. 3. q. 4. art. 1. ad 2. M. Albertus in summa de homine, tractatu de memoria, Auicenna libr. 6. Natur. memoriam sensitivam, ut dicemus in lib. de Anima, sedem habere in posteriori parte capitis, quæ occipitum vocatur. Id quod multis indiciis comprobant, primum quia lœsa ea parte offenditur memoria, & eo loco percussos rerum capit obliuio. Secundò, quia eius partis soliditas ob id potissimum videtur procurata à natura, ut tenacius hæreant infixæ species. Postremò, quia cum recordari volumus quasi natura nos docente occipitum scalpimus, ut memorandi vim quodammodo excitemus, & acuamus.

Occipitiū sedes memoriae.

HÆc tamen de ea memoria intelligi debent, quæ species proximè ab imaginatrice facultate sibi commissas reseruat. Nam quæ sensus communis thesaurus est, anteriorem cerebri partem occupat. Nisi quis malit vnam tantum dati memoriam sensitivam, quæ tam rerum sensatarum, quam non sensatarum typos recondat. Cui opinioni proxima argументa non parum afferunt probabilitatis.

De actu memorandi, & reminiscendi.

C A P V T V I I.

MEMORIA, seu memoratricis facultatis, duo sunt actus; unus, qui accepto à potentia nomine memoria vocatur; alter, qui reminiscētia dicitur. Memoria definitur à Philosophis rei antea cognitæ, ut cognita est, reperita cognitio: siue regressio ad notionem eius, quod fuit ante apprehensum, prout apprehensum fuit. Etenim si quis eliciat cognitionem rei sibi antea prorsus ignotæ, aut rei, quam prius nouit, sed omnino exciderat, non dicetur recordari, quia non considerat

Actus memorandi.

Solis præteritæ ad memoriam pertinet.

rem, ut ab se antea cognitam. Vnde est quod, (ut 1. cap. huiusc libri Aristoteles docuit,) memoriæ solæ res præteritæ subiiciuntur, quemadmodum externo sensui tantum præsentes: & spei, futuræ dunque taxat. Sed erit qui nobis opponat auctoritatem D. Augustini lib. 14. de Trinit. cap. 11. vbi ita scripsit. *Non solum præteritorum est memoria, sed etiam præsentium.* Vnde Virgilius de Ulysses ait.

Virgil.

Nec talia passus Ulysses,

Lege etiā cap.
2. eiusdem lib.

Lib. 3. Aene.

Oblitusve sui est Itachus discrimine tanto.

Cum enim sui non oblitum diceret Ulyssem, quid aliud intelligi voluit, nisi quod meminerit sui? cum sibi ergo præsens esset, nullo modo sui meminisset, nisi ad res præsentes memoria pertineret. Hęc D. Augustinus loco citato, quæ repetit in epistola 72. ad Nebridium. Occurrēdum tamen, paulò latius ac minus propriè sumptum illic ab eo & à poëta memoriæ nomen, quod si propriè usurpassent, neutiquam ad rerum præsentium cognitionem extendissent.

Obicit.

O B I I C I A T rursus aliquis non videri memoriam rectè defini cognitionem rei cognitæ, ut cognita est: quod res cognita, ut cognita, non possit cognosci, nisi ipse cognoscendi actus percipiatur: cùm tamen nulla potentia corporis organo affixa supra suum actum reflecti possit, ut est communis philosophorum sententia. Respondendum ad actum recordandi non esse opus ut potentia suummet actum abstracte sumptum liquidōve cognoscat: id enim soli immateriali facultati conceditur: sed sufficere percipere illum quoquo modo, videlicet accessoria quadam ratione & concretè, prout inuoluitur in perceptione rei cognitæ, ut cognita est. Qui modus reflectendi supra proprium actum etiam potentiis insidentibus organo corporeo conuenire potest.

Aetus remi-
ngendi.

D. August.

Themist.

R E M I N I S C I verò, ut etiam loco citato Aristoteles explicat, dicitur quispiam, cùm ex alio aliud ei incidit, ut cùm ex lacte in candorem progrederit, ex cādere in aera, & ab hoc in humorem, ex quo ei tandem Autumnus, qui exciderat, in mentem venit. Et D. Augustinus lib. 6. Musicæ cap. 8. *Quid aliud, inquit, agimus, cùm renouamus nos in memoriam, nisi quodammodo quod reposuimus quartum? Recurrit autem in cognitionem occasione similium motus animi non extictus, & hęc est, qua dicitur recordatio.* Themistius etiam 2. libro suæ paraphrasis cap. 4. Reminiscientiam definit reducem & quasi rediuiuam memoriam, siue renovationem memoriæ collapsæ: cùm unus motus animi recogitando alterum trahit, ut unus annulus aliud in catena. Licebit tamen eādem aperiū & enucleatius definire hunc in modum. Reminiscētia est progressio, qua potentia memorādi ex aliquo, aliquibusve memoria cōprehensis venit in cognitionem eius, quod nec memoriæ occurrebat, nec à memoria penitus exciderat. Exempli gratia, si quis heri librum in loco aliquo reposuit, cuius loci ei in mente hodie non venit, & ut ipsum in memoriam reducat, loca vbi heri fuit, & eos, quibus cum locutus est, animo repeatat, tandemque ex alicuius memoria occurrat

Lege Arist. c.
2. lib. de me-
moria & re-
minisci.

His similia
scripsit Plato
in Philebo.
Alex. libr. 3.
Natur. quast.

Qua
mine
natu
rat c
gular
rit D
part,
de po
& in
nimæ
Avis
par.
Aui.
nimæ
62. C
4. diff.
4. art.
10. M
quast.

DE MEMORIA ET REMINISC.

13

occurrat menti locus, vbi libtum reliquerat, dicetur loci illius reminisci, cuius antea simpliciter recordari non poterat.

Ex quo perspicuum sit plura ad reminiscentiam exigi, quam ad memoriam, licet enim ambæ in eo conueniant, quod nec meminisse, nec reminisci possimus eius rei, cuius in nobis simulachrum evanuit, ita ut eam nec per se primo concipere, nec ex alia ad eius apprehensionē deuenire valeamus: tamen ut memoremur sat est tēm antea cognitam ut cognitā apprehendere: ad reminiscentiam verò requiritur antecedens obliuio, cum notitia iterata alicuius rei, quæ non exciderat, & ex qua ad eius, quam inquirimus, notionem consequuntione quadam & discursu prouehimur.

*Plus requiri
ad reminiscē-
tiā, quā ad
memoriam.*

Auc. 6. Nat.

*Quod in ho-
mīne imagi-
natīua discur-
rat circa sin-
gularia aſſe-
rit D. Tho. I.
part. q. 78. ar.
de potētiis. 4.
& in opus a-
nimā cap. 4.*

*Auc. 6. Nat.
par. 4. cap. 2.*

*Auc. 2. de a-
nimā commu-*

*62. Capr. in
4. dist. 10. qu.
4. art. 3. Sonc.
10. Metaph.
quaest. 16.*

NO N N V L L A hic adverte. Primum sit: cūm ad reminiscentiam discursus requiratur, non posse eam perfici nisi accedente ministerio eius potentiarum internarum, cui discursus tribuitur, quæ vtrum sit imaginativa dumtaxat, an etiam memoria sensitiva (si praeter sensum communem plures interni sensus ponantur) in libris de Anima discutiemus.

*In reminiscē-
tia includi-dis-
cursum.*

SE C V N D V M est reminiscentiam tribus, minimum, actibus constare, memoria alicuius, aliquorumve, investigatione seu discursu ex iis ad id quod queritur, & inuentione eitis, quod partim exciderat, nec tamen penitus evanuerat.

TERTIUM est, licet animæ separatae conueniat recordatio, vt secundo huius operis capite ostendimus, non videri tamen ei reminiscentiam competere: quia reminiscentia supponit obliuionem: obliuio autem nascitur ex imperfectione organi corporei, cuius crassitudo & defluxus, aliisque eiusmodi materiales affectus in causa sunt, vt rerum imagines obliterentur & evanescat atque vt, etiam dum nitorem suum habent, interdum consopitæ sint, nec ad memorandi actum prodeant. Cūm igitur anima à corpore abiuncta non vtratur materiali organo, non videtur in eam, ac multo minus in Angelos reminiscentia cadere.

*Recordationē
conuenire ani-
ma separate.*

VE R V M non decrit fortasse, qui probare contendat immemoriam brutis omnibus reminiscentiam denegari, cūm eorum nonnulla, ex aliis alia videantur deducere & colligere. Nam, vt cætera omittamus, celebre est id, quod in libro de industria animalium Plutarchus commemorat de vulpe. Hæc glaciatum flumen transitura, primum leniter supra glaciem incedēs auriculam

Cibicio.

admouet, tum si aquæ subter labentis sonum percipiatur, gradum sifit, nec nisi aliquid vehementer yrgeat, pedem promouet: si vero strepitum nullum audiat, traicit, ita videlicet argumentans. Quod strepit, mouetur, quod mouetur, non est fixum, quod non est fixum, difflit & cedit: submergar igitur si hæc ire porgam. Nec his dissimilia sunt, quæ eodem loco narrat idem auctor de cane feram persequente, qui cum in viarum diuortia peruenierit, ubi olfactu deprehendit una via feram non abiisse, alteram nihil iam olfaciendo inox arripit, utique colligens per eam diuertisse, quia per aliam non diuertit.

Solutio.

A d hoc argumentum respondendum est quod in Physicis diximus, hæc aliaque eiusmodi, quæ in quibusdam belluis cernuntur, non indicare conuenire eis verum discursum, sed quandam illius imaginem & imitationem ad quam sat est naturalis instinctus, qui in quibusdam, magis in aliis minus excellit.

*De utilitate Memoriae, eiusq; admiranda
& abstrusa vi.*

C A P V T V I I L

Plutarchus.

Sapiëtia me-
moria, & ex-
periētia filia.

V A N T A sit utilitas memoriæ constat ex eo, quod parum omnino referret tam multa legere, audire, animaduertere, nisi illa memoriæ tradita quasi tabellis recondita asseruare possemus. Fuit profecto hoc nobis à Deo aduersus rerum ignorationem & obliuionem datum remedium, ac subsidium. Vnde Plutarchus in lib. de Educatione liberorum vocat memoriæ cellam penuariam disciplinarum. Et in fabulis est, scriptumque à Platone in Theæteto memoriam esse matrem Musarum; Itemque sapientiam esse memoriæ, & experientiæ filiam. Illud certè memoriam mirifice commendat, quod absque illa nemo absolutam prudentiæ rationem obtinere queat cum ad recte iudicandum de iis, quæ agenda sunt, quod prudentiæ munus est, multum conferat præteriorum recordatio & experientia, quæ teste Aristotele I. Metaph. capit. 1. ex multarum rerum memoria coalescit. Vnde est quod memoria ab Aristotele libro 6. cap. 5. à Tullio libro 2. de Inventione & D. Thoma in 22. quæstio. 49. artic. 1. alijque philosophis communi assensu inter prudentiæ partes (integrantes videlicet) numeretur..

T A N T A verò, tamque recondita memoriæ vis habetur, ut ea vnum sit ex iis, quæ nos mirari natura voluit, scire autem noluit. Quis non miratur qua ratione memoria in suis thesauris tam multa, tamque diuersa excipiat, neque tamen ea confundat, sed discretum sincera conseruet? Quo nexus, quæ apud illam tanquam commissum repetituri depositimus, ita collocata, & ordinata sint,

Hec de cane
scribit D. Ba-
sil. homil. 9.
Hexam. D.
Ambr. lib. 6.
Hexa. cap. 4.

Lege etiā D.
August. II. de
Trin. c. 3.

Aristo. lib. de
memo. & re-
minisc. cap. 1.

Lege Tertiæ.
in lib. de ani-
ma. cap. 24.
Tullium I. de
Orat. Cælum.
lib. 3. ca. 4. &
lib. 10. cap. 15..

DE MEMORIA ET REMINISC.

15

vt & vnumquodque separatiim, & cuncta confertim, & singula ordinatim exposcere, & digerere valeamus? Quo pacto fiat, vt quis ex aceruo specierum per horæ spatium, ita vt prius audiendi patientia, quam memoriae fides deficiat, orationem, ne mutata quidem syllaba, continuata serie, alia ex aliis coniungens suo loco depromat: nec in ipsa depromptione, atque recésione imago una aliam impedit aut interturbet? Quo item modo aliás, cùm poscimus, vt proferatur quod volumus, quædam p̄ræalte condita oblitescant, nec se foras dent? Sed &orum loco alia prosiliant in Medium quasi rogantia num ipsa querantur: alia confessim imper- turbata facie in apertum excent; alia paulo post tanquam de abstrusioribus reeptaculis eruantur. Quo pacto quæ euanuisse videbantur vnius admonitione connexa quodā choro subeant, &c. Certè in hoc naturæ miraculo p̄st̄at cum D. Aug. lib. 10. Conf. cap. 8. & Theodoreto in libr. de Natura hominis, sola admiratione contentum esse, quam alienam & inidoneam causam afferre. Le- ge tamen, si placet, nonnullam eius rei investigationem apud Fra- castorium primo libro de Intellectione.

*Quibus rebus memoriae bonitas constet, aut vitietur, & qui
memoria laude floruerint aliquando.*

C A P V T . I X .

*Aristo. lib. de
memo. & re-
minisc. cap. 1.*

O R R O, vt memoriae bonitas constet, requiritur ex parte organi tum mollitudo, tū durities ad con- gruam temperiem sibi mutuò fœderatae, mollitu- do quidem, vt facile imbibat rerum notas: durities, vt simulacula inusta retineat, & conseruet. Ob defe- ctum mollitudinis senes p̄cipiti iam ætate, quibus humido na- tiuo magna ex parte consumpto membra inarescunt ac rigeant, difficulti sunt memoria. Qui ob id etiam in dies quæ didicerant, obliuiscuntur, quia exolescunt in eis quasi in ruinosis ædificiis depictæ rerum imagines. Nec defluxum materiæ, in qua illæ ob- signatæ sunt, quantum opus est, compensant. Ob defectum con- gruentis duritiae admodum pueri, quos constat p̄humidum habere cerebrum, parum memores sunt; quamquam eis ad me- morandum opituletur alia causa, quam tradit Aristoteles in pro- blematis sectione 30. quæstione 4. videlicet, quia nondum mul- ta perceperunt, intellige quorum imaginibus organum memo- randi nimis occupatum sit. Nec enim negari debet ipsam specie- rum multitudinem & collusionem fatigare quodammodo pot- entiam, ac nonnunquam ætum memoriae interturbare, dum earum occursu res aliae pro aliis sese menti ingerunt. Vnde est etiam, vt ibidē philosophus aduertit, quod meminisse ea melius valemus

*Cur sensus
oblitiosi.*

*Pueri cur lu-
brica memo-
ria.*

valemus, quæ mane percipimus, quæ procedente die, cùm iam obiectarum rerum turba per sensus intrahs animi intentionem distraxit.

No n solū autem nimia siccitas & humiditas ætatibus certis propriè memoriam vitiant, aut impediunt, sed etiam, cum eæ morbo, aut alia quavis ratione inducuntur. Vnde Galenus libro tertio de Locis affectis capite quinto agens de lapsa ob siccitatem memoria refert quandam se nouisse, qui exsiccato organo ob assiduitatem in studiis, atque vigiliis memoriam pene amiserat: & agricolam, qui ob labores quos vites colendo subierat, simulque ob victus tenuitatem eodem modo affectus est. Quamquam in iis, causa deficientis memorie potuit quoque esse exuperantia caloris nati, in scholastico ex agitatione spirituum in caput subeuntium ob vehementem animi intentionem: & in agricultura ex motu corporis diurno, & vehementi: motus enim calorem gignit, & quidem animantibus, potissimum propter effusionem spirituum ad extimas partes, ut alibi exposuimus.

S A N E quidem licet obliuio alumna sit excedentis humiditatis, sicut retentio siccitatis: tamen aliarū etiam primarum qualitatum exuperantia memoriam labefactat, præsertim frigoris, quod omnes animales functiones torpidas reddit, & ipsius vitae fundamenta quatit. Speciatim autem ad seruandam memoriam docent medici abstinendum ab ebrietate, & à copioso vini potu, à cruditate ventriculi omnique satietate, à fructibus viridibus & oleribus, à lacte, caseo & carnis salitis, omnibusque flatum generantibus, à piscium fluualium, & anguillarum præser- tim esu.

L A E D I T V R autem memoria, nunc ad tempus, nunc citra regressum, ac nonnunquam ex toto labefactatur, aliás ex parte. Nec quicquam, inquit Plinius lib. 7. Nat. hist. c. 24. aque fragile est in hominum vita, morborum, & casus iniurias, atque etiam metus sentiens. Itus lapide oblitus literarum est: è tecto lapsus, matris & affinium propinquorumq; aliis agrotus seruorum etiam: sui vero nominis Messalia Corvinus. Præter hos nostra quoque ætate Cornelius Iansenius literas oblitus fuisse dicitur. Qui tamen editis in sacram scripturam egrediis commentariis perpetuam sui memoriam posteris reliquit.

S E D quemadmodum multa sunt noxia memorie, ita nō pauca, quæ eidem prosunt, eiusque vim acuunt, & ut cætera omittamus, ferunt esse artem comparandæ memorie per medicamenta, cuius artis beneficio quidam nostra ætate in magna admiratione fuerint. Nanque innumerabilia pene vocabula Græca, Latina, barbara, si&t;a, nullo nexus cohærentia, quæ semel audissent, mox sine illa hæsitatione reddebant; nunc eodem quo acceperant ordine, nunc ita ut primum, tertium, quintum, & sic deinceps, ac deinde, ut rogabantur, sine errore, tanquam è charta referrent.

C O M

DE MEMORIA ET REMINISC.

17

D. Th. 2.2. q.
49. art. 1. Ca-
lius libr. 10. c.
16. Solinus in
Polybist. c. 7.
Tullius Aca-
quæst. edit. 1.
lib. 2.

Comm. v. N. stars excolandi sine medicamentis memoriam,
est exercitatio. Nam certe Quintiliano libr. 11. Oratoriarum insti-
tutionum cap. 2. nihil à quo vel augetur cura, vel negligentia in-
tercedit, quare magnopere iuuat quotidie aliquid memoriae tra-
dere. Ac præcipue ubi se quis primum in ligata, deinde in prosa
oratione addiscenda exercuit: quædam addiscere omnino diuul-
sa, ac sine numeris, & magis ab usu remota, qualia sint iuriscon-
sultorum. Difficiliora enim, inquit ille, debent esse, quæ exercent,
quo sic leuius ipsum illud in quod exercent: ut Athletæ ponderi-
bus plumbis assuſfaciunt manus, quibus vacuis, & nudis in cer-
tamine vtendunt est.

Item Cælius
Rhed. lib. 20.
c. 10. Alex. ab Alex. libr.
6. c. 18. Mu-
retus l. 3. Va-
riar. c. 1. Solin.
in Polibys. c. 7.
Valerius Ma-
xim. libro 8.
tit. 7.

F U E R V N T autem priscis temporibus insignia memoriae
exempla quæ Plinius libr. 7. Naturalis historiæ cap. 24. Seneca in
prologo declamationum, Quintilianus loco paulò ante citato
commemorat. Mithridates rex Ponti dñarum & viginti gentium
rex totidem linguis iura dixit, pro concione singulas absque in-
terprete allocutus. Crassus ille diuēs, cum Asia präcesset, quinque
Græci sermonis differentias sic tenuit, ut quæ quisque apud eum
lingua loqueretur, cùd ei responderet. Cyrus Persarum rex in
numerissimo exercitu omnium militum nomina tenuit. Theo-
doctes quatinlibet multos versus auditos mox reddidit. Charmi-
des in Græcia, quæ quis exegesar volumina in bibliothecis legen-
tis modo representauit. Cynæs Thessalus missus à Pyrrho lega-
tus de pace ad Romanos postero die nouus homo & senatum, &
totam urbanam plebem senatui circumfusam nominatim saluta-
uit. Denique de sua memoria ita scripsit loco paulò ante adducto
Seneca. Cum multa iam mihi ex me desideranda seneclus fecerit, oculo-
rum actem retulerit, aurium sensum habetauerit, nervorum firmitatem
corranus libr. fatigauerit, inter ea, quæ reculi memoria est, res ex omnibus pâribus ani-
mâ maxime delicata, & fragilis, in quam primum seneclus incurrit. Hâc
aliquando in me floruisse, non tantum ad usum sufficeret, sed in mira-
culum usque procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata,
que ordine erant dieta referebamus, & ab his, qui ad audiendum präcepio-
rem nostrum conuenierant, singulo versus à singulis datos, cùm plures,
quam ducenti efficerentur, ab ultero incipiens usque ad primum recita-
bam. Negat ad complectendat ratiōnē, quæ vellem, velox erat mihi memo-
ria, sed etiam ad continentia, quæ acceperat.

*Quis nā hic
Seneca fuerit,
scripsit Vela-
coranus libr.
19. Iustus L.
psius 1. Ele-
ctorum.*

Seneclus pro-
mò incurrit in
memoriam.

Aliquando in me florisse, non tantum ad usum sufficeret, sed in mira-
culum usque procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata,
que ordine erant dieta referebamus, & ab his, qui ad audiendum präcepio-
rem nostrum conuenierant, singulo versus à singulis datos, cùm plures,
quam ducenti efficerentur, ab ultero incipiens usque ad primum recita-
bam. Negat ad complectendat ratiōnē, quæ vellem, velox erat mihi memo-
ria, sed etiam ad continentia, quæ acceperat.

Solutio aliquorum problematum ad memoriam spectantium.

C A P V T X.

V N d. quæstiones aliquot ad memoriam pertinentes
breuiter diluemus. Prima hæc esto. Cur pon omnia,
quæ externis sensibus percipimus, manent in memo-
ria, sed pleraque excidunt? Responsio. Quia aut eorum
Con. Comm. in parua Nat.

C

Plato. imago in organum memoriae non imprimitur ob inexactitudinem organi ad illa recipienda, aut seruanda, vel ob remissionem apprehensionis, ut paulo post dicemus; vel certe quia imago impressa decursu temporis evanescit. Plato in Theæteto: *Quoquid eorum, quæ aut videmus, aut audiimus, aut ipsi cogitamus meminisse oportimus insinuantes ipsum sensibus intelligentisq; veluti anulis signantes exprimimus, quadque signatum fuerit meminimus, & scimus, quoad signa permaneat: at cum aboletur, vel inscribi nequit, obliuiscimur, atque nescimus.*

Imagines rerum non habent contrarium.

2 Si rerum simulachra, quæ memoriae inurtuntur, contrarium non habent, à quo perimantur, nec eorum conseruatio à re obiecta pendet, cur ea sæpenumero etiam in florida ætate, integro seniorio emoriuntur, & aboletur? Responsio. Quia actione caloris toto vitæ tempore humidum absumentis, & incursu aliarum qualitatum obscurantur indies, & efflunt prædictæ imagines, donec ex toto pereant, nisi per actus memorandi instarentur, & quasi nitorem genuinum recuperent.

Galenus.

3 Cvr ea, quæ aliis rebus intenti, vel etiam somniantes apprehendimus, facile obliuiscimur? Responsio. Quia tunc facultas memorandi remissè operatur, similiterque alij sensus, qui in memoriam agunt: atque ita dissolutoriae tantum, & evanidæ imagines exprimuntur. Galenus lib. 2. de motu muscularum. *Vis memorandi si insignes impressiones rerum imaginazione conceperit, conseruat eas perpetuo: atque id quidem est memoria tenere. Sin obscuras, & velut superficiarias, non conseruat, & hoc est obliuisci: ob idq; multi in vehementibus animi affectibus nullius eorum, quæ egerint, in posterum meminerunt. Quid igitur mirum est in somnis obscure agente anima obscuras etiam imaginationes fieri, ideoque neque stabiles, cum id etiam in vigiliis contingat?*

Ingenij praestantia in quo consistat.

4 Cvr non iidem, & ingeniosi sunt, & bene memores; sed contra sape accedit ut qui tenaciori sunt memoria, minus celeri, & acuto polleant ingenio? Respons. Quia ingenij præstantia consistit in celeritate quadam mentis, & facilitate ad ratiocinandum, inuestigandum, & inueniendum: hæc autem celeritas pendet ex acumine, & promptitudine internorum sensuum, præsertim cogitaticis facultatis, quæ dum intellectus ratiocinatur, ipsa etiam circa singularia pariter discurrit: durities autem cerebri, quæ inflexibilis est, facit que ut rerum idola tenaciùs hæreant, celeritatem cogitaticis potentiae cohabet, ac demoratur, sicque id, quod memoriam diuturnam reddit, ingenium hebetat. Si tamen cerebri substantia ita affecta sit, ut organum cogitatiæ magis ad humiditatem, organum memoriae magis ad siccitatem vergat (quod interdum accedit) erit idem & tenaci memoria & acuto ingenio.

5 Cvr integræ quædam nationes memoria parum valent ut Thraces? R. Quia soli, cœlique natura & siderum influxus, qualitates memoriae aduersas imprimunt. Vnde & Thebanos ingenio pingui,

*Lege Arist. c.
2. de memor.
& rem.*

loc.

*A
mem
min*

*D
Gale
de d
symp
de ca
ptom*

pingui, Atheniensis perspicaci, & acuto fuisse refert M. Tullius, in lib. de Diuinat. quia Thebis crassus aer, Athenis rarus ac subtilis contigit.

6. Si species haerent spiritus animalibus, qui non solum vago motu huc illuc oberrant in corpore, sed etiam per meatus & pores foras evolant, qui fieri potest ut viiius rei sit memoria diuturna? R. Quia licet nonnullæ species animalibus spiritibus insideant, eorumque vehiculo ab externis sensibus ad internos traiiciantur: tamen ab iis speciebus immittuntur aliæ consimiles in ipsam substantiam cerebri, & in organum memoriarum, à quibus memoriandi actus elicetur, quæque firmæ ac stabiles esse queunt.

*Non omnes
species inha-
rere in spiriti-
bus animali-
bus.*

7. Quid fieri potest, ut lenibus omnibus sic citatis accremetum memoria deficiat, cum videamus eos pituita, & humoribus, quos assidue excreant, abundare? R. Quia licet senes humoribus aduentiis, & noxiis scirent, deseruntur tamen ab humido natu, cuius idonea commixtio organum memoriarum attemperat.

8. Cetera bruta quædam, ut canes & equi multo melius recordantur itinera, viarum flexus, diuerticula, & loca, quæ vel semel adierint, quam homines? R. Quia cum bruta, dum iter peragunt, aliis rebus internos sensus non distrahit, totam memoriarum vim in iis, quæ intuentur, percipiendis occupant, sicque firmissime ea retinent, dummodo non eis deficiat congrua temperies in ipso organo: eadēque causa est cur homines agrestes & bardi, qui ad brutorum ingenium accedunt, talium rerum facilius, quam ceteri recordentur.

*De memoria
quorūdā bru-
torum.*

Arist. lib. de memor. & reminisc. c. 2. 9. Cetera iuvenes melioris sunt memoriarum, quam pueri & senes? R. Quia illos temperata humiditate, hos temperata siccitatem vincunt: ideoque tenacius, quam illi, conseruant, facilius, quam hi impriment.

10. Cetera melancholici diuturniori valeri memoria? R. tum quia organa sicciora habent, prouindeque sumius reuinentia: tum quia diutius cogitant, serius, ac lentius apprehendunt, atque adeò alius infingunt.

11. Cetera qui noctes ducunt insomnes, minus memores redduntur? R. quia humores, qui somno erant absumenti, congruam organi siccitatem impediunt.

12. Cetera ceprum, quæ amamus, difficile obliuisci mus? R. quia de iis assidue loquimur, diutius, & attentius cogitamus.

De hac re Galen. 1. lib. de differentiis sympt. & 2. de causis sympt. 13. Quid causæ est, quæ in quibusdam imaginatio lèdatur non laesa memoria, & contra? R. Si ponamus memoriæ & imaginacionem non in eadem parte cerebri residere, in promptu causa est, nimirum quia latio potentiarum accidit ob intemperiem organi: at non quoties in una parte cerebri, temperies amittitur, in alia sumul amittit necesse est. Quod si in eodem organo, eadēque parte cerebri insint memoria & imaginatio, adhuc non repugnat una in columi alteram offendit, quia mutatio temperamenti, quæ

*Lèdat non
quam imagi-
nationem non
laesa memo-
ria.*

sat est ad turbandum imaginandi officium, non continuo sufficit ad impediendam functionem recte memorandi, aut contra. Ad uerte tamen etiam in hac sententia constitente memoriam & imaginationem in eadem cerebri cauitate ponendam esse ad officia memorie, & imaginationis partem vnam humidiorem, qua prompte recipiat alteram sicciorum, quae diu retineat.

14. *Cv r ebrij, irati, & timore exterriti ægre recordantur corum, quæ ipsis, dum ita affecti essent, acciderunt. R: quia vchemens motus vaporum & spirituum agitatio, quæ hos affectus sequitur, imaginum impressionem impedit. Quid etiam interdum ingen- Lege Arist.c. ti timore percussis rerum prætoritarum memoria excidit ob 2. de memor. aliam causam: nimis quia configentibus ad præcordia spiri- & reminisc. tibus & vna cum iis calore, partes cerebri, in quibus memoria officina est, ita frigore occupata addensataque fuerunt, ut rerum imagines aboleuerint.*

IN LIBRVM DE SOMNO, ET VIGILIA.

Quidnam somnus sit.

CAPUT I.

Vigilia.

Somnus.

VIA somnum priuatio quedam est vigilia; & omnis priuatio per formam, quam negat, definit, & innotescit, acturi de somno, prius quid vigilia sit explicabimus. Est ergo vigilia omnium extenorum sensuum, qui saltem aliquorum solutio, & libertas. Somnus vero est ligatio omnium sensuum extenorum ad animantium quietem, & salutem instruta. Dicimus, omnium sensuum extenorum, quia si vel vhus sensus non sit consopitus, sed vigiles, hoc est in opus, & actionem incumbat, non somnus, sed vigilia dicetur, videlicet nomen, ratioque somni plus negat, quam vigilia exigat. Addimus, non omnium absolute, sed extenorum sensuum, quia ut animal dormire perhibeat, non opus est ligari etiam sensus intemos. Adiecumus, ad animantium quietem, &c. quia cum sensus obtor pescunt, & morbi alicuius visentiantur (ve accidit illi), qui ex lipothymia, epilepsia, praefocatione, & id genus aliis pende mortui iacent) eiusmodi quies non ritè somnus appellatur, quia non est insitudo naturæ inducta in bonum animalis, sed ad eius pertinient aliunde inservit.

*Q*uoniam vero ut omnes possit organo corporeo affixa morte

De hac re

Plato 9. de

Republ. Plu-

tarch. lib. 5. de

Plac. c. 24. 25.

Galenus 2.

Aphar. 3. 4-

phoris. La-

clant. libr. de

opif. Dei. c. 8.

Tertul. in lib.

de Anim. c. 4.

Auer. 2. Col-

liget c. 21. Ar-

ist. 2. & 3. c.

huius libr. &

6. Top. cap. 3.

Themist. c. 4.

DE SOMNO ET VIGILIA.

21

morte funditus intecteunt, siveque actibus omnino priuantur: ita sensus extermi dum somno teneuntur, à functionibus cessant: ortum inde est, ut somnus teste Platone in Phædone veluti mors quadam habeatur. Vnde Cicero in lib. de Senect. Nihil videmus morti tam simile, quam somnum, & Virgilius lib. 6. Aeneidos.

Tum consanguineus lethi soper.

& ad huius imitationem, Seneca poëta in Hercule Furente,

Frater dura languida mortis, & Ouidius:

Stulte quid est somnus gelide nisi moriū imago?

A D V E R T I T autem Tertullianus in suo lib. de Anima, ideo nobis in maxima vita quiete, hoc est somno, mortis effigiem representari, ut commoueamur quales ante vitam sine sensu fuerimus, quales post mortem sine sensu erimus. *Volut, inquit, Deus*, & alias nihil sine exemplarib[us] in sua dispositione molitus, paragmata Platonicō plenius humani vel maximo inuity ac finis lineas quotidie agere nobiscū manum porrigen[us] fidei facilius adiuuanda per imagines, & parabolās, sicut sermonum, ita & rerū. Proponit igitur tibi corpus amicū visoporis elisum, blanda quietis necessitate prostratum, immobile sūtū, quale ante vitam iacuit, & quale post vitam iacebit. Hæc Tertullianus, apud quem lege si placet eodem in loco varias somni definitiones, quas Stoici, Epicurei, Anaxagoras, Xenophanes, Straton, alijque ex antiquis philosophis inuexerunt. Quæ tamen minūs sunt ad rem aptæ, quam quæ à nobis proposita est.

Somnus mortis simulachrum.
Tertul.

Quo pacto somnus fiat.

C A P V T . I I .

VI A somnus ligatio est externorum sensuum, videamus quidnam eam ligationem præstet. Constat nullū sensum in actione versari absque ope spirituum ē cerebro influentium: ut alibi ex instituto planum fecimus; si igitur huiusmodi spirituum communicatio inhibeat, necessum erit omnes externorum sensuum functiones intermiti; inhibetur autem, cùm obstruitur via, per quam spiritus comi-
ment, quæ via pertingit ad aditum, sive ostia communis sensus, in quæ vndique velut in centrum externæ facultates, rerum perceptarum imagines quasi lineas transmittunt: vicissimque ab eo, ut à piscina spirituum animalium deriuationem excipiunt, Ob idque Aristoteles hoc in libr. cap. 3. appellavit somnum vinculum primi sensorij, quia videlicet cùm precluditur sensus communis via, & primum sensorium ligatur, atque impeditur ne per ipsum ē cerebro spiritus animales in sensus externos illabantur, somnus existit. Quamuis, ut alibi ostendimus, in eo non sit auscultandus Aristoteles quid primum sensorium, sive organum sensus communis non in cerebro, sed in corde situm esse con-

*Necessitas spi-
rituum anima-
lium.*

*Sonus cur de-
catur vincu-
lū primi sen-
sorij.*

stanter affirmet: si enim ita esse oporteret remedia ad conciliandum somnum non capiti, sed cordi applicare, quod a communis medicæ artis præscripto, & consuetudine abhorret.

Porro obstruuntur ad somnum sensus communis ostia. Vaporibus potissimum è ventriculo in caput ascendentibus, iisdemque opplicantur membranæ circa cerebrum & venæ, vnde & spiritus graues pigri, & torpidi redduntur. Atque hoc modo externi sensus ligantur, id est, nihil operis moluntur, nec auditus quicquam audit, nec aspectus videt, nec olfactus odoratur. Quod D.

Greg. Nyss.

Gregorius Nyssenus in libro de Hominis opificio, cap. 13. in huc fere modum edidit. *Quemadmodum ex terra irrigua vapores ab*

Simile. *imo attrahuntur maximeq; cùm Sol radios calidores spargit, ita in nostris opificiis solo euenit, cibis intra nos per innatum calorem ebullientibus: cumq; vapores natura sursum tendant, si ut non aliter ac fumis per ipsas membrorum quasi parietum commissuras penetrant, & in superiora capitum euadant. Inde verò ad meatus organorum sensus detati passim sese permiscent, sicq; sensum omnem otiosum reddi necesse est.*

Quod ut planius intelligas aduerte cùm quis se quieti dat refrigerato mox aliquantulum cerebro (otium namque frigiditas comitatur) addensari, & cōcrescere in eo vapores: eo modo, quo halitus coit & in aquam vertitur, tum in operculo olla ad ignem feruentis, tum in pyramide seu cūspide vasis illius: quod quidam sublimatorium vocant, vulgo alambicum. Sic igitur exhalatio addensata iterumque inferiorem locum suo pondere capessens ab turat meatus per quos spiritus animales ad extermorum sensuum domicilia effundendi erant. Sed enim istiusmodi obstructio non solum impedit descensum spirituum animalium è cerebro, sed etiā ascensum vitaliū è cordè ad idem cerebrū, cuius commercij interstitiū, & feriatio quandiu durat, tamdiu somnus perseverat. Oportet autem prædictā obstructionem haud nimiū pertinacem esse, sed mediocrem, qualis sit vaporibus elatis è succo vili. Nam qui è succo v.g. ultra modum crasso, & frigido excitantur, hi-ligationem sensuum præter naturam, ac minime salutarem inferunt.

C A T E R V M Auen-roes 2. Collect. 21. & Galenus 1. de causis Symptomatum cap. vlt. & 3. de causis pulsuum cap. 9. arbitrantur causam somni non prouenire ex evaporatione alimenti, sed quod ipsa anima reuocet, colligatque in cerebrum spiritus animales ad eorum reparationem: & ad quietem, salutemque animalium. Vnde ex horū placito somnus diffinitur *impotentia sensuum propter naturam spiritus retrahentem: suffragaturque his auctoribus Aucenna 13. tract. 41. dum inquit somnum esse redditum spirituum ab organis sensuum propter naturam spiritus reuocantem: & Plinius lib. 10. cap. 75. ubi ita somnum definit: Somnum est animi in medium sese recessus.*

Quod igitur somnus non fiat obstructis meatibus vapore Argumenta. cibi, probant ex eo, quia lassitudo, & suauitas cantus, & tenebrae, & silen-

Tempore somni non ascendunt è corde in cerebrum spiritus vitalis.

Omnio Com-mētatoris Guleni de causa somni.

& silentium inducunt soporem, cum tamen nullum horum exhalationem alimenti contineat. Item quia non quoties à cibis abstiuimus, negat somnum natura, nec quoties eosdem cepimus, somnum largitur: sed saepe accidit, ut exinanito stomacho dormiamus: pleno vigilemus. Postremò quia cum natura tantum momenti ad tuendam vitam in somno posuerit, non debuit manus hoc & vicissitudinem vigilandi committere fortuitę alimenti exhalationi, sed potius, inquit Auen-roes, alicui certae facultati totius animalis rectrici, quæ more prudentis patris familias universi corporis quasi domus communem curam gerat, & pro temporum opportunitate nunc animales spiritus retro agat, & condat, nunc promat, effundatque in sensuum officinas, & arbitratij motus instrumenta.

NIHI L'OMINVS afferendum est cum Aristotele hoc libro cap. 3. & 2. de Part. animal. cap. 7. somnum induci evaporatione, & obstructione meatuum, per quos spiritus animales excurrunt: sunt enim huius rei non obscura argumenta. Primum

*Defenditur
senectus Ari-
stotelis.*

quia ideo quædam edulia & potionēs, vt lactucæ, buglosæ, flores nyphææ, amygdala dulcia, dactyli, seu palmulæ, mandragora, papaver, lac, vinum, aliisque eiusmodi somnifera dicuntur, quod plurimum vaporem sursum efferunt & humenti suavique halitu cerebrum irrigant. Secundò, quia i'ccirco infantes, & phlegmatici somniculosi sunt, senes verò, & melancholici peruvigiles, quia illi humore fumeo hi siccitate abundant. Tertiò, quia multi ob inédiam insomnes noctes traducunt: & è contrario post cibum facile somnum ineunt, id verò non nisi, quia vapores suppeditat cibi copia, negat inopia. Non videtur tamen insiciandum concurrens simul ad inducendum soporem reuocationem spirituum ad cerebrum: si enim per solam viatam obstructionem illorum communicatio imperet, non tanta suavitate, sed quasi per vim somnius adueniret obſſistentibus ad ostia sensus communis, & conantibus, qua data porta, erumpere more suo spiritibus. Ut verò quomodo talis reuocatio fieri possit intelligas, aduertere spiritus vitales è corde, & animales è cerebro dispensari opera virtutum expultricium, & attrahentium (nec enim aliter huc illuc ritte, ac rectè promouerentur saltem dum è cerebro desiliunt, nam ascendentēs leuitas incitat.) quia scilicet virtus expultrix emitit è corde, & cerebro prædictos spiritus ad vitales & animales functiones obeundas, similiterque virtus attrahens membris, & sensoriis insita eosdefin ad se prolectat: sicque ipsum cor spiritus, quos in membra diffuderat, si urget necessitas, iterum per attractoriam vim ad se colligit, ut in vehementi trépidatione, & mentis diliquio: inde est enim artuum tremor, & oris pallor deserente videlicet extimas partes calore, & spirituum ministerio, ac vehiculo in p̄cordia abeunte. Sane hoc modo potest virtus attractoria cerebro incidens, ad conciliandum somnum, naturali

*Que somnu
conciliant.*

*A cibo curfa
cile somnus
obrepit.*

turali instinctu, spiritus animales intorsum reuocare, sive apud se retinere. Atque ita causa soporem inueniens non videtur sola meatuum obturatio; sed spirituum detentio, seu reductio. Quam duplum somni causam constituit præter alios Fraeastorius, lib. 2. de Intellect. Alensis quoque 2. part. quæstion. 89. memb. 3. inter alias somni causas numerat reuocationem caloris, sive spirituum à Galeno positam.

solnt. Argu.

A R G U M E N T A verò quæ meatuum obturationem à causis somnum in ducentibus omnino remouere videbantur, facilem habent explicatum. Ad primum dicendum ea, quæ animam colligunt, & à sensuum distractione abducunt, qualia sunt, quæ in argumento recensentur, magnopere somnum iuuare, quia applicatio sensuum remissa, & ad pauca se porrigena, ut minori conatu spiritus euocat, ita faciliter eos intus reuocari, detinerive & vias, quibus spiritus foras traiiciunt, occludi. Ad secundum, si ventriculus, & aliæ partes, è quibus vapores in cerebrum seruntur, ita inanes sint, ut nihil omnino exhalent, per uigilium dari, non soporem. Pleno autem stomacho interdum non capi somnum, & si opportuna hora captetur, quia subsunt impedimenta, quæ vel in ventriculo euaporationem, vel in cerebro vaporum concretionem inhibent.

Ad tertium, si natura animalium vitam ex alimenti haustu dependentem fecit, quid mirum si eandem ex alimenti euaporatione dependere voluerit? præsertim cum talis euaporatio post haustum cibum, nisi quid obster, necessario consequatur.

De virtute
restricte com-
mentatoris.

Quod autem ultimo prædicat Commentator de sua illa virtute restricte commentitum est, si aliam ad spiritus administrandos facultatem ponat (ut re vera ponit) præter attrahendi & expellendi vires quas diximus. Sed hac de re 1. de Ortu & intentu plura.

*Finalis causa somni, eiusq; multiplex utilitas, si moder-
ratus sit: incommoda, si immoderatus.*

C A P V T . I I I .

GI M V. § de causis somnum inducentibus, proximum est ut de eius sine differamus. Finis, ob quem natura somnum instituit, sunt, commoda, quæ illius beneficio animalibus obueniunt. Hæc quæ multa sint summatim complexus est. Tertullianus in suo libro de Anima, cap. 43, hisce verbis. *Somnus est recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, pacator operum, medicus laborum, cui legitime fruendo dies cedit, nax legem facit, auferens terurum etiam colorem.*

Causa enco-
rria ex Ter-
tulliano.

NIMIVM dum somni tempore sensus externi vacationem quandam,

quandam, feriarum vice, impetrant; collecta ad internas functiones anima, & auctorato intus calore vis cerebri animalium spirituum dispensia resarcit; vitalis potentia in laeo cordis sinu spiritus vitales exactius elaborat; facultas naturalis in alimenti decoctionem impensius incubit, ceteraque suarum partium munia expeditius absolvit.

VT T R Q V E somni & vigiliæ reciprocatione, vitæ salutis; animalium mirifice natura consuluit. Non solum quia isthæc vicissitudo, ut in ceteris ferè naturæ rebus, iucunda est, ut Tertullianus in lib. de Pallio, & Seneca in lib. de Tranquillitate vitæ c. 15: luculentè ostendunt, sed quia eius beneficio apta corporis constitutio seruatur, viresque instaurantur, & reficiuntur, debent tamen hæc duo per alternas vices, mutuò attemperari. Namque in primis vigilia, si modum excedit, magnam affert corpori noxam, ut probat experientia, docetque Hippocrates lib. 2. Aphor. 3. quandoquidem immodicæ vigiliæ, & intempestiuæ lucubrations spiritus exhaustiunt, consumpto vitali succo maciem inueniunt, cruditates patiunt, vires labefactant, sensuum functiones debilitant, ac nonnunquam etiam nimia siccitate delirium & insaniam, & denique mortem afferunt. Qua de re consulendus Galenus comm. 2. ad primum Porrheticum, text. 29. & lib. 7. Aphoris. com. 18. & lib. 7. Meth. med. & 3. de sanitate tuenda.

SI M I L I T E R somnus nisi moderatus sit, & tempestiuè adhibetur, non parum officit valetudini, ut monet Hippocrates 2. Aphor. 3. & Auenroes 6. Colliget cap. 4. laxat enim membra, calorem nativum hebetat, grauat caput, stupidos, socordes, obliuifos, ad vitia proclives reddit, atque ad subeundos labores, resque libero homine dignas suscipiendas, pigros, & inutiles. Maximè vero somnus immodicus indigna res est iis, qui se bonarum artium studiis dediderunt, tum quia non iacet in molli lecto sapientia; tam quia non decet sapientiae amatores meliorem vitæ partem, quæ in vigilia consistit, mortis imagine commutare, & vitam, quæ homini tam breuis contigit, breuiorem reddere.

PRÆB V I T certè vigilandi exemplum Philosophis eorum. Aristotelis princeps Aristoteles, qui, teste Laertio in eius vita, cum se ad quiescendum compонeret solitus erat æneam sphæram tenere in manu, pelvi subiecta, eo consilio, ut cum dormientis manu excussum pondus in subditum vas æneum decidisset, sono illius excitatus studium repeteret. Sed quid mirum fecisse id Philosophum, cum simile quid passim obseruet gruum Respublica, ut scripsit Plinius libro 10. Naturalis historiæ cap. 23. & Plutarchus in libro de animalium industria. Dum enim ceteræ capite subter alam condito quieti, somnóque indulgent, vnaquaqueq; earum per vices nocturnis temporibus excubias agit lapillum pende sustinens, qui laxatus somno, & decidens indiligentiam coarguat.

Con. Comm. in partua Nat..

D.

Vicissitudo
iucunda.

Immodicæ vi-
glie incom-
moda.

Immoderati,
et intempe-
stiuæ somniū de-
trimenta.

Aristotelis.
vigilia.

ILLUD h̄ic adiūcim⁹, cūm salubris somni ratio multis constet rebus, nihil ad id tantopere eorundem, quām vt temporis ratio habeatur. Et autem aptissimum somno tempus nocturnum, propterea quod ipsum noctis silentium quietem aduocat, & circumfusi aëris frigiditate innatus calor facilis sese colligit, & ad interiora reuocat, cūm somnus, vt Aristoteles cap. 3. huius libri asserit, antiperistasis quædam sit naturæ conueniens. Nec inscite Naso poëta lib. transformationum 1. regiam somno ædificauit prope Cimmerios, quorum regioni singitur nox atra perpetuō incubare; referente Tullio 4. Tuscul. questionum, & Strabone lib. 1. Geographiæ. Itaque recte Seneca lib. 22. Epist. epistola 123. eos reprehendit, qui vt quidam in eadem urbe Antipodes noctes vigilant, dies dormiunt, quos appellat lychnobios, id est lucernarios, aitq; eiusmodi homines contra naturam vivere. Quod factitasse Heliogabalum Romanum Imperatorem testatur Lampridius in eius vita.

*Somnus anti-
peristasisque-
dam.*

*Lucifuge, &
Lucernarium
vitam ducen-
tes.*

*Quod somnus omnibus animalibus competit & num ab eo,
an à vigilia vitam auspiciemur.*

C A P V T I V .

ON V E N I R E autem somnum omnibus animantibus persuadet tum communis eius necessitas, tum authoritas Philosophi hoc in lib. cap. 2. & 4. de Histor. anim. cap. 10. idem asserit. Ac de aquatilibus id confirmat Plinius lib. 10. Natur. historiæ cap. 75. quia ipsa etiam quiete cernuntur placida, seu soporata, neque aliud, quām caudas mouentia, & ad tumultum aliquem exparentia. Ne thynnis id confidentius affirmatur, quia iuxta ripas dormiunt; itemq; de baleinis, & delphinis, qui stertentes etiam audiuntur. Scribit Plutarchus in lib. de Animalium industria, cūm Delphinus sine motu esse non valeat; (*est enim*, inquit, *illi idem vita, motusque finis,*) vbi somno indulgere vult, subleuare in summam aquam sese, ac supinum corpus demittere per maris alta, æstuq; deferri, tantisper dum in vada impingat, vbi excusso somno, ronchóque edito ad summum rursus meat, ac pronus labitur motu ad quietem mirificè composito.

*Homini pro-
ratione sui cor-
poris inest ma-
sus cerebrum,
quam ceteris
animalibus.*

P O R R Ò docet Aristoteles lib. 5. de Generat. animalium cap. 1. hominem primæ ætatis ingressu plusquam cæteros animantes somno deditum esse. Namque intra parentis viscera, totum ferè tempus dormiendo consumit: similiterque à principio, cūm in lucem prodiit partem maiorem temporis ita degit. Cuius rei causam esse ait, quia imperfectissimus omnium perfectatum partium exoritur, & incremento partis superioris exuperat, atque adeò vaporibus in capite affluit. Habet autem pro magnitudine

*Cælius libro
20. cap. 7.*

*In eam
rem mag-
eliat
2. part.
memb. 3.*

*Idem p
Tertulli
in lib. di
cap. 43.*

sui

sui corporis maius cerebrum, quām cætera animantia, ut liberius & absolutius in eo perficiantur internorum sensuum operatio-nes, quæ ad intelligendi munus obeundum necessariæ sunt, ut alibi differuimus.

Quæ r̄ solet vtrumne homines à somno, an potius à vigilia vitam ordiantur. Quod à somno, argumentum est, quia natura non nisi gradatim, ac per medium ab uno extremo ad aliud peruenire consuevit: somnus autem viuendi, ac non viuendi interliniū est, ita ut qui dormit neque omnino viuere, neque non viuere videatur: siquidem viuitur potissimum vigilia propter sensum. Huic dubitationi occurrentum est, cùm non dicatur propriè somnus, nisi à quo quis expergisci potest, ut Aristoteles loco, quem paulò ante indicauimus, & hoc in lib. cap. i. docet, & infantes intra matrem viscera primis diebus propter humiditatis affluentiam organi imperfectionem, sensuumque hebetudinem, expergisci nequeant, non dici eos propriè tunc dormire, proindeque hominis vitam nec à vigilia, nec à somno propriè accepto inchoari, sed à torpore illo, per quem ad vigiliam quasi per medium transit.

*Humiditas
ignaram m
ducent.*

Non fuisse à statu innocentiae ablegandum somnum.

C A P V T V.

LI V D scitu dignum, an Adamus, eiusque posteri in statu innocentiae somnum capturi essent. Non nulli, quorū meminit D. Thomas in 2. d. 19. q. 1. art. 3. negat: quibus ea ratio adstipulatur, quod somnus docete Arist. hoc in lib. c. 2. institutus à natura sit, ad quietem viriumque reparationem, homines autem felici illo statu nec labore, nec dispendia vlla sensissent. Nec obstat quod sacræ paginæ authoritas Geneseos 2. afferit immisum fuisse Adamo soporem, cum ab eius latere diuulsa est costa ad corpus Euæ exædificandum. Non inquam, obstat, quia sopor ille Ecstasis potius fuit, quām somnus; vt affirmat D. Augustinus 5. de Genesi c. 15. Quod ex eo etiam planum videtur, quia tunc Adamus secreto cœlestis numiniis afflatu incarnationis mysteria cognovit. Quod vtique significauit illis verbis, *Hoc nunc os de offib⁹ meis: sic enim ea interpretatus est D. Paulus ad Ephesios 5. cum dixit, sacramentum h⁹c magnum est&c.*

Genes.

D. August.

*In eamq; par
tem magis in-
eliat Alensis
2. part. q. 89.
memb. 3.*

*Idem probat
Tertullianus
in lib. de An.
cap. 43.*

VE R V M D. Thomas loco citato probabilius censet, & in 1. p. quæst. 94. art. 4. & quæst. 93. art. 3. disertè affirmat, & quidem meritò, etiam in statu innocentiae fuisse dandum somno locum, non ei, qui ex lassitudine, aut morbo oriretur: is enim defectum argueret, sed quem duntaxat puta, & suavis alimenti vaporatio aliceret. Est enim hæc genuina, & naturalis affectio ad totius

animantis perfectionem attinens. Itaque licet somnus in nostra
hac mortali vita comparetur; obseruatque ad virium iacturam
resarcendam; in illa tamen felicitate, in qua homines multis di-
uinis muneribus supra naturae conditionem fruerentur, ad solam
oblectionem & synceram voluptatem obdormicerent, cum
vellet. Nec concreti vaporis colluuius caput degrauaret, sed mo-
derata purioris halitus copia ad quietem, hoc est, ad externarum
functionum cessationem ineundam blande induitaret, ac delini-
ret. Igitur sopor ille primi parentis re vera somnus fuit, ut est
communis Patrum, aliorumque auctorum interpretatione. Vnde
& D. Thomas ex eo loco Genesios colligit 1. p. quæst. 97. art. 2.
Adamum in statu innocentiae dormisse, idque indicant verba il-
la, *immisit Deus soporem.* Vbi vox Hebræa, *tardemach,* non quemli-
bet somnum, sed graueni significat, pro qua vertit Aquila *ματά*
σπάν, quasi totius vigiliae lapsum. Symmachus *μακρόν*, id est, *quoniam*
fundum somnum. Fuit tamen is somnus à Deo iniectus: & quia
in eo mens Adami supra naturae consuetudinem, modumque ad
diuinorum mysteriorum contemplationem euecta est, Ecstasis si-
mul fuit.

Quomodo animal expurgiscatur, & à somno cefset.

C A P V T VI.

DEPPLICITER cessat animal à somno. Videlicet
aut sponte sua, tuncque propriè dicitur expurgisci;
aut aliena vi, & interpellatione. Prior cessatio tunc
datur, ut explicat Themistius hoc loco cap. 23. suæ
paraphrasis, ex doctrina Aristotelis in extremo hu-
ius libri. cap. cum primum absoluta & profligata concoctio est,
cumque intimus calor, qui ambientis frigoris meru in angustum
se contulerat, tandem vixis difficultatibus, & superior factus è
latebra emicat, quod nō ante accidit, quam sanguinem fæculen-
tum, & turbidum à puro discrevit, est enim tenuissimus, qui in
caput mittitur, admodum vero crassus, qui inferioribus partibus
mandatur. Igitur quandiu sanguinis ex cibo indiscretus est, sopor
infusus durat, nec ante cessat, quam syncerus ad superas partes,
ad inferiores autem crassior evadat, quod cum factum est, anima-
lia, quasi onere, quod cibis afferebatur, depulso, excitantur & vel-
licantur è somno.

*De expurge-
factione spon-
tanea.*

IT A Q U E huius sententiae summa est, tunc expurgisci ani-
mal cum decoctio vi naturalis caloris, qui se ad id colligerat, per-
acta est, tunc enim calor, & spiritus robustiores effecti ad externa
organa diffundantur. Quod intelligendum est de celebri, & ma-
xime naturae conuenienti expurgatione, ut aduertit hoc loco
Buridanus quæst. 6. Contigit enim non raro expurgisci animal
etiam

*De his At-
hoc in lib. c.
2. & 5. de
nervis. an. c.
1. Caelius l.
16. cap. 33.*

etiam sponte sua ob alias causas ante peractam coctionem imo & interdum, cum non præcessit propria alimenti decoctio, ut cum excitatus fuit vapor ex recrementis humoribus, qui ventriculo insidebant. Verum enim uero vniuersalior & communis causa, ob quam expurgiscuntur animantia, est, quia panduntur meatus, per quos spiritus animales transmeant, panduntur autem ordinariè, si animal rectè, ac probe se habeat, postquam vapores, qui eos occludebant, calore cerebri consumpti sunt.

Quod vero attinet ad eam cessationem à somno, quæ extius procuratur, vt cum quis alium clamando excitat, dubitarit quis quoniam pacto id fieri possit. Nec enim qui ita somnum rumpit aliter excitatur, quam clamoris perceptione, non apparet autem quomodo clamorem percipiat, cum audiendi officina destituta sit influxu cerebri, & spiritibus, quorum ministerio sensiores perficiuntur. Respondemus tamen cum Buridano, Thoma à Vega in suis commentariis super tertium Galeni de locis affectis, & Vallesio lib. 4. Controuersi medicarum Philosophicarum, & Fracastorio libro 2. de Intellectione, instrumenta exterorum sensuum in dormientibus non omnino priuari influxu cerebri, nec ita deserit à spiritibus animalibus, vt non eis aliqui suppetant, quorum opera saltem vehementia sensibilia percipere valeat. Itaque cum quis dormientem inclamat, anima appulsa soni & auditoriæ imaginis stimulata ad audiendi actum concurrit, somnumque dignoscit primò quidem obscurè, & quasi per umbram, mox clarius ac distinctius, subindeque expultri vi conatum faciens maiorem immittit spiritum copiam quorum irruptione sensus communis aditus, viæque ad sensoria, pariter reserantur atque ita qui antea consopitus erat, euigilat. Sunt tamen nonnulli, qui ægrè à somno excitari consueuerunt; ita vt etiam pulsati vix sibi reddantur, cuius rei causa est, quia pauciores, vel hebetiores spiritus in organis sensuum retinent, aut obstructiores habent meatus.

De iis, qui dormiunt, & obambulant.

C A P V T . V I I .

De his Arist.
hoc in lib. cap.
2. & 5. de ge-
nere. an. cap.
1. Celsus lib.
16. cap. 33.

IRCAT eos vero, qui sopore affecti è lecto surgunt, & hoc illuc oberrant; quæret aliquis num simplius ceteri expericti dici debeant, an dormientes. Cum enim sui compotes non sint, dormire utique videntur. Econtrario tamen quod non dormiant suader ea ratio: quia si iij virtuti motrici musculis incidenti, animales spiritus è cerebro communicant ad membrorum motum exercendum: cur non etiam eosdem spiritus organis sensuum imperient ad sua obiecta dignoscenda? Atque ita versabuntur per id

tempus sensus externi in opere, & vigilia.

*Explicatio
propositae dif-
ficultatis.*

Hic vscē controvērsia dilutio hēc sit: cū ad somnum requiratur omnium sensuum ligatio, & ad vigiliam sufficiat vel vnius solutio, vt à nobis ante declaratum fuit, censendum erit, iis, qui prædicto modo è lecto surgunt non simpliciter inesse somnum, sed modum quendam somni imperfectum, & quasi dimidiatum, quandoquidem non est negandum eos tactu & si obscuro, vti, dum terram pulsant, dum se vestiunt, dum fores pandunt, dum arma corripiunt aliaque faciunt eiusmodi que non sine aliqua tactilium perceptione exhibentur. Neque refert quod interim sui compotes non sint, ad usum namque rationis requiritur integrorum sensuum solutio quæ tamen non arguitur ex eo, quod aliqua externa facultas euigilet, & in opere versetur. Causa verò, cur ij, qui dormientes ambulant, & si nullo sensu externo perfectè vtantur, nihilominus actum virtutis morris gnatuerit perfecteque exerceant (sæpe enim longa spatia haud aliter, quam vigilantes conficiunt, & vt cætera huius rei omissimus exempla, narrat Galenus 2. lib. de Motu muscularum cap. 4. aliquando se integrum fere stadium dormiendo peregrisse) causa inquam, est quia, vt Vega in 3. Galeni de locis affectis animaduertit, via, per quam cerebri facultas ad motum pectoris & articulatum influit, alia est & laxior, quam ea, per quam in sensuum exterorum officinas illabitur. Quo fit, vt non æqualiter potentia motiva; & sensitiva exterior à suis functionibus somno impeditur, præsertim cùm imaginatio, quæ appetitum ad motionem excitat, sæpe in dormientibus fortior, ac vehementior fit, ut pote, cui nunc c ratio non obſistat.

*De influxu
potentia mo-
tricis in mem-
bra & sensu.*

Dvō præterea aduertenda hēc sunt. Alterum, vim loco motricem in iis, qui dormiunt, non solum tunc, cum obambulare operari, sed etiam cum decumbunt, haud omnino officio suo deesse, vt affirmat Galenus lib. 2. de motu muscularum: quandoquidem & tunc loquuntur & parvum aliquod corpus, flexis digitis prehensum seruant: & inferiorem maxillam discedere à superiori non sinunt, nisi admodum defessi, ac torpidi sint: & aërem reciprocando attrahunt, reuocantq; quæ omnia non nisi ministerio, atq; opera memorie virtutis exhibentur. Alterum, id quod diximus superius, eos, qui inter dormiendum ambulant, vti sensu tactus, non ita accipiendum, quasi interdum non aliquo-alio sensu pariter vti soleant, cū Aristoteles 5. de generatione animalium c. 1. eisdem videndi actionem tribuat: cū item ij, qui inter dormiendum loquuntur, & ad interrogata respondent, audiendi sensu vrantur. Nostra igitur sententia est, semper eos aliquo tactu vti, licet obscuro, vt cunque circa aliorum sensuum functiones sese habeat. Sunt autem magna ex parte huiusmodi ambulones, suopte ingenio inquieti, agiles & multis se negotiis immiscentes, quos ardentes vocat. Vnde ex nativa sensuum vivacitate cursatio illa exoritur.

Quid

Quid causa esse videntur, cur galli statu noctis tempore expergesiant, & canant.

C A P V T VIII.

SVAM habet in philosophia considerationē alitum gallorum definitis intempestā noctis spatiis exper-
rectio cum cantu. Hos ait Plinius lib. 10. Naturalis
historia cap. 21. excitandis in opera mortalib. rum-
pendoque somno naturam genuisse. Norunt, inquit,
sidera & terkas interdiu horas cantu distinguunt. Cum Sole eunt
eubitum quartāque castrensi vigilia ad curas, laborēmque reuo-
cant. Nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diēmque ve-
nientem nuntiant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum.
Affirmat tamen idem Plinius lib. 29. cap. 4. si eorum collo circulus
è sarmenis addatur non canere: cuius rei fides penes auctorem
maneat. Licet verò id quod asserit de distinctione temporis ex
gallinacei cantu per terkas horas fictitiū sit, ut experimento coim-
probatum esse docet Scaliger Exercitatione 239. in Cardanum.
Nihilominus quid causa sit cur gallinaceus circa noctis medium
canat, quod verum esse nemo ignorat, id inquam à multis quæ-
scitum, à nullo forasse hactenus inuentum. Omissis allorum pla-
citis, quae videre est apud Scaligerum loco citato, Cælium lib.
16. Antiq. lectio cap. 13. Duæ sunt hac de re celebriores senten-
tiæ. Una Democriti ut refert Tullius lib. 2. de Natura Deorum,
aientis excitari tunc gallum & canere quod quiete satiatus sit, ac
mirificè recreatus depulso de pectore & in omne corpus distribu-
to cibo. Altera existimantium gallum esse auem Solarem, in cùm
que peculiariter Solem influere potissimum cùm post noctis me-
dium ad nostrum Orientem vergere incipit, idq; in causa esse,
cur tunc gallus experctus canat, quasi planetæ suo congratula-
tus. Ex his duabus opinionibus, & si prima ad veritatem pro-
prius accedat; neutra tamen omnino satisfacit. Non prima, quia
non explicat cur cæteræ cantatrices aues non eodem tempore ex-
citentur & canant; non secunda, tum quia liberè configit ad cœ-
lestem influxum; tum quodd sæpe galli ante medium noctem can-
tum edunt; sæpe multò post. Dicendum videtur, vt singulis ani-
mantium speciebus conuenit peculiaris instinctus & inclinatio
orta à certis qualitatibus & temperie vnicuique speciei propria;
ita gallinaceo ex vi nativij sui temperamenti (quod præcalidum
est ac facile cibos digerit) competere, vt ei ordinariè circiter me-
diam noctem solvantur sensus; eodemque tempore eidem à pro-
prio phantasie instinctu cantum, & alarum plausum imperat; ac
que hanc esse tum expogfactionis, tum cantus causam. Quare
nihil mirum si non idem accidat cæteris avibus, cùm non omnes
eodem temperamento, & instinctu præditæ sint.

*Plinius.**De distinc-
tione tem-
poris ex
cantu galli.**Opinio De-
mocriti.**Sententia
aliorum.**Singulis ani-
mantium spe-
ciebus pecu-
liaris instin-
ctus.**Solutio*

Solutio problematum, que ad somnum pertinent.

C A P. I X.

DI L V A M Y S nunc aliquot problemata de rebus ad somnum spectantibus; Primum sit. Si cerebrum calidum est, non frigidum: quo pacto vapes illuc perlati, eius frigiditate addensantur, & meatus occludunt? Responso: Aristoteles 3. huius libri affirmat cerebrum esse omnium, quae in animali continentur, frigidissimum, cuius effati veritas alibi a nobis excutienda est. In praesenti dicimus saltem cerebrum multo esse frigidius corde, & spiritibus, qui e cordis ventriculo emicant, haberéque eam frigiditatem, quae satis sit ad Stomachi halitus addensandos. Quod Aristoteles apta similitudine expressit loco citato. Quemadmodum, inquit, vapore, qui Solis calore e locis humidis exhalatur, cum ad medium aëris regionem peruenit, ob algorem eius loci perfrigeratur, coactusque & in aquam versus, suo pondere ad ima labitur: sic vapor ventriculi, quantumvis calidus, ubi innati caloris vi ad cerebrum appulit, eius frigore coaceruatus & confertus deorsum truditur.

2. Cvr externæ facultates opere lassantur, & quiete, somnoque indigent, non ita verò facultas nutriendi, quae in otio nunquam est? R. Quia externæ facultates munus suum obeunt interuentu animalium spirituum, qui, dum potentiae incumbunt in opus absumentur (sunt enim prætenuis, & euanidæ substantiae) iisq; absumptis necesse est defatigari potentias: vis autem nutritoria ex communi philosophorum placito, nec eiusmodi spiritibus, nec virtute per illos e cerebro influente indiger. Quod si opus habet spiritibus naturalibus, quos quidam à vitalibus & animalibus distinctos ponunt iij non intereunt aut deficiunt, dum nutritiens facultas operatur, quin verò ab ipsa tunc gignuntur, & elaborantur, ut in progressu explicabimus. Quo fit ut huiuscem potentiae functiones, cum labore & lassitudine coniunctæ non sint: proindeque nec quietem desiderent.

3. Si somnus fit adacto intus calore, labor autem, motusque corporis calorem ad extimas partes diffundit, qui fieri potest, ut labor somnum inducat? R. Quia calor, qui agitato corpore sparsus fuerat, quiescente ad interiora colligitur.

4. Si fatigatio sudore efficto membra exsiccat, quoniam pacto defessis halituum copia ad somnum accersendū suppetet? R. Quia & si corporis fatigatio sudorem egerat: alia tamen ex parte humores concretos, quos inuenit, nisi admodum frigidi sint, liquefacit, qui vice alimenti expluant, & vaporant. Quod si eiusmodi humores, vel aliud quid simile, quod expirationem edat, non subsit,

Critica Ari-
junt. de frig-
ditate cerebri.

Simile.

Spiritus ani-
matus.

Aristo. 3. cap.
huius lib.

Aristo. 3. cap.
huius libri.

subdit, quanrumlibet se calor interius condat, vigilia laborem excipit, vt interdum sit.

5. *Cv r melancholici parum dormiunt, cum alioqui edaci auiditate sint: R. Quia in iis quorum prægelida natura est, multa evaporatione vi caloris intestini efferti non potest: talis vero affectio melancholicis conuenit, qui tamen edaces sunt, quia ut declarat Aristoteles cap. 3. huius libri, & Themistius cap. 18. suæ paraphrasis, siccum, & restringit ad habentem temperaturam, nec hau sto cibo perfruuntur, graffante & nutrimenti conceptacula obſidente atra bili, qua redundant.*

*Melancholici
cur parum
dormiant.*

6. *Qv o pacto somnum lactuca inuehit, si frigida est, & evaporatione calore indiger: R. Lactuca, & si frigida sit, ita nihilominus fumosa est, ut alieno calore facile vaporem edat.*

7. *Cv R plerumque ij, qui se multo, ac praesertim vario cibo ingurgitarunt somnum ægre capessunt, & si ad id conatum faciunt: R. Quia ut ignis congestu lignorum: ita nativus calor nimirum cibo suffocatur, & obruitur, ac tarde decoquit: tarda autem decoctio fero, ac segniter vaporem exhalat. Idque potissimum accidit cum diversi generis edulis plenus est venter. Nam cum alia tardius, alia citius in chylum verrantur coacepsit stomachus & ab officio suo impeditur: tum etiam frequens eructatio hic illuc corpus versat, nec halitum recta via in sublime rapi sinit.*

*Cibos diuersi
generis tarde
excogui.*

8. *Cv r Aethiopes suapte natura aridi somnolenti sunt, maxime per astutem: R. Quia, ut Aphrodiseus animaduertit, illis qui aceruant in capite picturam, quod verisimile est facere Aethiopes ob nativum caloris (& si ascitio abundant) exiguitatem: ea per astum liquata, defluentemque somnus obrepit: quibus vero caput purum est, & excrementis vacans, exiccato cerebro vigilia sequitur.*

9. *Cv r primus somnus arctior esse solet: R. Quia initio maior humoris copia in superas partes euadit, quæ ut paulatim absunt, ita somnum gignit liberorem: hinc & infantuli, ut diximus, primo aetatis ingressu alto sopore opprimuntur, quia calidi sunt, & præhumidi, adeo ut quinque mensibus certicem non inflestant. Vnde etiam Aristoteles hoc in lib. cap. 3. usum vini, quod halitibus plenum sit, tam ipsis, quam earum nutricibus, interdicit.*

*De aſtido
infantium
ſomno.*

10. *Cv r ij quibus venæ non apparent, somniculosi sunt: R. Quia per venas angustas, quales hi habent, ægræ humor è cerebro descendens effluit, sed in ipsis diu insistit, somnumq; portigit: non secus atque per fistulas graciles aqua guttatum & lente decurrat, per amplas celeriter elabitur.*

11. *Cv r dormientes usu rationis destituti dicuntur, si vniuersalia apprehendunt, si discurrent, si disputant, si consultant, si iudicant: Hæc enim omnia somno consopitos non raro exhibere docet experientia: R. Quia tunc non admittur intellectui facultas.*

Con. Comm. in parua Nat.

E

*De priuatione
vissus liberi ar-
bitry in som-
nis.*

operandi, sed liberè operandi. Adimitur vero ei talis libertas, quia perfecta intelligendi ratio, quæ libertatem comitatur, pendet à solutione internorum sensuum, cum oporteat intelligenti speculari phantasmata, interni autem sensus tunc solum dicuntur soluti esse, cum recte, & ordinatè operantur, quod obtinere non possunt dum cerebri meatus obtutati sunt: interim namque semper intus oberrant vapores, quorum nubes obumbrat sensuum officinas, eorumq; operationes turbat.

12 Cvr glires dum hyeme dormiunt maxime pinguescunt?
Vnde eorum quidam apud Martialem sic ait:

Tota mibi dormitur hyems, & pinguior illo

Tempore sum, cum me nil nisi somnus alit.

*Lege D.Tho.
1.part. quæst.
84.artic.8. ad
2. & in 4. d.
9.quæst.vnic.
art.4. quæst.
1. ad 4.*

*Lege Ga-
in lib. Hi-
victus ra-
in morbi-
tis.*

R. Quia dum hyberna latebra sese continent, obrorpescit in eis calor, isq; cum lente admodum carpat natum humidum, conuertit in eorum substantiam pituitam intus asperuatam, caque pasti dilatantur.

13 Cvr tristitia somnum adimit? cur somnus tristitiam leuat?

R. Quia tristitia in homine præsertim cogitabundo, propter occupationem imaginariæ, coctionem deprauat, vaporem dispeßcit, humidum consumit. Quod item ob eandem causam præstat medicatio, & lectio, et si hæc interdum somnum aduocent, cum videlicet is, qui meditatur, legit, ita est affectus, ut vaporum copia membris, sensibüsque & animalibus spiritibus tunc magis quiescentibus in cerebrum euecta intentionem, & applicationem animi torpidam reddat, ac tandem meatus occludat: eademque causa est, cur blandus aquarum decursus somnum conciliat. Lege Aristotelem in problemat. sect. i 8. quæst. 7. Quod attinget ad rationem, ob quam somnus tristitiam leuat D. Thomas 1. 2. quæst 39. art. 5. id ita explicat. Cum tristitia repugnet vitali motioni corporis, quacumque corporis affectionem in vitalis motionis statum vendicant, ea tristitiam oppugnant, minuuntq;: sic vero sese habet somnus, quandoquidem reparat spiritus, quorum ministerio fit motus, estq; commune natura subsidium, speciatimq; ob id tristitiae alienamentum est, quia tristium rerum cogitationem amonet, & melancholici humoris malitiam emendat, & spiritus turbidos, atque obscuros, causam sobolemque moeroris, absunit.

*Somnus cur tri-
stitia alleua-
mentum.*

*Ineunte som-
no calor in
precordia se
eripit.*

14 S i somno calor ad viscera cogitur, quonam pacto tertia decoctio alimenti, quæ in membris fit, & calore promouetur, somni, quam vigilia tempore exactior est? R. In primis, quia artuum quies non parum iuuat decoctionem, quatenus minor spirituum copia tunc effluit, quam vigente motu. Secundò, quia licet in eante somno coeat calor in præcordia, postea tamen sese in totum corpus diffundit. Vnde est quod extimæ partes corporis, quæ initio somni frigent, eodem procedente recalescant.

15 Cvr somnus post nimiam, & subitam corporis exinan-

Lib. 13.

*Lege Plini
lib. 25.c.4*

tionem, auger debilitatem fractionemque, immo & non unquam deliquiu importat? R. Quia somnus residuum illud caloris quod in membris supererat, introrsum reuocat; siveque moles corporis calore, & spiritu destituta collabascit.

*Lege Galenū
in lib. Hipp. de
victus ratione
in morbis acu-
tis.*

16 C v r sudorem somnus mouet? R. Quia vt dormienti melius, quam vigilanti alimentum decoquitur, ita per somnum copio- lior halitus a visceribus ad cutem educitur. Vbi sciendum si vapor corporis extima petens diffatur, nec in obstatula impingit, confessim euolare; si vero impingit, per inoram in sudorem con- crescere; quod frequenter accidit corpore consopito, & quiescente; quoniam nullo tunc moro halitus dissipatur, nec in poros ita laxos, quos motus aperire solet, incurrit. Cur autem nonnulli, vbi se somno tradiderint, confessim sudant, causa est, quia retentrix facultas destituta a calore in viscera fugiente, humore, quem veluti prehensum tenebat, dimittit, non aliter quam in deliquio mentis, quo totum corpus tepentino sudore madet.

17 C v r somnus matutinus iucundior est? R. Quia Solis re- meantis propinquitas e nostris corporibus halitus soporiferos denuo excitat, sicuti & ex aliis corporibus vapores. Vnde est, quod paulo antequam dilucescat, aer obscurior, ac tenebrosior fit, quam esset, cum Sol longius aberat, occupante videlicet, & obscurante aerem vaporum copia, quam aduentis Solis calor exciuit.

18 C v r vespertinus somnus potissimum damnatur? R. Quia id tempus maxime importunum est. Recedente enim Sole, qui innatum calorem souet, noxia omnia plus incommodant, est autem omniis fere diurnus somnus noxius.

19 C v r supra dextram latus suauius soporamur? R. Caius reddit Aristoteles in problem. sec. 6. quest. 5. & 7. R. Quia hac ratione magis quieticit immotaque constituitur dextera pars, quae motus principium est, & diurno labore magis fuerat defatigata; vel ut alii explicant, quia cum ventriculi os ad sinistram vergat si in laevam recumbas necesse est alimentum offendere, grauareque stomachi orificium, ex quo turbatio, somnusq; interrupcio oritur, vnde medici iubent eos, qui purgatoria medicamenta sumperunt, aut quibus aliunde vomitus timetur, supra dextram, minime vero supra sinistram cubare. Si autem probae coctionis exacta ratio habenda sit. Ea docente Alcenna, Tertiā p. doctr. 2. quest. postular ut primum in dextram decumbamus, ne cibus innaret, fluctuet ve. Deinde noctis decursu in laevam, vt hepatico ventriculo insidens decoctionem promoueat: tandem sub lucem rutsus in dextram: hac enim varietate alimentum, vt olla ignis hinc inde apposito, commodiūs, ac vehementius incalescit.

20 Q v A M O S R E M musica somnum iucundè allicit? R. Quia anima ad cantus intenta reliquorum sensuum, quasi oblita, spi-

*Sudor in men-
tis deliquio.*

*Paulo ante-
quam diluce-
scat, cur aer
obscurior red-
ditur.*

*Ventriculus
ad sinistram
vergit.*

*Lege Plini.
lib. 25.c.4.*

*Cantu cur
somnus concer-
biatur.*

ritus ad eorum officinas immittere desinit, eosque ad audiēdi organum aduocat, iij vero humidiū, si quod ibi ingeniunt, in halitum soluunt. Atque ita cum reliqui sensus spiritibus destituti, cum auditus ipse ob excitatum vaporem facile soporantur, omniumque sensuum iucunda quies existit.

21 *Q y A M* ob causam somnus graibus morbis laborantibus præsertim si ieuniū sint, interdum valde nocet; R. Quia in iis calor, dum sese interius abdit, humores noxios colligit in p̄cordia, qui vitæ fontem inficiunt, & ad interitum vocant.

*Animalia
corde, & san-
guine carēta.*

22 Si multa sunt animalia destituta corde & sanguine, ac proinde spiritibus animalibus, qui nihil aliud sunt, quām partes sanguinis tenuissimæ, in corde primum, deinde in cerebro elaboratae, qui fieri potest, ut vera sint, quæ hactenus de somno diximus; videlicet fieri impedita cōmunicatiōne eiusmodi spirituum ē cerebro? R. Quia licet non omnes animantes cor & sanguinē habeant, omnes tamen aliquid obtinent proportione respondeñ cordi & sanguini, atque adeo spiritibus animalibus. Legē Aristotelē c. 3. & 4. de somno, & vigilia.

*Aliter A-
phrodīs. libr.
probl. primo,
probl. 119.*

*Lege
1. par
art. 3.*

IN LIBRVM DE SOMNIIS.

Quid sit somnium, & quomodo accidat.

CAPVT I.

*Definitio som-
ni.*

ON T I N V A T A terum series postulat, vt cum Aristotele de somniis agamus, siquidem somnia affectiones sunt somni, de quo proximo libro disseruimus. Et vt à rei subiectæ definitione auspiciemur. Somnium, vt Aristoteles 1. & 3. huius lib. c. explicat, est visum, quod in somno apparet, seu quod eodem recidit, est apparitio exhibita per internum sensum, in iis qui somno consopiti sunt. Dicitur, per internum sensum, vt relictantur notiones intellecticis potentie, quas dormientes interdum effingunt, quæ non ritè somnia vocantur, vt Aristoteles loco proxime citato ait. Additur, qui somno consopiti sunt, ad remouendas sensiones internas, quæ accidunt amentibus, & phreneticis, quoniam hæc somnia non sunt: cùm fiant solus per vigiliam sensibus.

P R O cuius rei intelligentia hæd ignorabis, interim dum adhuc præclusi sunt meatus, per quos animales spiritus ad externos sensus inuehuntur, non raro accidere, vt soluat, & quasi vinculo liberentur interni sensus, sedata videlicet magna ex parte (nam ex toto, dum somnus perseverat cahiberi non potest) vaporum agitatione, & tumultu. Ostendunt enim sese, quæ antea omnino latuerant,

Lege D. Tho. latuerant, rerum imagines, per quas interni sensus operantur *Rerum im-*
1. part. q. iii. idque clarior, aut obscurior pro halituum paucitate, vel multitudine, tenuitate, aut crassitudo. Hoc igitur cum accidit, somniare animal dicitur. *gnes.*

M o d u m autem, quo praedictae imagines aut latent, aut se exerunt declarat Aristoteles 3. huius lib. cap. hac similitudine: Quemadmodum in aqua perimota, aut nulla effigies redditur, quæ appareat, aut redditur quidem, sed tortuosa: quiescente autem & stagnante aqua res nativo suo colore propriaque forma respondent: ita dormientibus evenit, dum enim vapores in cerebro errabunda motione addensantur: aut imagines penitus obrutæ delitescunt, aut non nisi turbulentia quedam & molesta, ac prodigiosa visa exhibent, qualia saepe accidunt melancholicis furentibus, & ebriis, aut febri laborantibus.

S e d illud est in hac disputatione valde ambiguum ad quos nimicum sensus internos pertineant somnia, à quibusve spectris eliciantur. Multorum sententia est partim ad sensum communem partim ad cogitacrem vel spectare. Elici in sensu communis à speciebus, quæ ad ipsum ex phantasia perforuntur: in cogitatrice ex imaginibus, quæ ad illā è promptuariō memorię sensitivæ commeniant. Faciunt quippe hujuscē opinionis assertoresphantasiā thesaurū sensus communis: & eam, quæ peculiariter memoria sensitivæ dicitur, thesaurum potentiarum cogitacrum. Itaque horum iudicio cum per somnum res sensatas apprehendimus, putandum est id somnum effici in sensu communī, cuius obiectum sunt res externis sensibus obnoxiae: at cum res sensatas cogitamus, vel non sensatas inter se, aut cum sensatis miscemus, existimandum tale somniū effici in cogitatiua, ad quā eiusmodi apprehensiones ex officio pertinent.

S i c cum qui inter dormiendum videntur sibi intueri hominem destricto gladio, isthac apparitio sit in sensu communī, quia est rei sensata. *Quod si* eundem percipit ut hostem & inimicum: cum inimicitia sit res non subiecta externis sensibus, talis apprehensio exercetur in cogitatiua. Atque ita nonnunquam duæ potentiarum circa eiusdem rei euentum historiam simul occupantur interdum una dumtaxat, prout materiæ subiectæ conditio, & natura postulat.

P o r r o autem quo pacto species somnia effecturæ ab ulteriori sensu ad priorem remeent, duplex sententia est. Sunt qui dicant ut imago à speculo ad oculum reflectitur: ita simulachra à sensorio phantasiam quodammodo repercuti, redireque sponte ad communem sensum, similiterque ab organo memoriarum sensitivæ ad cogitatiuam. Alij credunt non dari eam repercussionem, sed traduci imagines vehiculo spirituum animalium. Aiunt enim præter idola quæ eiusmodi cellulis recondita, & in substantia ceteri impressa sunt, è quibus potentiarum actiones suas elicunt,

Ad quos sensus internos pertineant somnia.

De regressu imaginum ad efficiendas somnia.

dari alia spectra consimilia, spiritibus intista, quæ eorumdem spirituum opera huc, illucque excurrunt: ita videlicet ut imago Socratis, quæ insidet in spiritu administrō, & quasi satellite phantasia, ab eo traecta aliam imprimat in sensum communem, qua is informatus rem ab illa repræsentatam apprehendat. Quandoquidem spiritus, ut alibi planum faciemus, animati nō sunt, fierique non potest, ut anima per speciem hærentē in alieno subiecto vitalem eliciat actionem.

*Spiritus non
potest animata
fieri.*
*Sententia A-
ristotelis quo
pacto hanc
somnia.*

A c quod somnia hunc in modum fiant, hoc est, transvectione specierum ab uno sensu ad aliū baiulis spiritibus, videtur expressa Aristotelis sententia hoc in libro cap. 3. vbi generationem somni declarans ait, dormientibus plurimam sanguinis copiam ad sensum principem delabi, & vna motiones illas descendere, quæ in ea materia continentur, aliæ potentia, aliæ actu. Ait verò in materia sanguinis, siue in spiritibus qui nihil aliud sunt, quam tenuissimæ purioris sanguinis particulae quasdam motiones actu esse, quasdam potestate: quia ut explicat Themistius cap. 17. suæ paraphrasis, quædam imagines nobis dormientibus cunctantur & torpescunt, aliquæ præsto sunt principiūque sentiendi, id est, potentiam ad ipsarum usum excitant.

Simile.

Q u o d etiam Aristoteles eodem cap. illustravit exemplo lignearum ranarum aliquantulum obscure, sed in hac sententiam, ut Leonicus eo loco est interpretatus. Si quis ranunculos è subere, aut alio quoquis ligno conficiat, numero quinque verbigratia, deinde eos in vas plenum aqua includat, & unum quidem in vasculo statuat superinecto sale, similiterque alios tres: singulis sale interposito: tandem vero in vasculo superficie unum aperatum collocet: extremus hic qui cernitur ranunculus proportionem habebit imagini acti, perquam nunc operatur anima: illi autem, qui conditi sunt, & sale operiti iis imaginibus, quæ potestate existunt. Ut igitur prædicti ranunculi, si sal liquefcere & in aquam verti incipiatur, paulatim se exerent, & ordine suo apparet; ita imagines, quæ inundante vapore abscondebantur, eodem impresso, & evanescente feso proferent, ut iam iis potentie utique queant, quæ antea nequivant.

Alia ratio explicandi somniorum generationem.

C A P V T I I .

V O N A M pacto ex communiori philosophantium sententia somniorum generatio procedat, proximo cap. differuimus ubi etiam ostendimus purasse Aristotelem fieri insomnia per descensum recursumve imaginum ad principem sensum, licet num etiam in cogitatrice perficiatur nihil omnino ex illius dictis elicuerimus:

Verum

*Lege D. Tho.
ad hunc locum
1. parte, quest.
III. art. 3.*

Verum alia nobis in re proposita occurrit opinio, que fortasse non displiceret. In primis namque regressio illa imaginum minime necessaria videtur; siue fiat per repercussionem, siue spirituum vehiculo. Repercussionem enim tunc datur, cum aliquod corpus, veluti pila, impingit in aliud, culus duritiem, & repugniam, quia vincere nequit neque progredi ultius valet, retro combeat, aut dissultat in latus. Quod similiter accidit cum qualitas ab aliquo agente effusa propter obstaculum, id quod impingit, explicate se amplius per lineam rectam non potest, sicque spatij longitudinem, per quam porrigenda esset, in se redeundo sequi intendendo compensat: quo modo sit lucis reciprocatio, & productio Echus. At quod neutrum horum in somniis accidat, probatur. Nam prima illa repercussionem conuenit solis corporibus, imagines autem non sunt corpora. Quod si quis respondeat non reperiuntur imagines per se, sed ratione spirituum, quibus a sensu externo in internum prouehuntur, id ex eo facile coartguitur, quia spiritus non adeo vehementi & turbida agitatione in interna sensoria impingunt, ut ab iis eos retrogradire necessum sit. Præterea si talis reflexio detur, vtique tunc dabitur, cum imagines ab externis sensibus ad internos commaneant: at inter dormiendum, ut facultates externæ feriantur, ita omnis commensarius simulachrorum qui ab his ad internos in vigilia fit, omnino cessat. Vade etiam liquet non reverberari species ab internorum sensuum officinis eo pacto, quo lux, aut somnus a corporibus, quæ offendunt, siquidem nunquam ea reciprocatio fieri incipit, nisi cum accidentia incurruunt denud in corpora, a quibus reflectuntur. At cum somniamus non tunc incidentur imagines in interna sensoria, sed iam ante in iis insculpta fuerant.

Si quis dicat non redire simulachra ad sensum communem, siue ad æstimationem ex percussione facta ad sensoria, sed reduci vectoribus spiritibus, qui somni tempore per interiorum sensuum officinas divagantur (quæ ratio tuendi, prædictam regresionem communior est, ac longè, quam prima verissimilior) id etiam non parum habet difficultatis. Sed aduertendum primò est, quod in libris de Anima ex professo ostendemus, videlicetphantasiæ & memoriatiæ sensitivam non esse duntaxat potentias passiuas, quasi nihil ipsæ operentur, sed tantummodo ad asseruandas rerum imagines destinatae a natura sint; alioqui de terioris notæ essent, quoad hoc, quam sensus externi, quos constat non solum obiectarum rerum species accipere, sed earum interuentu in opere, & actione versari. Deinde quia nemo inficias ibit nos per imaginatricem vim, siue phantasiam multa imaginari & effingere: ac per memoriam sensitivam recordari. Tertiò quia receptum est in philosophorum scholis eos, qui bona sunt phantasia, id est, qui celeriter, & acutè imaginantur, celeri, ingenio præditos esse, facilèque discurrere: & qui astimantur

*Non esse opus
regressu ima-
ginum ad som-
nia.*

*Phantasiæ &
memoriatiæ
sensitivæ non esse
potentias pas-
siuas duntaxat.*

celeri

celeri ingenio præditos esse, facileque discurrere: & qui aestimatiua præstant, hoc est aestimaticis potentiaæ functiones excellenter administrant, iudicio eminere.

P R A E T E R E A supponendum est omnia, quæ apprehendit sensus communis, percipere etiam phantasiam: itemque omnia, quæ cogitatiua cognoscit, percipi à memoria sensitiva. Quod ex eo sanè patet, quia phantasia seruat typos omnium rerum, quæ cadunt sub communem sensum, iisque ad notiones suas vtitur cùm non sit tantum facultas patiens, vt ostendimus; similiterque memoria seruat imagines omniū rerum, quæ sub notitiā cogitatricis potentiaæ veniunt, & eisdem pari modo vtitur.

H i s ita constitutis quod ad gignerida somnia nullo pacto necessarium sit ab ulteriori ad priorem sensum species redire, ita probatur, Phantasia cognoscit omnia, quæ sensus communis, immo & plura, cùm etiam proprio ingenio multa imaginetur & effingat. Item omnium eiusmodi rerum species in se cohibet, tam eas quæ sibi à communi sensu demandatae sunt, quam alias, quas sibi ipsa per proprias notiones impressit. Præterea inter dormiendum non impeditur ab vsu talium imaginum, cùm non minus, quam sensus communis, soluta sit. Nihil igitur opus est, somniorum gratia mitti species à phantasia ad sensum communem. Sed si somnia effingenda sint circa res ad phantasiam, vel ad sensum communem spectantes in ipsa phantasia non autem in sensu communi, perficiuntur. Eodemque modo somnia circa obiecta ad cogitatiuam & ad memoriam sensitiuam pertinentia administrabuntur in memoria sensitiva.

Obiectio.

Q u o d si quis obiiciat nos inter dormiendum nonnunquam discurrere ab una re singulari ad aliam: hoc autem ad nullum sensum internum, præterquam ad cogitatiuam pertinere, proindeque in somniis operari cogitatiuam. Occurrentum erit tamen si non insiciemur cogitatiuam hominis circa singularia discurrere: non constare tamen utrum somniantium discursus, etiam cum non versatur in rebus vniuersalibus, ab aliquo sensu interno, an ab intellectu proficiatur: sed esto fiat à sensu dividendum memoriam sensitiuam hominis componere, dividere, & discurrere, vt ait Djuus Thomas in prima part. quæst. 78. articulo 4. ad 5. proindeque talem discursum effici à memoria sensitiva.

H o c igitur modo se habet nostra sententia de somniorum generatione. Concedimus tamen ne ab Aristotele videamur omnino recedere voluisse, interdum commenantibus huc illuc spiritibus, & imaginibus fieri somnia, non solum in phantasgia, & memoria, sed simul etiam in sensu communi & cogitatiua, sic enim illius verba explicari possunt: præsertim cum non docuerit gigni somnia tantummodo in sensu communi, sed indefinitè locutus sit, alioqui negasset fieri quoque illa in cogitatrici potentia,

Alia insomniorū generatradit Tertulianus in lib. de Anima cap. 47.

De diuini somniis Philo Judeus in lib. de insomniis Iäblischus in

potentia, cuius oppositum in schola Peripatetica receptum est. Aduerte, quod h̄ic asserimus de duplii potentia, ad quam somnia pertineant, intelligendum esse si pr̄ter sensum communem ponamus plures facultates, internas sensitivas, quam unam. Nam si unam tantum constituere placeat, quod suo loco expendemus, ad eam tota somniorum ratio deuoluenda erit: adhibita tamen illa, quam diximus, consideratione circa sensum communem in doctrina Aristotelica.

De variis somniorum generibus.

CAPUT III.

AUCTORI libri de spiritu & anima, siue is sit Hugo-Victorinus, siue alius c. 25, eius operis quaque somniorum genera enarrat, videlicet oraculum, visionem, somnum, insomnum, phantasma. Oraculum, inquit, est cum in somnis aliqua sancta gratia persona, vel etiam Deus euentrum aliquid aperte vel non euenturum, faciendum, vel eundem nuntiat. Visum, est, cum id, quod viderat quis eodem modo, quo apparuerat, euenit. Somnum, est quid figuris tectum, & quod sine interpretatione intelligi non potest. Insomnum est, cum id, quod fatiguerat vigilantem, ingredit se dormienti, ut cibi cura, vel studium. Phantasma est, quando quis dormire coepit, & adhuc se vigilare existimat, aspicereque videtur irruentes in se, vel passim vagantes formas, aut latas, aut turbulentas.

D. GREGORIVS lib. 8. Moraliū c. 13. & 4. lib. dialogorum c. 48. sex genera somniorum ex totidem causis orta commemorat. Aut enim, inquit, ex plenitudine, vel inanitate corporis somnia existunt; aut ex antecedentibus diuinis curis, aut ex illusione Dæmonis, aut ex cogitatione hominis simul & Dæmonis illusione, aut ex reuelatione Dei, aut denique ex cogitatione hominis simul & reuelatione Dei.

HIPPOCRATES in libro de somniis ait somnum duplex esse. Videlicet diuinum, & naturale. Diuinum vocat, quod à Deo iniicitur, ut prænuntiet insignem aliquem euentum ad lætitiam, vel inoerorem, fælicitatem, vel miseriam, siue alicuius priuatæ personæ, siue totius Reipub. pertinentem. Naturale appellat, quod ex affectione ipsius dormientis, & causis in eo latentibus ortum habet. Qua de re in progressu plura.

Alia insomniorum genera tradit Tertul. in lib. de Anima cap. 47.

De somniis diuinis, dæmoniacis, Naturalibus, & animalibus.

CAPUT IV.

NOVIS. videtur perquam appositi diuidi somnia in Diuina, Dæmoniaca, Naturalia, & Animalia. Diuina sunt, quæ à Deo inspirantur, siue id fiat immediatè à Deo, siue Angelorum interuentu, ut plerunque accidit.

Con. Comin. in parua Nat.

Oraculum.

Visum.

Somnum.

Insomnum.

Phantasma.

Alia genera somniorum ex D. Greg.

Alia ex Hippocrate.

De diuinis somniis Philo Judæus in lib. de insomniis, Iæblichus in

Somnia diuinæ.

F

Horum multa continent exempla diuinæ literæ, tam in veteri, quam in nouo testamento: in veteri, ut somnia Iacob c. 28. Genesios: Iosephi cap. 37. eiusdem libri. Pharaonis cap. 41. In nouo, ut Matthæi 1. & 2. vbi legimus admonitum fuisse diuum Iosephum in somnis ab Angelo, ut puerum Iesum & matrem in Aegyptum deferret, deinde iterum, ut eos in regionem Israëliticam reduceret.

S O L E T Deus tum ob alios fines somnia immittere; tum sæpen numero, ut rerum latentium & futurarum prænotionem hominibus impertiat. Quod facit vel nouas imprimendo species siue intelligibiles, siue sensibiles: vel componendo & coordinando eas, quæ nobis anteā inerant, & insuper intelligibile lumen communicando, si ita opus sit. Angeli vero, quia neque species, neque lumen per se in animam hominis transfundunt, quoties aliquid inter dormiendum edocent, aperiunt-ve, id præstant expediendo illis species, easque appositiè coordinando ministerio spirituum, qui ipsis, vti cætera corpora, ad motum localem obtemperant, vt D. Thomas 1. p. qu. 111, art. 3. explicat. Adde etiam sicuti in vigilia, ita & in somniis mouere nonnunquam Angelos corporis humores ad excitadum utilem alicuius rei affectum & cogitationem. Habet enim ad id non parum momenti humorum excitatio, sicuti & ipsum primarum qualitatum temperamentum, vt progressu patebit.

DÆMONIACA somnia dicuntur ea, quæ à Dæmonibus inducuntur: possunt verò ab illis induci eo pacto, quo ab Angelis, cum utrique similem naturam, ac virtutem habeant: tamen non eundem finem spectent. Angeli enim gloriam diuini numinis hominumque salutem in iis, vt & in cæteris rebus querunt: Dæmones autem his omnino contraria. Ac duo potissimum sunt, quæ illi impuri & nefarij spiritus somniorum interuentu assequi nituntur. Alterum est hominum, si mentes non possint, saltem corpora, obscenis cogitationibus, & voluptatis illecebra contaminare. Qua de re piè conqueritur D. Augustinus lib. 10. Confessionum cap. 30. Idemque luculenter pertractat Iustinus Philosphus & Martyr in libello questionum, quæ Christianis à gentibus proponebantur quæst. 21. Alterum est, ignaros homines vanâ superstitione imbuere; si eos aliquorum somniorum euentu, ad itrogandam iis fidem pelleixerint. Quo artificio constat Ethnicios multipliciter fuisse delusos, & in impietate obfirmatos. Vt que cætera huius rei omittamus exempla, narrant Philostratus, Pausanias, & Strabo, eos qui variis oppressi morbis, Aesculapij, Serapidis, & Amphiaraï templa adibant, omnium ægritudinum remedia inquiete, dum eidem somnia obuersarentur, accipere consueuisse. Quod ictirco Dæmones faciebant, vt vel sibi, qui ea remedia suppeditabant, vel tribus illis hominibus in Deorum numerum relatis, diuinus honor tribueretur. Alia multa commemorat

*lib. de myste-
riis Aegypt.
Trismegistus
in Fymædro.
D. Greg Nys.
in lib. de hom.
opificio c. 33.
Lacl. in libr.
de opif. Des
c. 18. Plutar-
ch. in libr. de
oraculis abo-
luti, Xenoph. 8
in Sympoſio.*

*odus, quo
aria à Deo
inguntur.*

*Somnia Dæ-
moniaca.*

*Quem finem
spectent.*

*D. Auguſt.
D. Iuſtinus.*

*Lege D. Tho.
in 2. 2. q. 95.
ar. 6. D. Bon.
in 2. d. 7. par.
2. art. 1. qu. 3.
nu. 68.*

*Confuse D.
Aug. libr. 13.
super Genes.
cap. 15.*

memorat Tullius libro primo de Diuinatione, & primo de Naturā Deorum. lege etiam Herodotum lib. 1. Valerium Maximum lib. 1.c.6. Alexandrum ab Alex. lib. 5.c.25.

De somniis, quæ Naturalia, & animalia nuncupantur.

C A P V T V.

NA T U R A L I A sompia dicuntur, quæ ex effectione corporum, temperamēto, humorum incursionibus, aliisque eiusmodi nascuntur. Nam iij, quos melan-cholia infectat, somniāt tristia, vt funera, caliginem, tenebras. Qui flava bili redundant, fixas, iurgia, ini-micities. In quibus est sanguinis redundantia, videre sibi videntur rubentia ignes, vstiones. In quibus multum insidet pituitæ, aquas, portus, natationes, pluuiam, & id genus. Similiter quibus animalis vis humorum multitudine premitur, grauia quædam ferre onera sibi videntur. Et contrà qui tenui, leuique temperamento sunt, nunc tranare præpetibus pennis aërem, nunc velocissimo cursu ferri se putant.

Somnia Na-turalia.

H I N C medici, teste Aristotele in lib. de Diuinatione per somnia c. 1. præsertim Hippocrates in libro de insomniis, & 6. Epidemiorū admonent notanda, & expendenda esse ægrotantium insomnia ad eorum morbos dijudicandos, curandoſque. Ex ea nanque obſeruatione satis probabilem de qualitate morbi coniecturam ineunt, & qui humores intus lateant, qui eorum defec-tus, vel exuperantiæ fint, dignoscunt. Qua de re extat liber Galeni, qui inscribitur *de praſagio ex insomniis ſumendo*. Vbi narrat cùm quidam inter dormiendum crus sibi alterum factum lapi-deum cerneret, præter omnium opinionem crus ei paralysi ob-torpuiffe.

Hippocrat.

Q V O autem modo tales corporis affectus vel sui, vel cognatarum rerum insomnia excitant, disquirit Galenus loco citato, statuitque animam somni tempore corporis profundum ingref-sam, & in se collectam ac nullo aduentitio pulsu agitata m; quid interius lateat persentiscere, videreque atque inde prædicta somnia effingere. Hæc tamen explicatio superficiaria est. Quare dicendum fieri posse, vt humor exuberans, V.G. pituita, apprehenſa tunc aliquo sensu externo, vt tactu, vel gustatu (nec enim in talibus somniis opertet omnes sensus externos omnino ligari, vt reuera interdum non omnes proſlus ligari, superiùs diximus) im-mittat sui speciem ad phantasiam, ex qua fiat apprehensio quo-rundam coniunctorum, & consimilium, vt ex specie pituitæ, quæ aquea est, & dulcis, nunc memoria seu cogitatio imbrium, nunc dulcium ciborum. Atque ita in cæteris rebus suo modo res ha-bebit. Adde etiam fieri posse vt absque transmissione speciei facta

in somniis excitetur in phantasia, aliqua talium rerum apprehensio ex specie iam ibi infixā, modeficata tamen per humorem in corpore dominantem.

Somnia ani-
malia.

A N I M A L I A somnia dicuntur, quæ versantur circa res eas, quibus per diem occupati fuimus. Harum namque simulachra ut sunt recentia, ita plerunque magis mouent. Vnde Lucretius lib. 4. sui poëmatis:

*In somnis eadem plerosque videmus obire:
Causidicos causas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, & pralia obire:
Nautas contractum cum ventis degere bellum:
Et quo quisque fere studio defunctus adhaeret,
Aut quibus in rebus multum sumus ante morati.*

A D idem genus pertinent somnia rerum, aut personarum, in quas odio, amore, timore, aut spe, vehementer afficimur. Cùm similiter & horum species obassiduum ipsarū usum valde actuosæ sint & ad excitandam potentiam efficaces. Hinc liberales & benefici somniant se aliis largiri: mendici, pētere: cantores, canere: Philosophi, disputare: auari, pecuniam congerere, alij alia similia. Ideoque Aristoteles i. Ethicorum capit. 13. bonorum hominum somnia meliora esse inquit, quam aliorum: propterea quod consilia, quæ ad virtutum officia exercenda sollicitè agitant, eadem eis in somno occurunt.

Problematum ad somnia pertinentium dissolutio.

C A P V T VI.

C E D A M V S nunc ad enodanda problemata ad somniorum rationem speßtantia. Primum sit, cur dormientes multiplici varietate fallaciæ videntur sibi audire, intueri, legere, colloqui, cæteraque huiusmodi, cùm non ita res habeat. Responsio. Quia imagines, quibus ad hasce notiones formandas vtuntur, per naturam suam agunt, earum verò natura est repræsentare tam res ipsas, quam eis coniuncta, videlicet loca, formas, figuræ, actiones, quæ proinde similiter, atque in vigilia & in veris rebus, somno obiiciuntur, ob id autem maxime in somnis hallucinatio contingit, quia tunc sensus interni ligati sunt, hoc est, imperfectè, & quasi per umbram operantur, nec rationis vi corrigitur.

Operatio sen-
sum interno-
rum in somnis
imperfecta.

2 Quid causæ est, cur in somniis tam multa, noua, extranea, portentosa animo obuersantur, ita ut aliquando nec pes, nec caput vni reddatur formæ? R. Quia tunc vapores & spiritus inordinatè, & tumultuosè in cerebro diuagantur, & simulachra obturbant, commiscunt, hebetant. Præterea, quia ipsa anima quasi otium

Lege Fr
storium li
Sympath
19. Lem
li. 2. de O
nar. mir. c
Christoph
à Vega lib
de arte m
di cap. 13.

Virgil. 12
Aeneid.

otium agens ad usum specierum segniter se applicat, & intentio-
nem neglit. Quo fit ut aliena multa & inter se minimè cohæ-
rentia coniungat, & modò hæc, modò illa, vt quidque obuium est,
apprehendendo, rerum ordines, situs, magnitudines, loca miris
modis euariet. Vnde simulachra, teste Aristotele tertio cap. huius
lib. similia sunt nubibus in aëre pendentibus, quæ nunc in hanc,
nunc in illam figuram transeunt. Simile ut ex eisdem literis multi-
fariam compositis diuersa fiunt nomina, quæ res alias atque alias
significant: ita ex eisdem speciebus variè coagmentatis multiplicia
idola, dissimiles repræsentationes existunt. Hæc igitur causa
est, cur nihil tam præpostere, tam inconditè, tam monstrosè cogi-
tari queat, quod non possimus somniare, & si nullæ imagines in-
ternis sensibus de nouo accedant.

Simile.

3. C V R hæc ipsa vigilantibus non accidunt? R. Quia, vt fumus
vaporarij, si quâ egrediatur, non inueniat, caligine domum cir-
cumfundit, & tenebrisam reddit, ita halitus, & spiritus, quia
somni tempore occlusis meatibus, quâ foras excurrant, non ha-
bent; cerebrum quasi nube obtengunt, ac sensus præpediunt. Ita vt
nec sibi ipsiis constent, nec vi rationis, quæ tunc etiam ligata est,
emendari queant. Talis cerebri perturbatio in vigilia, integra
sanitate & valetudine non datur, esto similia nonnunquam obue-
niant insanis & phreneticis, qui comminante in cerebrum copia
præcalidi sanguinis, aut dissoluta ob aliam causam organi tem-
perie, non minus absurdâ & inepta cogitant, ac loquuntur, quâm
dormientes.

Simile.

4. Q V A M ob causam aliquando dormientes grauiter confli-
ctantur quasi oppressi incubantis, & vocem ac spiritum interclu-
dentis Dæmonis, aut alicuius rei similis pondere, quod Ephial-
tem, quasi subsultorem, vocant? R. Quia, potissimum post affluen-
tem satietatem, multus sanguis, aut spiritus ob defectum co-
ctionis parum defæcatus, proindeque obscurus & retricu in ce-
rebrum euadit, ipsumque degrauat; atque accubatu suo terrifi-
cam illam mouet imaginem, & quia in somnis parua (vt obseruat
Aristot.lib.de Diuinat.per somnia cap. 1.) magna apparent, vide-
tur sibi qui ita est affectus superiniecta mole premi aut suffocari
eluso phantasie sensu: à quo labore, vt se expediatur & vt lemures
illos aut striges, quibus se opprimi imaginatur, excutiat, cona-
tum facit, ac nonnunquam diu luctatur & suspiria gemitusque
plorabundos edit & suclamat, nec excitare se omnino potest
multo halitu spirituum vias obidente, immo & prauo humore
cor, pectoris musculos, dorsum, & tendones simul occupante.
Vnde illud poëtae:

*In mediis conatibus agri
Succidimus:nec lingua valeat,nec corpore nota
Sufficiunt vires,nec vox,aut verba sequuntur.*

Lege Fraca-
storium lib. de
Sympath. ca.
19. Lemnum
li. 1. de Occul-
nar. mir. ca. 5.
Christophorū
à Vega lib. 3.
de arte mede-
di cap. 13.

Virgil. 12.
Aeneid.

Quoniam autem istiusmodi affectio ex stomachi incoctione &

humorum colluvie originem habet, solent incubi grauium morborum anteambulones esse.

*Res in somnis
videri mai-
ores.*

5. C v r somno percepta, multò maiora & vehementiora iug- dicantur, quām ipsa sint? Nam exempli gratia pituitæ defluxus ad linguam, quia aliquantulum dulcis; dormientibus mel videtur: & fulminasse tonuisseque putant cùm soni exigui aures eoruin pulsant, & per ignem incedere, cùm calor exiguus eliquam partem corporis occupat? R. Quia obtusus sensus, dum nequit sensilium differentias exactè internoscere, & discernere; confert se ad id, quod in quois genere notissimum est; qualia sunt in iis, quæ sub sensum cadunt, obiecta maiora, acrioráve.

*Lege D. Tha.
2.2. quest. 9.
art. 6.*

6. C v r hoc potius, quām illud somniamus, cùm tam huius quām illius imago in nostro sensu hæreat? R. Quia non quævis imago æque potentiam lacebit, & ad operandum mouet, sed interdum ea, quæ recentior est: vt cùm somniamus, quæ paulò ante egimus; nonnunquam ea, quæ rem tristem repræsentat, vt mortem, cùm is, qui somniat melancholico humore abundat. Solent enīm affectiones corporis, vt superiùs diximus, mouere simulachra earum rerum, ad quas inclinant. Denique huiusc rei causa reddi certa non potest; cùm pro tempore, loco, subiecto temperamento, aliisque eiusmodi circumstantiis varietatem magnam habeat.

*Lege Su-
num in I-
rone cap.*

7. Q u a r e sub lucem clariora habemus somnia, minùsque distorta, & inepta? R. Quia minuta iam somni decursu vaporū copia, factaque remissior spirituum agitatio, non ita sensuum interiorum functiones turbat.

*Somnia ma-
tutina.*

8. Nunquid homines tantūm, atq; etiam bruta somniant? R. Et si homines plusquam cæteræ animantes somnient, vt asserit Aristoteles 4.de Historia animalium ca. 10. Cuius rei causa videtur esse, quia homo magna ex parte tenuiores halitus in cerebrum mittit, & acutiores, atque ad operandum promptiores habet internos sensus: tamen etiam bruta somniant, vt eodem loco philosophus docet. Somniare, inquit, non solum homines, sed etiam equos & canes & boues palam est, atque etiam oves, & capras, denique genus omne quadrupedum idemque animalis fœcundum: declarant id canes suo latratu, quem per quietem agunt, quamquam de iis quæ oua pariūt, incertum hoc est.) Licet verò quid de omnibus perfectis animantibus asserendum sit, num videlicet cuncta somnient, haud constet: illud tamen prō certo habendum ex imperfectis, quæ memoriz vi carent, nullum somniare, cùm hæc non seruent in interno sensu imagines, è quibus elicienda sunt somnia.

*Plinius li. 10.
Nat. hist. cap.
75.*

9. C v r ineunte somno, præsertim si illico post cibum dormire incipimus, non confessim somnia apparent? R. Quia vehementior vaporum agitatio non sinit, vt iatn diximus, exhibere sese imagines, sed vt in aqua mota euaneantur.

10. A c c i d v n t ne etiam infantibus somnia? R. Negat Ari- stoteles.

Aristoteles lib. 4. de Historia animal. cap. 10. Editis, inquit, nuper in lucem, & infantibus adhuc nullum penitus contrahitur somnium, sed plurimi anno circiter quarto, aut quinto aetatis visa incipiunt. Oppositum docet Galen. lib. Aphorismorum 3. Aphorismo 23. Plinius lib. 10. cap. 75. Tertul. in suo libro de Anima cap. 49. hisce verbis. Infantes qui non putant somniare, cum omnia anime pro modo etatis expungantur in vita, animaduertant successus, & nutus, & remidentias eorum per quietem, ut ex re comprehendant motus anima somniantis facile per carnis teneritudinem crumpere in superficie.) Hæc dubitatio ita explicanda videtur, vt dicamus accidere quoque infantibus somnia, vt probant indicia illa a Tertulliano adducta, quæ etiam alij auctores afferunt. Verum quia eiusmodi somnia admodum obscura sunt & vix apparentia ob redundantiam humoris & organorum defectum in ea aetate: siccirco Aristoteles nolens ea vocare insomnia, negauit infantes somniare. Quare idem libro 7. de Historia anim. cap. ultimo infantibus somnia concedit, Infantes, inquit primis quadraginta diebus neque rident, cum vigilant, neque lachrymantur, sed noctu & per quietem vtrumque interdum faciunt somniare etiam eos constat, sed sero meminisse possunt imaginum.

11. C V R aliqui tota vita non somniant? R. Quia ita agiles habent spiritus tantamque expirationum vim in cerebrum ejaculantur ut ostendendis per quietem, imaginibus locum non dent. Refert verò Aristoteles lib. 4. de Historia animalium ca. 10. quosdam qui nunquam somniantur, cum eis processu ætatis somnium accidisset, habitum corporis vel in mortem, vel in ægritudinem mutasse. Quod etiam confirmat Plinius lib. 10. cap. 75. aiens mortifrum fuisse signum contra consuetudinem somnum: eiisque rei exempla constitisse.

12. Si somniantes libertum rationis usum non habent, quoniam pacto 3. Regum. cap. 3. petitio Salomonis in somniis tanto- pere Deo placuit, ut singulare sapientiae munus ab eo obtinuerit? R. D. Thomas 1. 2. quæst. 11. 3. art. 3. & 2. 2. quæst. 15. 4. art. 5. ad 1. securus D. Augustinum 12. super Genes. ad lit. cap. 15. D. Bonaventura in 2. dist. 2. 5. quæst. 6. nu. 72. Alensis 4. par. qu. 101. membro 3. art. 3. Richardus Quodlib. 1. quæst. 17. aiunt illam Salomonis petitionem non fuisse Deo gratam in somniis per se, sed ob aliam eiusdem rei in vigilia postulationem, ex qua illa in somno ortum habuit. Secundò respondent aliter ijdem doctores D. Thomas, illum somnum non fuisse naturalem sed vaticinij & in istiusmodi somno dari usum liberi arbitrij. De quo dicitur, Numer. 12. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, per somnum, aut in visione loquar ad eum. D. Bonavent. ait meruisse Salomonem in somniis ex privilegio. Alensis illum non simpliciter tunc dormisse: sed ut in visione, & oraculo viguisse in eo rationem, quo ad actum superiorem, præter ordinarium naturæ cursum. Richardus,

Lege Suetoniū in Neronē cap. 46.

An infantes somnient.

Tertul.

Aristot.

Plinius.

De precatione Salomonis in somnis.

D. Thom.
D. Bonavent.
Alensis.
Richard.

chardus, habuisse solutū liberum arbitrium supernaturālē dono.

13. C v r temulentis, & helluonibus aut nulla somnia, aut confusa apparent? R. Quia in his ob turbulentum morum vaporum ē vino, cibōque in caput ascendentium perplexae admodum sunt imagines, nec, vt oportet, eluent, quemadmodum cūm citatissima vertigine rota circūuechitur, radij nulli à nobis percipiuntur: & vt cūm multi lapilli dimittuntur in stagnum, circulorum orbis anfractus suos inter se impediunt.

IN LIBRVM, DE DIVINATIONE PER SOMNIVM.

Diversa veterum philosophorum placita de divinatione per somnum.

C A P V T . I.

Qui omnium somniorum fidem & autoritatem sibi stulerunt.

Platonis opinio.

E arte diuinandi, seu præagiendi futura ex insomniis, quam somnispiciam vocant, diuersæ ac repugnantes fuere veterum philosophorum sententiæ. Nam Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius, & ex Romanis Tullius in libris de Diuinatione, eam de medio suscuerunt. Contra Orpheus, Pythagoras & Platonici, ac Stoici non parum authoritatis eidem irrogarunt, & si diuersa ratione. Stoici namque omnia somnia aliquid portendere arbitrati sunt. Platonici quædam falsa esse atque inania vitæ ludibria censuerunt; alia vera & utilem futurarum rerum prædictionem continentia. Credidit enim Plato, (vt ex iis quæ ab illo sub persona Socratis in Politia disputata sunt, colligit 1. de Diuinatione Tullius) Cūm quis se quieti tradit ea parte animi, quæ rationis & intelligentiæ est, saturata bonarum cogitationum epulis: quæ autem voluptatis appetitum continet, nec inopia enecta: nec immoderatis obstupefacta cibis & potionibus: (vtrumque enim perstringere aciem mentis solet, siue naturæ deest quidpiam, siue redundat.) Præterea illa parte animi, in qua ira effervescit, sedata satque restincta, ita vt nihil sit, quod errorem, perturbationemque afferat: éuenire vt tertia pars rationis & mentis eluceat, sopito corpore ipsa yigeat, sive ad capessenda insomnia acrem p̄rbeat: & quæ ci tunc visa occurserunt tranquilla esse, atque veracia.

De hacre
Plato dial. 5.
de Repu. Cic.
in lib. de Di-
uinatione.
Laclat. in lib.
de opif. Dei,
cap. 18. Di.
Greg. Nyssen.
in lib. de crea-
bominis. c. 14.
Tertul. in l. de
anim. cap. 45.
Macrob. li. 3.
in somn. Scip.
D. Thom. in
2.2. quæst. 65.
art. 6.

veracia. Habuit autem hæc Platonis sententia originem ex alio eius dogmate quo statuit humanos animos, antequam corporibus illaberentur, omnium rerum scientiam idealum influxu accepisse, sed eam contagione corporis obliteratam, ac penè extintam iacere. Quare cum somno auocetur animus à consuetudine sensuum, & mens licet non à corpore, à corporis tamen brutis officiis, puta ambulandi, sedendi, currēdi quasi in recessum quendam & libertatem subducta tota sibi sua sit: putauit reviuiscere tunc in ea congenitas disciplinas, ineminisse præteriorum, præsentia cernere, prouidere futura. Cum etiam Platonici tria posuissent animantium genera intellectu & rationis vi pollutum, Deos, Dæmones, homines: assenserunt Dæmones velut intermedios ultro, citrōque commicare, atque horum etiam munus esse prædicere res futuras, idque vel oraculis, vel Augurum, & Auspicum portentis, vel insomniorum visis.

Posidonius quoque, ut loco citato refert Tullius aiebat animum instinctu, afflatuque Deorum somniando vaticinatio- nem accipere, vel quod præsentiat ipse per se, ut qui cum Diis cognitionem habeat, vel quod spirabilis hic aer magnam in se cohipeat turbam immortalium animorum, in quibus tanquam insignitæ notæ veritatis appareant; quas mens nostra inspiciat, vel denique quod ipsi Diis cum hominibus sermonem conferant, eisque somnij, & furoris oracula, ac rerum futuratum prænotio- nem iniiciant.

Porro iis, qui totam somniorum rationem aspernati sunt, istiusmodi argumentum suppetebat. Nam vel somnia diuini numeri afflatu secundum aduentitiam visionem animum pulsantes obueniunt: vel duntaxat temerario motu imaginum in cerebro discurrentium, quorum neutrum affirmari potest. Non pri- mum, quia si Deus futurorum præfensionem hominibus tribueret, multò dignius videbatur eius beneficentia, clariora vi- fa dare vigilantibus, quam obscuriora per somnum; præstabat- que directo, absque circuitione & amfractu, quam interpretum coniecturis, eam scientiam impetriri. Maximè cum istiusmodi conjecturæ tam lubricæ, ac versatiles sint, ut ipsi quoque somniorum interpretes dormire videantur. Cuius rei præter alia, duo sunt perulgata exempla. Cursor, ad Olympia proficisci cogi- tans, visus est in somniis curtu quadrigarum vehi. Mane ad con- iectorem adiit. At ille, vices, inquit: id enim celeritas significat, & vis equorum. Post idem ad Antiphontem: is autem, vincare, inquit, necesse est. An non intelligis ante te quatuor cucurrisse. Altius ad interpretrem detulit, aquilam se in somnis visum esse fa-ctum. At ille, vicisti: ista enim aue volat nulla vehementius. At huic Antiphon, tu vero, inquit, te victum esse non vides? ista enim avis insectans alias, & agitans, semper ipsa postrema est. Hisce ergo exemplis patet quam flexiloqua, & obscura sint ruit in som-

Con. Comm. in parua Nat.

*Sententia Po-
sidonij.*

*Somniorū in-
terpretatio
quam sit lu-
brica.*

nia, tum eorum coniectationes. Quod si quis ad secundum modum, quo somnia gigni possunt, configuat, hoc est ad ipsatum imaginum temere fluitantium motus, liquido constat, quam ridiculum sit in tanta levitate & inconstantia diuinatricem vim constituere.

*Ex Cie. de
Diuin.*

*Somniū Ale-
xandri.*

Qui autem, cunctis somniis auctoritatem & diuinationem dabant, eam potissimum rationem pro se habebant, quod constaret eorum multa in rem veram exiisse. Quare idem quoque illis de toto somniorum genere vniuersim pronuntiandum videbatur, si peritum, idoneumque interpretem, vel coniectorem inuenirent. E quibus somniis, quæ nimur vera euasisse constabat, multa referebant. Nos duo tantum hoc loco proponemus. Detulit ad coniectorem quidam somniasse se, ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis. Respondit interpres, thesaurum defossum esse sub lecto. Quæsiuit, inuenit auri aliquantum, idque circunfusum argento: misit interpreti quantulum de argento visum est. Tum ille, nihil ne de vitello? id enim ex ovo videbatur aurum significasse, sicuti & album ovi, argentum. Alterum exemplum. Cum Ptolemæus Alexandri familiaris in prælio telo venato ictus esset, eoque vulnere summo cum dolore morteretur. Alexander assidens, somno est consopitus, tum secundum quietem visus ei dicitur draco is, quem mater Olympias alebat, radiculam ore ferre, & simul dicere quo illa loco nasceretur (neque longe aberat locus) eius autem esse vim tantam, ut Ptolemæum facilè sanaret. Tum Alexander experrectus narravit amicis somnium, & demisit qui illam radiculam quærerent, qua inuenta & Ptolemæus sanatus dicitur, & multi milites, qui erant eodem genere teli vulnerati. Cum igitur isthæc somnia aliaque non pauca ita ceciderint, vtique dicendum videtur, quod reliqua similem exitum, non habeant, id non somniorum vanitati, sed interpretum inscitiae ascribendum, aut certè causam esse; quia nos ipsi, vel somnia obliuisci, vel pro nihilo habenda ducimus.

*Qui omni-
bus somniis di-
uinationē as-
tribuebant.*

Aristotelis sententia.

C A P V T I I .

*Negat Arist.
immitti à Deo
omnia diu-
natoria.*

Vero ad Aristotelé attinet; eius dogma est, in primis nulla videri à Deo somnia proficisci, tum alias causas, tum quia oporteret inquit, ea immitti optimis viris & sapientibus; & tamen aliter res habet: quandoquidem indiscriminatum, ac sine lege vlla abiectissimis hominibus & de fæce vulgi obueniunt. Deinde assetit tripartita inueniri somnia, alia esse quarundam rerum signa, alia causas, alia omnino temere ac vice fortuita contingere.

In pti

*Tria genera
somniorum.*

In primo genere censemur, quæ corporum affectiones, morbos, temperiem indicant, aut præsignificant, ut superius explicimus. Quo etiam pertinent ea, quibus nonnulli ex impressione corporum cœlestium præsagiant temporū mutationes, ut futurū hymbrem, serenitatem, aut aliquid huiusmodi. Monetque Aristoteles nihil mirum esse, quod harum rerum imagines nocturno potius tempore, quam diurno in animos irrepant, ac potentiam excitant: siquidem cum noctes tranquilliores sint, magis tunc expeditus, ac liber est aer ab omni motu, & perturbatione, & dormientes, paruos etiam motus, agitationesque interiores facilius percipiunt, quam vigilantes, quia occultæ motiones phantasie, quæ secundum vigiliam fiunt, obscurantur incursu, & adumbratione maiorum, quæ tunc per sensus palam inferuntur. Ob quam etiam causam istiusmodi prænitiones frequentius plebeis, & obscuris hominibus, quam ceteris incident, quia illorū mens cogitationibus vacua facilius prædictis fluxionibus cōmouetur, eisq; paret.

A D V E R T I T quoque Aristoteles non raro haec præsagia irrita fieri, quia vis illa, qua natura, verbi gratia, ad inuenitam pluviā inclinabatur, alia efficaciori causa impedita, quodammodo pedem refert, ceditque. Quemadmodum præensiones, quæ à corporum affectibus oriuntur (ut cum medicus ex somnio à pituitæ agitatione orto coniectat futuram febrim) non semper ad exitum perducuntur superante, atque aliquorsum deflectente natura, quod iam iam imminere videbatur.

S E C V N D I generis somnia, dicuntur rerum futurarum causæ, quia sunt principia, siue incitamenta, quibus ad aliquid faciendum inducimur, ut si quis diurna cogitata cœptavæ somniet, & ei tunc aliqua ratio occurrat, qua ad negotium aggrediendum in vigilia moueatur. Denique in tertio genere somniorum, constituit Aristoteles ea, quæ non ad aliquam diuinam, aut physicam rationem, sed ad casum, vel fortunam referri debent, quæ maiori ex parte in nihilum abeunt, et si nonnulla interdum effectum fortiantur. Ut enim is, qui totum diem ludit, aliquando lucratur, quia ut est in proverbio, si sape iacias, aliud aliæ ieceris: ita fit, ut è multis somniis nonnulla interdum vera euadant. Hæc fere sunt, quæ in hoc libello de diuinatione per somnium ab Aristotele traduntur.

Quousq; somniorum præsagia auscultanda sint.

C A P V T III.

X dictis constat quæ fuerint Ethnicorum Philosophorum placita circa somniorū diuinationem, & vaticinia. Nūc quid de iis re vera sentiri oporteat, explicemus. Sit primum pronuntiatum. Negari non potest

Primum pronuntiatum.

52 IN LIB. ARISTOTELIS

aliqua somnia immitti à Deo siue immediatè, siue interuersu Angelorum. Huiusc pronunciati veritas patet ex sacris literis, quæ multa somnia diuinitus iniecta commemorant, quorum nonnulla superius retulimus. Nec ratio, qua Aristoteles oppositum suadebat ullius momenti est. In primis enim Deus non solis imperitis, & ignobilibus somniorum prænotiones cōfert, sed etiam sapientibus, ac præcipuis virtis, ut sacræ paginæ docet auctoritas. Deinde esto illa Deus solis insimilæ sortis hominibus impertiret, non proinde hoc Dei maiestate alienum, & indignum foret existimandum, qui prout expedit, & ipsius diuina providentia efflagitat, munera sua ita communicat, ut nec insimilis illa tribuendo deterior, nec summis largiendo eminentior fiat.

2 pronunt. SECUNDVM pronunciatum. Ea tantum somnia, quæ à Deo, siue ab Angelis immittuntur, constanti & certa veritate futuros euentus prænuntiant. Hoc ex eo patet, quia qui futurorum notitiam habere possunt, & ea dormientibus prædicere, sunt Deus, Angelus, Dæmon: at futura contingentia, cum nec in se ipsis, siquidem nondum existunt, nec in suis causis, eo quod definitam causam non habent, intellectui creato sint conspicua, reliquum est, ut Deo tantum dilucide, ac certo constent, & post Deum iis, qui diuino instinctu, & afflatu ea norint, hoc est solis Angelis, (loquimur enim hic de causis duntaxat, quæ per somnia, rerum cognitionem aliis communicant.) Etenim licet nonnunquam etiam Dæmonibus fortuita euenta diuinitus innotescant, ut testatur D. Augustinus 2.de Genesi ad literam capit. 17. & libro secundo, ad Simplicianum quæst. 3. D. Damascenus libr. 2. fidei Orthodoxæ cap. 4. & D. Thomas 2.2.q. 172.art. 6. Futurorum tamen significatio, quam nonnunquam somniantibus Dæmones injiciunt, certa non est, quia cum veritatem odio insectentur, & mendaciorum omnium architecti sint, nihil ab eis solidū, aut verum, sed vanitatis fuso illitum & ad deceptionem compositum, exspectari debet.

3 pronunt. TERTIUM pronunciatum. Per ea somnia, quæ ex affectu corporis, vel cœlesti influxu obueniunt, possumus probabilem coniecturam capere aliquorum effectuum: ut ex certa commotione bilis correptum iri vehementiori febri ægrotum, & ex appetitu humoris, vel alterius eiusmodi qualitatis, quæ antequam pluvia decidat, aërem imbuīt, futuram esse pluviā. Hoc pronunciatum est ad mentem Aristotelis hoc in lib. quod item approbat D. Thomas 2.2 quæst. 95.art. 6. patetque ex iis, quæ à nobis superiorius explicata sunt.

4 pronunt. QUARTVM pronunciatum. Vanū est, ac superstitionem vel le quidpiam scire per insomnia à Dæmone iniecta: vel etiam per ea, quæ aliunde nobis incident, si quis diuinationem extendat ultra id, ad quod virtus causæ somnij pertingit. Hoc pronunciatum, quod traditur à D. Thoma loco ante citato, in primis quoad

Dæmonia

*Dilectio arg.
Arist.*

*D. August.
D. Damas.
D. Thom.*

*Aristotel.
D. Thom.*

4 pronunt.

DE DIVINAT. PER SOMNVM. 53

Dæmoniaca somnia, planè constat. Est enim res impietatis, & superstitionis plena, cum tærrimo Dei, & humani generis hoste id commercij genus habere, eique fidem interrogare. Quod vero ad reliqua somnia attinet, pronuptiati veritas ex eo ostenditur, quia qui ex iis res occultas nosse vult, censetur taciti foederis societatem cum Dæmone inire, ut eodem loco D. Thom., & Caietanus, tum inibi, tum alias animaduertunt. Nam cum eiusmodi cognitionem nec à Deo nec ab Angelis, nec ab hominibus, nec à natura ipsa expertat, cogitur, velit nolit, fateri ad Dæmonem, saltem implicitè, recurrere. Vnde nos scripturæ diuinæ oracula à toto hoc genere superstitionæ obseruationis somniorum, frequenter deterrent, ut constat ex iis, quæ leguntur Leuitici 19. Deuteronomij 18. & 2. Paralipomen. 33, & Ecclesiastæ capite quinto, Quo postremo loco Diuus Hieronymus in illa verba (*In multitudine somniorum, & vanitates, & verba plurima*) ita scripsit, cum diversa videris per nocturnam quietem & variis anima fuerit exagita ta terroribus, siue incitata promissis, tu ea contemne, quæ somnijs sunt, & solum Deum time: qui enim somniis crediderit, vanitatibus se & ineptiis tradat.

D. Thom.

Leuit.

Dester.

Paralip.

Ecclesiast.

Hierony.

PRÆTEREA esto in prædicta somniorum obseruatione nulla cum Dæmone societas interueniret, satis per se ridiculum, & stultum est, iis credere: alioqui habeatur etiam fides delitatum, & ebtiorum visionibus, ac spectris: quædoquidem utriusque non minus absurdia, & inepta cogitant, nec minus hallucinantur. Accedit quod nec millesima pars talium somniorum vera euadit. Vnde rectè Tullius 2. de Diuinatione miratur cum homini mendaci, ne verum quidem dicenti, credere soleamus, quo modo somniorum defensores, si somnium verum euasit aliquod non ex multis potius vni fidem derogent, quam ex uno innumerabilia confirmant. Denique eo etiam hi de hominum genere male mententur, quod cum perfugium omnium laborum, ac sollicitudinum sit somnus, in causa sunt, ut ex eo ipso plurimæ curæ, metusque nascantur, dum nonnulli eorum adducti opinionibus, quid portendant, quæmve exitum sua somnia habitura sint, solicite disquirant. Lege Lactantium in lib. de Opificio Dei, c. 18. Medinam lib. 7. suæ Parænesis. Ciceronem libro citato, ubi de hac re copiosè & acutè disputat.

Explicatio problematum ad somniorum presagia spectantium.

C A P V T I V .

ES P O N D E A M V s aliquot problematis ad somniorum diuinationem pertinentibus. Primum sit, cur melacholicis plura incident vera somnia, quam aliis? R. Quia *Qui atra bili abudat, cognitabundi.* ij, quia atrabili abundant, ut suopte ingenio cogitabundi sunt;

ita frequentius somniant, ac multiplicium rerum visiones experiuntur. Vnde quemadmodum is, qui totum diem iaculaatur, aliquando collimat; sic illi somniando nonnunquam vera apprehendunt, & eo saepius, quo frequentiora habent in somnia.

2. Cvr Deus nonnunquam in somniis potius quam vigiliae tempore, occultarum rerum vaticinia inspitat? R. Primum quia animus a tumultuantium rerum curis abiunctus, & externorum sensuum functione vacans, aptior est ad diuinorum rerum cognitionem cœlitus hauriendam. Secundo, quia ipsum noctis silentium maiorem erga res diuinæ reuerentiam conciliat. Postremo, quia ut Deus latibulum suum tenebras posuisse dicitur, quia eius splendor mentis nostræ aciem perstringit, & quodammodo occæcat: ita potius noctis caliginem, ut cum hominibus colloquatur, eligit. Consule D. Bonaventuram in 2. dist. 25. q. 6. nu. 76.

HINC iam patet solutio eius argumenti, quo nonnulli, ut supra meminimus, ostendere nitebantur non decere ut Deus somniorum ambage, & circuitu arcana sua hominibus aperiat. Debet enim nonnunquam ita fieri ob eas rationes, quas hic attulimus.

3. Cvr diuina somnia non semper clara sunt, & aperta, sed interdum obscura, & quasi ænigmatum inuolucris obiecta? R. Quia sic humana mens ad diuina mysteria, uti oportet, veneranda, & in pretio habenda efficacius instruitur, quam si eadem primo statim occursu prænosceret. Accedit quod iij, quibus ea traduntur dum eorum intelligentiam à Deo poscunt: ad altiora, & diuiniora percipienda magis idonei fiunt.

4. EST NE verum, quod scripsit Iamblichus, diuina somnia non obuenire hominibus nisi aut primo, aut extremo somni tempore: quia tunc animus aut nondum, vaporibus in caput sublatis, omnino oppressus sit: aut iis iam euanescentibus solutio ac liberior fiat? R. Fuit ea opinio non Iamblichi tantum, sed eorum, qui apud Ethnicos interpretationem somniorum profitebantur. Vnde somnia ad se deferentibus, nihil respon-

debant, si extra prædicta tempora, illa sibi accidisse dicerent. Sed hoc fictitium est, & inane, ac nulla munitum auctoritate: & quo quis tempore, ut æque facile, ita liberum Deo est, rerum prænotiones humanæ menti iniicere.

IN

Cur Deus dicitur latibulum suum tenebras posuisse.

Iamblici opinio de diuinis somniis.

*Lege Caietanū ad qu. 12.
Prima part. art. ii.*

*Consule D. Diony. cap. 2.
caelstis Hierarch. D. Th. 1. part. qu. 1.
art. 9.*

De conparatione progressi.

IN LIBRVM, DE RESPIRATIONE.

CAPVT I.

OMMODIVS fore iudicauimus ad ordinem facilitatemque doctrinæ, nostram commentationem in librum de Respiratione hoc in loco statuere. Occurrit autem in primis disquisitum quæ sit causa efficiens respirationis; quæ quoniam duplex est, videlicet principalis, & instrumentaria, illud primò sciendum, cum respiratio sit vitalis operatio, principem causam effectricem illius post ipsum animal (cui ut supposito omnes functiones primariò deferuntur) esse animam, deinde instrumentariam, esse vim motricem corpori inherentem: instrumenta, quorum ministerio, & interuentu hæc motio perficitur, esse eas partes corporis, ad quas spectat educatio, seu transfusio externi aëris ad cor: siquidem respiratione nihil est aliud, quam attractio aëris ad cor, ut in progressu enucleatiū dicemus.

Causa efficiens respirationis.

*De corde se-
paratim in
progressu.*

HÆc instrumenta sunt ipsum cor, pulmones, diaphragma, arteria venosa, arteria vocalis. Porro autem pulmonis corpus lœue, & rarus est velut è spuma quadam sanguinea concretum, ac spongiae simile, utpote ad hauriendum, imbibendūmque aërem à natura comparatum. Præterea, ut describit Fernelius libro 1. suæ physiologiæ cap. 9. pulmonis caro contexitur triplici vasorum genere, retis modo implicatorum. Quorum primum est arteriosa vena, quæ è dextro cordis ventriculo in omnes pulmonis particulas diffunditur, per hanc vero cor alimentum pulmoni transmittit, quod nulli alteri membro præstat, docente Galeno lib. 2. de Natu. facul. Secundum, arteria venosa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, truncu vnico in lœuum cordis sinus intruditur. Tertium, aspera arteria, quæ à fauibus ortum ducens in duas regiones primum biuio distracta, mox deinde in exiguis propagines dissecta totum pulmonem decurrit, in eumque aërem attractū infert. Diaphragma, quod Latini cingulum & septum trasuersum vocant, est, musculus quidam simplex, & rotundus, qui spiritalia viscera à naturalibus, hoc est, cor, & pulmones à iecore, & liene velut paries quidam interiectus dirimit.

*Instrumenta
respirandi.*

Pulmones.

*Arteria ve-
nosa.*

*Aspera arte-
ria.*

Diaphragma

IGITVR omissis antiquorum de re proposita sententijs, quas hoc in libro refellit Aristoteles, statuendum est respirationem hunc in modum fieri. Attrahitur externus aër per arteriam vocalēm interuentu diaphragmati ad pulmones, hi sese dilatando quasi

*Respiratio
quo patio
fiat.*

*Respirationis
duæ partes.*

quasi folles aërem attractum in cor effundunt frigidam ei qualitatem impertinentes; sed mox reciproca vicissitudine eundem aërem æstu cordis calefactum se contrahendo foras eiiciunt. Quo fit, ut respirationis duæ sint partes, inspiratio, qua aëris attrahitur: expiratio, qua emititur. Sed enim obseruit etiam arteria venosa ad respirationem, quatenus per eam cor pulmonis aërem ad se allicit.

Docet autem Galenus 6. de Vsi partium ideo aërem non continenter adduci ad cor, sed primum deferri ad pulmones tanquam ad spiritus promptuarium: quia alioqui ob inopiam collecti aëris non possemus diu sermonem continuare, nec mergi in aquam suffocationis metu, nec sine respiratione fumum, aut puluerem, aut noxiā aëris qualitatem excutere. Vnde necessum foret vel pestilentem auram intempestiū inspirare, vel omnino nihil inspirantes confessim extingui. Nunc autem secus res habet, si quidem cor ex fistuloso pulmonis conceptaculo copiosum spiritum ducit, eumque rursus in pulmonem reddit.

Enucleatius explicatur quānam vi pulmones moueantur.

C A P V T I I.

VÆRI autem solet num pulmones ad attrahendum, pellendūmque aërem suapte vi, an potius à corde, vel à diaphragmate concidentur. Aristoteles hoc in lib. cap. 4. & 3. de Partibus animaliū c. 6. docet pulmoni delegatum esse respirandi officium, habere tamē principium, & originem sui motus à corde. & c. 10. eiusdem libri de Partibus animalium nullū diaphragmatis vsum agnoscit præter abiunctionem spiritualium membrorum ab inferioribus. Galenus libro 4. de Locis affectis, cap. 5. & 8. & lib. 5. cap. 2. & 3. & lib. 5. de Vsi partium, cap. 15. aliisque in locis. Item Auicenna Fen. tertij Canonis tractatu 1. cap. 7. Conciliator diff. 99. Thomas Garbius in sua summa libr. 7. tracta. 49. arbitrantur pulmones non moueri ab se, sed motu diaphragmatis. Quæ sententia ex eo ostenditur, quia pulmonum caro est admodum mollis & flaccida, proindeque minimè apta ad exercendum per se motum & eleuandum thoracem: cùm tamen diaphragmatis substantia ad id per quā idonea sit, vt pote bene firma, & multis nervis constans. Secundò, idem confirmatur, quia compertum est læso diaphragmate, eiisque motu cessante confessim inhiberi agitationem pulmonum. Item quia pulmones etiā dum sanie tibescunt, & expuuntur, non desinunt moueri, desinerent autem si à seipsis mouerentur.

A V E N - R O E S 2. Colliget. cap. 59. existimat motum pulmonum proficisci tum à diaphragmate, tum à propria ipsorum virtute

*Item Thomas
à Vega ad c. 5.
libr. 4. de loc.
affect.*

DE RESPIRATIONE.

tute fateturq; latuisse Aristotelem hunc diaphragmatis influxum erga pulmones, nec debere id mitum videri, quia eius ætate nondum anatomica obseruatio magnam fecerat progressionem.

Hæc dubitatio aliquot propositionibus enodanda est. Prima sit. Pulmones non mouentur ad motum cordis. Hæc probatur, primum, quia non est idem concentus respirationis, & motus cordis, cum vni respirationi plures arteriarum, & cordis pulsationes respondeant. Secundò, quia respirationem possimus aliquantulum inhibere, & tardiore, celeriore, ve efficere, non autem cordis motum.

S E C U N D A propositio. Pulmones non solum mouentur motu diaphragmatis, & musculorum pectoris, sed etiam propria vittute. Priorem partem huiusc propositionis suadent rationes, quas paulò ante pro Galeno, Auicenna, & Garbio attulimus. Posterior ex eo ostenditur, quia cum pulmonibus respirandi officium natura commiserit, vt Aristoteles, de Partibus animalium. cap. 6. docuit (quod ita intellige, vt non ex toto, sed partiatim talem eis munus dederit, siquidem ad id quoque diaphragma concurredit) certè consentaneum fuit, vt etiam pulmonibus propriam vim motricem ad eum motum administrandum impertiretur. Nec facile pronuntiandum videtur Aristotelem ignorasse prædictum concursum diaphragmatis ad agitationem pulmonum. Etenim licet illius locis citatis, non meminerit, non proinde tamen eum negasse conuincitur.

T E R T I A propositio. Motus pulmonum non solum à prædictis causis dependet, sed etiam à corde tanquam à communis fonte nativi caloris: tum priuatum, quatenus pulmones à dextro cordis ventriculo sanguinem hauriunt, quo pariter incalescunt, alunturque. Huiusc propositionis veritas ex superioribus constat: ostendimus enim calorem, qui à corde in cætera membra influit, opificem esse omnium functionum in animantibus: item cor è dextro suo ventriculo sanguinem ad alimentum pulmonibus tribuere, quod nulli alteri membro præstat, vt videlicet eis refrigerationis gratiam eo beneficio compenset. At enim cum eiusmodi sanguis è caloris officina proximè dimanet, non poterunt non illius præsentia pulmones vehementius incalescere, & motricem vim acuere.

A. d. rationes, quæ suadebat motum pulmonū à solo diaphragmate oriri; dicendum, licet pulmones flacci, & rari sint, nec per se thoracem, vel diaphragma ciere queant: non proinde motrice facultate sic destitui, vt non valeant pro sua portione aliquid conferre ad propriū motum, ita tamen vt ad eum præcipue concurrat diaphragma, cuius substantia multo robustior est ac nervosior. Ad secundum læso diaphragmate impediri agitationem pulmonum tum propter cohærentiam, quam inter se habent, tum quia virtus motrix innata pulmonibus imbecilla est, nec per se ad id.

Con. Comm. in parua Nar.

57

*Propositio
prima.*

*Galen.
Auicen.*

Arist.

*Propositio
tertia.*

*Læso dia-
phragmate
cur motus pul-
monum impe-
diatur.*

H

munus obeundum sufficit. Ad tertium pulmones, etiam dum morbo tabifico paulatim absuntur, non omnino priuari motu, quia non a se tantum mouentur, item quia non nisi morte subeunte eorum virtus motiva omnino deperit.

Pudicum.

Responsi.

Seruus colitur
b:to p:rruji
bi mort:m
mutant.

S O L E T in contiouersiam adduci num motus respirationis naturalis, an voluntarius sit. Omissis contiouersiis dicimus hunc motum partim voluntarium, partim naturalem esse. Est autem voluntarius, qua ex parte arbitratu nostro nunc crebrius, nunc rarius; nunc tardius, nunc celerius respirare possumus: immo etiam quia non est per naturam absolutè impossibile respirationem omnino cohibere, ut lib. 2. de Motu muscularum cap. vnicō Galenus probat exemplo serui barbari, qui vehementer iratus cohibito spiritu sibi mortem consciuit.

S E D est idem motus simul naturalis, non solūm quia tantam eius necessitatem animantibus natura indixit, ut absque illius usu vita seruari nequeat: sed etiam quia partiatim oritur ab ipso pulmone, cuius motio non est arbitraria: tum propterea quia difficultimum est propter innatum vitæ amorem & mortis atrocitatem, ad interitum usque spiritum inhibere. Quo fit ut potius sit afferendum haud esse in nostra potestate non omnino respirare, cum ratiō inueniri queat, qui eam sibi vim inferat.

Motus respi-
rationis num
magis volun-
tarious, quam
naturalis sit.

Responsi.

D I S C E P T A T I O tamen est num praedictus motus magis voluntarius quam naturalis dicendus sit. Plerique medicorum magis voluntarium appellandum censent, ut Galenus libro 2. de Motu muscularum, Fernelius lib. 6. Physiologiæ cap. 28. Vallesius lib. 2. Contiouersiarum Medic. & Philosoph. cap. 2. & alij. Conciliator verò differ. 39. iudicat vocandum medium, hoc est partim voluntarium, partim naturalem, quod arbitratur placuisse Auctiū decima tertij tract. 1. cap. 7. Nobis tamen videtur appellandus magis naturalis, quam voluntarius propterea quod, citra omnem liberi arbitrij actionem, & vigiliæ, & somni tempore exerceatur, & si aliquo modo vocandus sit spontaneus, seu voluntarius ob ea quæ superius diximus. Vnde & Aristoteles in libro de animalium motu cap. 8. respirationem connumerat inter motus non voluntarios.

De fine respirationis.

C A P V T III.

D uabus ob causas perire calorem

G I M V s de effectici respirationis causa; proximū est ut de illius fine differamus. Respirationis finis, ut cap. 3. & 5. huius libri Aristoteles docet, est cordis refrigeratio, & quæ inde subsequitur, tutela natuui corporis. Duabus enim potissimum causis perit calor, coquij abolito ruit in perniciem viuens, cui inhæret, & ad cuius conser-

DE RESPIRATIONE.

59

conseruationem requiritur. Nimirum vel quia eiusmodi calor immodici frigoris appulsu extinguitur, vel quia marcescit & suffocatur defectu aëris refrigerantis. Vtique nimio frigore caloris iacturam faciunt, emoriunturque nonnunquam ij, qui niuosa loca traiiciunt, & qui liberaliori potu algidæ aquæ irritantur. Similiter pruina, & perfrigido ventorum flatu, stirpium, & vinearum germina aduruntur, & integræ arboreis succo omni exhausto inarescunt. Inopia verò refrigerationis euanescit flamma medicis cucurbitulis, vel clauso furno coërcita. Intereunt animantes quibus fauces præcluduntur, & qui in balneis vel hypocausto nimis feruentem auram trahunt: & qui paucum, eundemque aërem continentibz bibunt. Nam cùm is anhelitu assiduo incalefacat, refrigerationis opem exhibere non valet.

*Flama refri-
geratio nece-
ssaria.*

Hæc igitur causa est, ob quam natura iis animantibus, quibus cor vberiori spirituum copia, & calore æstuat, respirationem attribuit: videlicet ut cor reciprocantis aëris accessu incendium mitiget, caloremque ferocitatis impetu in proxima irruentem sub idonea mensura tueatur, & fuligines, ac recrementa ex humorum adustione orta in recentem aërem submittat, forasque expellat. Opprimitur enim, & strangulatur cor istiusmodi superuacaneis, non secus, ac flamma crasso, multoque fumo. Vnde qui corde grauitet, vehementerque affliguntur, exufflatione recreantur, estque id tunc illis unicum remedium, quod torridum vaporem, & suffocantes halitus eximit, ac propulsat. Ita verò appulsio recentis, frigidique aëris, per respirationem facta, duas ob causas requiritur: tum ne calor nativus feruida exhalatione obiectus aut confertim aceruatus, subito languescat & stranguletur: tum ne plus æquo effusus, ac dissipatus omnino perat, quorum alterum præstat aër excipiendo in se cordis fuligines, alterum coquendo calorem, seque illi hinc inde opponendo.

*Appulsus aë-
ris duabus de
causis coras
necessarius.*

A D D V N T etiam medici comparatam fuisse à natura respirationem ad nutriendos spiritus vitales, aiuntque deferi à pulmonibus per arteriam venosam aërem ad lœvum cordis sinum, vbi vitales spiritus efformantur, ibique eiusmodi aërem in spirituum substantiam facessere. Qua de re ita scripsit Fernelius lib. 6. Physiologiae cap. 18. *Ambiens aër per os, & nares in aperam arteriam insiliens non modo eius ramos, qui per pulmonis substratum diffusi sunt, sed et omnem fere eius molem implet; adeò ut uniuersam thoracis capacitate, tum inflatus, atque spiritu turgens pulmo resarciat, & impleat. Qui hau- stus aër fuerat primam in pulmone elaborationem sumit, illicq; concoquitur, & preparatur vi carnis, qua planè tenuis est mollis & acrea, vt proinde huicse operis causa maximè constructa esse videatur, quemadmodum & caro iocinoris ad sanguinis confectionem. Non enim externus aër rūdis frigidus, & impurus, & de repente irruens fieri potest interioris spiritus conueniens pabulum, sed hunc quemadmodum & alimenta necesse est paulatim mutari, & familiarem innato spiritui qualitatē longiscentia*

*Respiratio da-
ta etiam à na-
tura ad foue-
dos spiritus
vitales.*

Hippocrat.
Aphrodiseus.

interposita mora recipere. Post hac autem elaboratus diligenter, hic spiritus in sinistrum cordis ventriculum arripitur, ex quo accedente sanguinis vapore, qui ex dextro ventriculo permanauit vi cordis insita, & ingenio caloris incendio, haud secus atque in fornace spiritus procreatur vitalis, qui demum in omne corpus per arterias diffusus salutarem impertit cunctis calorem. Hæc ille. Quæ magna ex parte desumpsit ex Galeno libro septimo de Vsu partium capit. 7. & 9. & in libr. de Vsu pulsuum. Eandemque doctrinam tradidit Hippocrates in libro de Alimento, Aucenna Fen. i i. tract. 3. Aphrodiseus libro secundo, Problematum quæst. 63. Quod autem prædicta spirituum nutritio admitti debeat, ex eo concludunt, quia cum spiritus substantia tenuis, ac prope aërea sit, passimque effluat & dissipetur, nec tam facile è sanguinis vapore per neros instaurari queat, consequens est, ut è re admodum sibi cognata & simili, qualis est aëris, reficiatur nutriaturque.

Quibus animantibus respiratio conueniat.

C A P V T I V .

Non omnia
animantia re-
spirare.

ICET omnia animantia calore prædicta sint, proindeque refrigerationem aliquam desiderent, non eam tamen respirationis beneficio vniuersa obtinent, sed aliis modis, ut progressu patebit. Hinc Aristoteles i.c. huius libri & lib. 3. de Partibus animal. c. 6. inuestigat quibus animantium generibus respiratio competit, statuitque iis duntaxat conuenire, quæ sanguinea sunt, & pulmonem habent. Hæc enim, ut natuui caloris incendium in se maius continent, ita appulsionem, & ingressum requirunt frigiditatem, qui interiora quæque facile peruidit, & huc, illucq; breui temporis spatio commeat, atque adeò melius & commodiùs refrigerat. Ea igitur, quibus pulmo inest, respirat omnia, solaque. Verum ex his quædam, inquit Aristoteles, pulmonem habent penne exanguem, & nimis fungosum, vt ranarum genus, fluuiatiles mures, & testudines, delphini, crocodili, balenæ, aliisque nonnulla. Hæc autem minus frequenti respiratione egent, quia cum frigidiora sint, vbi semel eorum pulmo aërem imbibit, refrigerari ab eo diu possunt absque recentis aëris accessu. Quæ tamen si vi aliqua diutiùs sub aquam teneantur, emoriuntur, vt aliquando accidit delphinis reti deprehensis.

Aristotelis ar-
gumenta quod
nō omnes pi-
sces respirent.
Pisces non ha-
bent arteria.

QUOD cæteri pisces non respirent, probat Aristoteles eodem c. Primum, quia inter respirandum obuiaret aqua aëri, atque ita hæc duo corpora sese mutuo impedirent, vel certè daretur simul expiratio, & inspiratio. Secundo quia pisces non habent arteriam sicuti nec pulmonem, sed eorum ventriculus ori proxime adhæret. Tertio quia non mouent aliquam particulam ventris,

Lege Galenii
lib. 16. de Vsu
part. c. 9.

vt cæte

Lege Te-
ma, cap. v.

ut cætera spirantia. Quartò quia cùm in aquis moriuptur, non videmus in summo aquæ bullas fieri, quod tamen accidit, cùm respirantia aquæ suffocantur, quia per vim spiritus exit. Quinto quia pari modo possent reliquæ animantes in aquis respire, quod negat experientia. Sextò quia non interirent paulò post extra aquam, ubi assatim eis suppetit aer, quem alternatim ducent. Cæterum quia pisces suam quoque refrigerationem requirunt, aquam adimitunt ore & branchiis, quæ cùm sint coniunctæ venis quibusdam, & arteriis cordi cohærentibus, eo pecto viscerū temperant calorem. Vnde cùm iam senectute, vel alia causa morire branchias non possint, suffocantur, ut testatur Aristoteles cap. 6. huius libri.

Opinio existimantium omnes in uniuersum pisces respirare, et usq; impugnatio.

C A P V T . V.

Lege Tertul.
in lib. de Ani-
ma, cap. ro.

Ver v's tamen opinio fuit Anaxagoræ, & Diogenis, ut refert Aristoteles 1. huius libri capite, pisces, & si plerique pulmone careant, nihilo minus respirare omnes. Quod item asseuerat Plinius lib. 9. Naturæ historiæ cap. 7. hisce adductus argumentis. Primum, quia esto aquatilia pulmonibus careant, possunt eis loco pulmonum alia spirabilia viscera subesse. Ita volente natura, si cut & pro sanguine est multis aliis humor. Sectindò quia non deest intra aquas vitalis halitus, qui etiam in terras spissiorem naturæ partem penetrat, atgumento animalium, quæ semper defossa viuunt, ut talpæ. Item quia sè pè obseruata est in piscibus æstiuo tempore intra aquam quædam anhelatio, & trans quilla velut oscitatio. Præterea, quia pisces dormiunt, sive respiratione autem somno locus non est. Postremò, quia id indicat bullatum aquarum sufflatio, & auditus, atque odoratus pisclum, quorum neutrum absque aeris interuentu fit.

EA N D E R sententiam tuetur Rondeletius lib. 4. de Piscibus cap. 9. quam aliquot etiam argumentis stabilice conatur. Primum quia, ut Aristoteles 3. de Generatione animalium cap. 11. ait, mare omnium particeps est, videlicet humoris, aëris, & terræ. Quare non deerit piscibus aer, quem intra aquas hauriant. Secundò quia respiratione, ut medici tradunt, nedessaria est ad nutritionem spirituum; at etiam pisces spiritibus indigent. Tertiò quia si in vase angustioris, aquæ pleno, concludantur pisces illic diu viuunt, & natant; si orificio apertum habeant, si autem ita vas obturetur, ut aéri aditus non pateat, confessim suffocantur; quod non acciderec sive soli aquæ ad refrigerationem sat esset. Quartò quia ad respirandum sufficit reponere, & hereus, &c.

Sententia A-
naxagoræ
Diogenis.
Plini.

Éorum pri-
mum argum.

2.

3.

4.

5.

Idem sentit
Rondeletius.
Eius 1. arg.

2.

3.

4.

cœlestis spiritibus omnia peruadens, de quo est illud Poëtæ:

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus

Mens agitat molem, & magno se corpore miscer.

Virgil.

Eneid. 6.

Concludit itaque Rondeletius omne piscium genus respirare, sed varie. Nam belluae, inquit, marinæ, & quæcumque pulmones, habent, aërem vñâ cum aqua hauriunt, eadem autem fistula eiiciunt, qua etiam spiritum ducunt, veluti nos naribus, sicque respirant balenæ, delphini, Physeteres. Alia pulmonibus, sine fistula, ut testudines marinæ, palustres, & fluviatiles; similiterque vituli marini, quibus patentes sunt nates, larinx angustissima; quo sit, ut naribus aquam haustum reddant, aërem retineant. Reliqui pisces quibus branchiæ vel apertæ, vel operæ sunt ijdem aërem trahunt, & aquam simul haustum emittunt. Ostrea, tenuissima contexta cute per cutis exigios meatus videntur respirare. Et denique omnia aquatilia pro caloris ventilandi, & spirituum reficiendorum magnitudine, vel exiguitate alio atque alio modo respirationem exercent.

*Approbatur.
frontea Ari-
jot.
Solut. 1. argu.
Solutio 2.*

Solut. 3.

Solut. 4.

Solut. 5.

Solut. 5.

*Responso. ad
1. argum.
Rondelet.*

*Galen. lib. 6.
de vsu part.
cap. 9.*

NON est tamen propter superiora argumenta recedendum ab Aristotelis doctrina, quam communis philosophantium schola tuerit. Quare ad primum eorum, quæ ex Plinio attulimus, respondendum est, nec pulmones, nec aliquid vice pulmonum omnibus piscibus inesse, cùm id non omnes exigant, sicuti nec omnes respirationem desiderant. Ad secundum facilius terræ visceribus quām sub aquis aërem seruari. Etenim intra terram multæ sunt scatebræ, & meatus, qui, ne vacuum detur, ab aëro occupantur. In aquis verò confessim aëris subuolat constipante se vltro fluido elemento. Ad tertium, cùm aqua calore Solis incalescit, solere interdum pisces ore, & branchiis aquam frequenter haurire & reddere, ut magis refrigerentur, sicque anhelationem imitari: similiter dum serenum tempus est, nonnunquam ore patulo hiare quasi oscitantes vel propter affectum lætitiaz, vel alia ob causas, non tamen verè anhelare, vel oscitare, cùm hoc sine interventu aëris non fiat. Ad quartum, somnum ex se respiratione non indigete. Nos enim haud propterea inter dormiendum respiramus, quia somnum capimus, sed quia caloris refrigeratione perpetuò indigemus. Ad quintum, non excitari bullas emissò aëris per expirationem quorūvis piscium, sed ranarum, testudinum, aut aliorum, quibus respiratio conuenit, qui spiritum cauitate pulmonum afferuatum, aliquando sub aquis laxant, & ad extimum aquæ superficiem remittunt. Ad sextum, neque auditum, neque olfactum aquatilium ad functiones suas obeundas aërem flagitare, cùm ad eorum sensitiva per interfusam aquam soni, & odores, atque horuta species transmitti queant.

Ad primum Rondeletij dicendum, nihil aliud velle Aristotelem eo loco, quā mare non esse purum, & syncretum clementis

sed

DE RESPIRATIONE.

6;

id. 6.

Sed concretum permixtione qualitatum aëris, terræque: habet enim mare non parum ex aëreo calore, & terrea crassitudine. Ad secundum, Aquatilia, ut deterioris naturæ sunt, quam terrestria, ita minorem requirere spiritum copiam, proindeque sat illis esse eos spiritus, quos natius calor, è sanguine conficit, nutritq;. Ad tertium, in vase angustiore vndique obturato minus diu viuere inclusos pisces, quam si vasis orificium pateat, quia sine appulso aëris incalescit in eo aqua, nec iam ad refrigerationis beneficium præstandum idonea est, vti Aristoteles hoc in lib. cap. 6. docuit. Ad ultimum, respirationem absque aëre dari non posse: at nec calorem æthereum, nec ullum alium influxum è cœlo dilapsum, aërem esse. Nec poëtam nomine spiritus aërem intellectissime, sed vel animam mundanam ex dogmate Platonico, vel ipsum diuinum numen, quod per totam rerum vniuersitatem commeat, vt alibi exposuimus.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

Quo pacto inter se conueniant, & dissideant cordis arteriarumque motus, & respiratio.

CAP V T VI.

OM P A R E M V S nunc cordis, & arteriarum motum tum inter se, tum cum respirandi actione. Advertendum in primis cor perenni agitatione concitari, nunc sese dilatando, quod vel sensu ipso conspicuum est: nunc contrahendo. Porro autem dum cor dilatur, sanguinem è vena caua in dextrum ventriculum euocat, & recentem aërem bibt è pulmonibus, quem per leues arterias in lœvum sinum corripit. At dum contrahitur eundem aërem iam calfactum foras pellit, simulq; fuliginosa excrementa, quorum congestio calorem suffocare possit, excernit, emititq; partim per arteriam venosam in pulmones, partim per eam venam, quam aortam dicunt.

Motus cordi.

ARTERIAE verò similem motum subeunt. Modò namq; eleuantur, modò deprimuntur. Cùm eleuantur, per externa quidem orificia, alliciunt ad se ambientem aërem: per interna ad cor pertingentia, spiritus, & sanguinem trahunt, vnaq; aliquam fuliginum cordis portionem paulò post abigendam excipiunt. Item etiam per laterales poros, & spiracula venalem sanguinem à venis sibi cohærentibus ad arterialis nutrimentum prolectant. Rursus cædem arteriæ, cùm deprimuntur, & in se ipsas recidunt, fumidam superfluitatem, & torridi vaporis fæcem paulo ante contractam, excuriunt per meatus, quibus in vniuersam cutem, ventriculum, intestina, & in venas sese aperiunt, itemque in laxitatem ipsis arteriis circumfusam quam eius rei gratia natura molita est.

Motus arteriarum.

Confinis arteriarum & cordis.

MIRIFICÆ autem inter se conueniunt arteriarum, & cordis pulsatio. Primum, quod utraque sit à facultate vitali, hoc est à virtute quadam motrice, quæ in corde, quod vitæ fons est, ortum habet. Hanc vim sunt qui putent non esse aliud quam calorem sanguinis in corde ebullientis. Sed non recte philosophantur. Calor enim principium est alterandi, non loco mouendi, saltem per se, & ex proprio ingenio, estq; commune instrumentum rebus viuentibus ad corporum functiones obeundas: illa autem vis motum ciens naturalis quedam facultas est è secundo qualitatum genere ad id munus peculiariter administrandum delegata. Miciant autem iugi motu arteriæ non ob id tantum, quod tunicis cordi adhaerentibus constent: alioqui oporteret etiam venas omnes, quæ inter medio venæ cauæ cordi copulantur, vñâ concitari; sed quia ita cum corde vniuntur, ut ingenitam ad talem motum potestatem habeant à corde tamen dependentem.

Arteriarum distinctione cor refrigerari.

SECUNDÒ conueniunt, quia eundem spectant finem, vide licet tutelam nativi caloris modo paulò ante explicato. Quod si quis roget num etiam per arteriarum distensionem cor refrigeretur. Respondeamus refrigerati, cum necessariò ab arteriis quæ hiantia in corde oscula habent, aliqua aëris portio ad ipsum cor euadat. Nec obstat quod aër arteriarum fistulis interceptus non nisi commercio arterialis sanguinis, atque adeò tepescitus ad cor perueniat: non enim usque adeo incalescit, ut ad refrigerandum aliqua ex parte non valeat.

Pulsus arteriarum index, ratiocinatus, & morbi.

TERTIÒ, consentiunt quatenus eodem tenore, & concentu, sibi respondent: cum enim sese cor explicat explicantur arteriæ: dum se contrahit, subsidunt: id quod facile deprehēdet ut Galen. lib. 3. de præfigiis pulsuum cap. 2. ait, qui altera manu cordis pulsationem, altera motum arteriarum explorauerit. Ideoque arteriarum agitatio ipsum cordis motum, temperamentum & abundantiam, aut inopiam nativi caloris, in quo vita consistit, singulari naturæ artificio testatur. Vnde illud Plini lib. 11. Natu. histo. cap. 37. Arteriarum pulsus in cacumine maximè membrorum euidentis index ferè morborum, in modulos certos, legesque metricalias per ætates stabilis, aut citatus obseruatione crebri aut languidi ictus gubernacula vitæ temperat.

Conseruntur inter se pulsa in corde, arteriæ, & respiratione.

SEDI comparemus etiam pulsationem cordis & arteriarum, cum respiratione. Primum, est inter eas conuenientia, quia ambæ institutæ sunt à natura custodiendi, ac temperandi caloris gratia. Quod maior philosophorum, & medicorum pars teste Galeno lib. de Usu pulsuum cap. vñico inde probat, quia utraque iisdem ex causis similes mutationum differentias sortitur. Nam qui corporis excitatione, aliave causa incalescunt: ij non modò crebrius ac frequenter respirant: sed pulsus etiam pari modo mutatos exhibent. Præterea in iis, qui algent, sicuti respiratio tardior, ac minor deprehenditur, ita & pulsus.

Sane

SANE quidem evariantur hi motus secundum etatum dis-
crimina. Nam puer recens in lucem edito pulsus frequentior est,
sicut seni rario. Qui autem in media etate sunt, iis pulsus ad pro-
portionem respondet, prout ad pueritiam, vel senectutem magis
accesserint. Prater haec vehementes animi affectus, ciborum ge-
nus, anni tempora, coeli, soliq; constitutio, & uno verbo omnis
ad frigus, & calorem mutatio pulsus respirationemque aliter af-
ficere consueverunt. Secundò consentiunt in eo praedicti motus,
quod ut quic illa, quæ arteriarum contractioni succedit, maior
est, quam ea, quæ dilatationem sequitur, sic quæ inspirationem
antecedit, maior existit, quam illa, quæ superuenit, vt loco ante
citato Galenus docet.

DIEFBRVNT autem idem motus inter se, primum, quia,
quod ex respiratione vni cordi praestatur, id ex pulsu toti corpori
impeditur, videlicet refrigeratio, & natiui caloris custodia, fuli-
ginumq; depulsio. Secundò, quia minus necessarius est cordi, &
cuilibet alteri membro arteriarum pulsus, quam cordi respiratio:
poterunt enim brachiorum arteria: diu religata esse, & absq; pul-
su circa noxam: non tamen cor sine pulmonum afflatus videlicet
vt cæteræ partes animantium minori indigent calore, ita minus
eis nocet intermissio actionis ad tuendum calorem destinatae. Ter-
tio, quia pulsus præcipue obseruit ad deferendum spiritum, &
calorem: respiratio vero ad caloris refrigerationem, & ad torri-
dum, noxiunq; vaporem e cordis ventriculis excludendū. Qua-
to, quia multo frequentior est pulsus, quam respiratio, cuius rei
causa est, quod tanta in pulmonem aëris copia simul infertur, vt
vnum inspirandi actus multis cordis attractionibus sufficiat. Nec
sine tam copioso aëris in pulmonem influxu possent animantes
vocem edere, quandoquidem vox suspensionem expirationis de-
positit, quæ suspensio absque multi aëris intus collecti beneficio
non datur. Quinto, quia pulsus, actio omnino naturalis est, nul-
loq; pacto arbitratui subdita, respiratio autem aliquo modo vo-
luntaria censemur, ad modum superius explicatum.

*Solutio problematum ad ea, quæ proximis disceptationibus
conclusa sunt perimentum.*

CAPT. VII.

RO X I M V M est, utiis, quæ de re praesenti sese offerunt,
problematis occutramus. Primum sit. Quamobrem mo-
tus cordis coelestium sphærarum conuersioni assimilis
perhibetur? Responsio: Quia ut à motu coelesti communes sublu-
narii corporum actiones pèdant, ita à motu cordis reliquorum
membrorum functiones proxime, aut remotè ortum habent, vel
ea saltem ratione, quod absque natiui caloris ope neutiquam ad-
ministratur. Est & alia conuenientia, quod ut coeli motus perennis.
Con. Comm. in parua Nat.

*Infanti pulsus
frequentior.*

*Pulsus multo
frequentior,
quam respi-
ratio.*

*Motus cordis
similis conuer-
sioni coelesti.*

est, ita & cordis pulsatio, nisi, quod ille continuitatem seruat, hæc quietis motulas, de quibus supra diximus, interponit. *Leged.* Thomasi opusculo 35. qui de motu cordis inscribitur.

*Motus cordis
non est sim-
plex.*

2 *E s t n e* motus cordis unus, simplexq; an cōpositus? R. Ficti nequit vt unus sit, qui ē duobus inter se pugnantibus, videlicet pulsu, & tractu, seu systole, & diastole, id est, dilatatione & contractione constat, atque interiectam quietem habet. Nec obstat quod natura, quæ ad unū definita est, minimè videatur posse ad diuersos motus inclinare. Hi enim motus ita sunt diuersi, vt una circuitione, id est, motum corporis ab eodem ad idem punctum in orbem redeuntis imitantur. Similiter pronuntiandum de arteriarum pulsu, & de respiratione, videlicet quemlibet horum motuum non unum esse. Vnde Galenus 4. de differentiis pulsuū, non perperam, inquit, Zeno quēdam motum ait esse pulsuū, non simplicem, neque uniformē, cūm ex contrarijs motibus consit, ut motus respirationis.

*Cor exēptum
aliquandiu
pulsat.*

3 *Q u a n a m* vi exempto corde ab animali vterque sinus cordis aliquandiu pulsat? R. Propter fereorem sanguinis, & spirituum: nec enim hi vt primum ab anima destitutiuntur, confessim restinguuntur, aut refrigerantur.

4 Si diaphragma, & pulmones postquam elevati fuere, suopte pondere ad eundem statum regredi, & concidere possunt, quia corpora sunt gravitate p̄adita, cur exspiratio, quæ sit collabentibus in se pulmonibus, virtuti animæ mouentis attribuenda erit? R. Cūm ipsa quoq; expiratio arbitratu nostro nunc maiori, nunc minori vi fiat; siquidem maiori conatu aërem efflant qui clamāt, quām qui submissa loquuntur voce; haud dubiè concedendum erit ipsam quoque talium membrorum depressionem à motrice animæ facultate diaphragmati, & pulmonibus insidente oriri. Quare Galenus in libello de respirationis causis duplices tradit musculos, alios respirationi, alios inspirationi obeundæ à natura datos. Motus autem, qui à sola membrorum gravitate manat, musculos non curat, vt luce clarius est.

5 *C u r* saltem cordis, & arteriarum contractio, quæ omnino naturalis est, non erit ab insita gravitate? R. Etiam motus, quo arteriae & cor deprimitur, operatio est maximè vitalis, valdeque necessaria ad tuendam vitam, vt ex dictis constat, ac proinde oriri debuit ab anima; cui incūbit viventium saluti, & incolumitati consulere. Non proficiunt vero à gravitate vel illud argumento est, quod cum multæ subsunt fuligines, quæ depressionis motum retardare deberent, tunc cor, & arteriae maiori impetu sese contrahunt, videlicet procurante id anima interuentu motricis virtutis ad excernendam summeam materiam, quæ calorem sufficit. Procurante inquit, non ex notitia, qua præsentem agnoscat necessitatem, vt quidam ætatis nostræ Philosophus in commentariis ad cap. 36. artis medicæ tradidit (nec enim cordis, & arteria motus cognitione dirigitur) sed ex naturali inclinatione, &

*Cordis, & ar-
teriarum mo-
tus non diri-
gitur cogni-
tione.*

quasi

DE RESPIRATIONE.

67

quasi instinctu ab ipso auctore naturæ ingenito, quo potentia etiā vegetatrix, actiones mere naturales, prout rei necessitas, aut opportunitas exposcit, at temperare consueuerat.

6 V T E R è duobus motibus antecedit in respiratione, & pulsu, distensio ne, an contractio : R. Non consentiunt hac in re Philosophi. Videtur tamen probabilior eorum sententia, qui distensionem priorem faciunt. Nec enim cor, vel arteria formantur cum aere, quem illico excludant antequam recentem introrsus aduocent. Certe inspirationem expirationi praire concepis verbis docet Aristoteles hoc in lib. c. 1. probatque ex eo, quia cum mortalia postremo expirant, oportet inspirationem vicem subire principij, id est, vitam ab inspiratione inchoari: est enim constantium, ut eius beneficio animantes vitam auspicientur, cuius contratio moriuntur.

7 Q y i d causæ est, cur homines quidam diutius, quam alij, spiritum in aqua continent? R. Quia ampliores habent pulmones magisque fistulosos, quorū proinde cavitate plus aëris excipiunt ad refrigerandum cor.

8 Q u a m o b r e m hausto vberiori alimento remissior est insomnis, cordis & arteriarū dilatio, quam contractio, de pressio ne. R. Quia tunc introrsum se conferente nativo calore, evque circa ventriculum & alia viscera, vbi cibi excoquuntur collectio, necessaria est multam gigni fuliginem, quæ maiorem exinanitionem poscit: contractio autem ad id potissimum obseruit: siquidē dum venæ, & cor in se coincidunt interceptum aërem vñā cum regem mentis explodunt. Itaque vbi plura superunt excremēta, ibi maior, vehementiorque ad ea executienda depressio darur.

9 C v r pueri, quam puberes plus, & crebrius respirant? R. Tum quia plus in se cohibent innati calidi, semper autem caloris magnitudinem sequitur respiratus frequentia, tum quia eorum spiritus ampliorem aërem desiderat, eo quod dum gignitur, multum effert excremēti fuliginosi, ob alimēti copiam, quam excoquunt: sénibus autem, cum frigidiores sint, consequens est, vt minor, & rarius, quam cæteris contingat respiratio. Quæ etiam communis causa est, cur in balneis, hypocaustis, & calidis regionibus maior, densiorque sit respiratio; in frigidis vero locis secus res habeat: Lege Aristotelem in lib. de Vita & morte cap. 2.

10 C v r à cibo parum, hoc est minori aëris copia, frequenter tamen respiramus? R. Quia tunc propter ventriculi dilatationem actio patet spiritui transitus per thoracem, sed respiratus parsitatem assiduitatis ope compensamus.

11 C v r qui se multo cibo ingurgitarunt pulsum maiorem, respirationem minorem edunt? R. Quia tunc aëris minus alli ciunt ob cœlum paucō ante adductam, & tamen aucto cordis calore, & viribus ex cibo, maior subsequitur & cordis, & arteriarum commotio.

*Distensione
contractione.*

*Moriēta po-
stremo expi-
rant.*

*Pueri plus
habent inna-
ti calidi.*

IN LIBRVM, DE IVVENTVTE ET SENECTVTE.

Varia ætatum discrimina.

C A P V T . I .

*Prima distri-
butio ætatum
earumq; tem-
peramenta.*

ISCRETIO ætatum, de quibus Aristoteles hoc in libro agit, assignari consuevit à Philosophis ex mutatione calidi & humidi, quibus animantium vita continetur. Quæ tamen mutatio non quælibet, sed insignis esse debet. Igitur secundū hanc notionem tria ætatum discrimina consti-
tuuntur, pueritia, iuuentus, seu florida ætas, & senectus. Ad pueritiam pertinet calidum & humidū affluēs, accopiosum. Ad iuuentutem calidum & humidū apprimè temperatum. Ad senectutē calidum, humidum iam dimicrum, & in occasum vergens. Ita ut licet vita senum in calido, & humido, ut communis omnium animantium viuendi ratio, consistat, superiorum tamen ætatum comparatione senectus frigida & siccā iudicetur.

QVO D animantū vita hoc ordine, graduque temperamen-
ta decurrat non difficilè quivis intelliget. Etenim cum foetus ē semine, & sanguine, in quibus larga humoris, & caliditatis copia viget coalescant; sit inde consequens, ut eorum membra à prima vitæ ingressione humido, calidoque abundant. Et quidem quod ad humorē attrinet, id etiam sensus iudicium commononstrat: infantis enim caro flaccida, humidaque tactu dignoscitur. De calore autem id palam docuit Galenus 8. de Placitis Platonis & Hippocratis, & ante illum Hippocrates, tum 1. Aphorismorū Aphorismo 14. tum libro 2. de Na. hum. c. 12. dum hominem prima die calidissimum statuit, quod nos etiam primo de Ortu & interitu variis in id adductis rationibus comprobabimus. Quia vero calor continenter carpit humidum, & ipse agendo areritur, & lan-
guescit, necessariò cùm ad extremam vitæ partem deuentum fuerit, corpus frigidum erit, exesaque ac dissipata humili primigenij substantia. Vnde etiam patet, quod inter hæc extrema situm est tempus, id humoris & siccitatis medio potiri: non quasi absolu-
tum, & ad punctum exactam obtineat temperiem, sed maximam, quæ ætatu decursu contigit, quatenus florida ætas nec ut senium inarescit, nec ut infans humore nimio affluit.

DIVIDVNTVR etiam hæc tres ætates in alias minutiores. Nimirū prima ætas, quæ anno fere quinto & vigesimo terminatur, in infantiam, pueritiam, pubertatem, & adolescentiam cui pa-
lo ante totius huiuscæ decursus appellationem dedimus. Infans ad ter-

*Consule
lenū 3. A
cont. 27.*

*Galenus.
Hippocrat.*

*Calor conti-
nenter caput
humidum.*

*Alia divisio
ætatum.*

ad tertium, quartumque annum extenditur hinc pueritia ad decimum: hinc pubertas ad decimum octauum, inde ad vigesimum quintum adolescentia. Aetas media distribuitur in iuuentutem, & virilem etatem. Iuuentus a vigesimo quinto ad trigesimum quintum, aut quadragesimum porrigitur. Inde virilis aetas ad annum quinquagesimum excurrat. Tertia etas continet primam, & ultimam senectutem. Senectus prima a quinquagesimo ad quintum & sexagesimum protenditur. Ultima, scilicet decrepita senectus vitam claudit.

S O L O N Atheniensum legislator teste Philone Alexandrino in lib. de Mundi opificio, Hippocrates & plerique alij septem tantummodo etates constituant: partiuuntur enim primam etatem in infantiam, pueritiam, & adolescentiam: attribuuntque infantiae septem priores annos totidem pueritiae, reliquos usque ad vigesimum quintum adolescentiae. Inde reliquum vitae tempus eo etatum & annorum numero quem ante retulimus, dividuntur. Est autem siue haec siue illa etatum descriptio, ordinaria, & frequentior, non tamen usque adeo certa, ut aliquando hominum vita pro innati temperamenti, & regionum aliarumque causarum extrinsecus incidentium varietate non alios interdum limites & discrimina sortiatur: praterquam quod plerisque ante senium, multos ante floridam etatem, non paucos in ipso vitae limine, & ab ubere matrum aufert atra dies, & funere mergit acerbo.

*Alia etatum
partus.*

*Non omnes
codem tempo-
ris spatio in
etatum dis-
crimina in-
currunt.*

*Consule Ga-
lenū 3. Apho.
cont. 27.*

Etatum consideratio secundum Astrologos, Pythagoram, aliosque philosophos.

C A P V T I I .

V T A N T verò Astrologi, ut videre est apud Proclū in lib. de Anima & dæmore, singulis etatibus praesse unum planeram ob peculiarem influxum. Infantiae Lunam: pueritiae Mercurium: adolescentiae Venerem: iuuentuti Solem: virili etati Martem: senili Iouem: decrepitæ Saturnum. Huiuscē dominij causam, & rationem sic explicant. Luna, inquit, primam illam infantiae teneritudinem blando quodam officio permisit, & benigno, ubique humore souet, Mercurius pueritiam ad lusiones, sermonem, & disciplinas afflatu suo promovet. Venus adolescentiam accendit. Sol iuuentuti vigorem addit, & ad altiora erigit. Mars virili etati animositatem assert, & pugnandi studiū exicit. Iupiter senectutē gravitatem & inauram benignitatem indit. Saturnus decrepitæ etati fragilitatem, & morositatem. Atunt etiam decrepitos senes, quia propter virium, & iudicij imbecillitatem propemodum ad infantiam tanquam a calce ad

*Qui planetæ
quisbus pre-
sint etatibus
secundum A-
strologos.*

IN LIB. ARISTOTELIS.

cacerem regrediuntur, iterum Lunæ dominio subiici. Verum Lib. 2. cap. 3.
quid in se veritatis contineant hæc Astrologorum effata in libris
de Cœlo copiose disseruimus. quæst. 9.

CIRCV M F E R T V R etiam alia ætatum consideratio ex Pythagora qui vitam in pueritiam, iuuentutem, virilem ætatem, & senectam diuisit; & hanc quadripartitam varietatem cum quatuor anni temporibus proportione quadam contulit. Aiens pueritiam Veri assimilem esse, in quo omnia vident, & humoris vberitate adolescunt. Iuuentutem, Æstati, propter animi robur, quo tunc corpora pollent, & quasi efflorescent. Virilem ætatem Autumno, quod tunc post varia superioris vite pericula cuiusque ingenij dotibus tanquam naturæ fructibus accedit tempestiuas, & sua quædam maturitas. Senectutem Hyemi gelidæ, & molestæ, qualis esse extrema ætas consuuit.

LEGEB D. Damascenū lib. 1. Parallelorum, & Philonem in libro de mudi opificio, vbi ex Solone legislatore Atheniēsium ea, quæ singulis ætatis attribuuntur per septenarios exponunt.

Dissolutio problematum ad hominum ætates spectantium.

CAPUT III.

E Q V I T V R explicatio problematum, quæ hominum ætates, de quibus paulò ante disseruimus, concernunt. Primum sic. Cur infantes qui septimo mense in lucem veniunt, viuere possunt; qui octauo nequeunt: sed ut plurimū (quod longa experientia compertum est,) cōfestim moriuntur? R. Non parua de hac re inter philosophos, & medicos disceptatio est. Philo Iudæus lib. 1. Allegoriarum & Aphrodisaeus lib. 2. ploblematum quæst. 44. eius rei causam referunt ad mysteria, & occultam viam numeri septenarij, de quo inibi multa prædicant. Estque hæc sententia admodum consentanea doctrinæ Hippocratis in lib. de Septimestri partu, vbi docet quæmadmodum morbi dies, ita partū menses criticos, seu iudicatorios habere, & ad profundum in lucem idoneos, ac favorabiles, aut contra. Hos autem constat non quoslibet, sed definitos, ac certos esse, videlicet septimum, & nonum, qui ordinarius est. Ait tamen Plinius lib. 7. cap. 5. repertos fuisse in Italia octimestres pattus vitales contra priscorum opinionem. Quos etiam in Ægypto aliquando inueniri scripserat Aristoteles lib. 7. de Historia animalium capite quarto. Huius rei, quæ medicorum propria est, vberiorem explicationem lege apud Vallesium libr. 2. Controversiarū Medicarum & philosopho. Leuinum lib. 4. de Occultis naturæ miraculis, cap. 13. Valleriolam lib. 3. Enarrationum Medicinalium, Enarratione 7. Plutarchum lib. 5. de Placitis cap. 18. Vide quoque si placet quæ lib. 2.

Philo. Aphro
dīs.

Hippocrat.

De hac re Richard. in 2.
distin. 19. q. 2.
circa 2. princ.
Item auctor,
quæst. veteris,
& noni testa-
menti, q. 17.
Abu. ad cap.
2. Gen. q. 10.

lib. 2. de Cœlo, cap. 3. quæst. 1. art. 2. scripsimus, vbi ex Astrologo. rum disciplina alter propositam quæstionem soluimus.

2. *C*v r infantibus naturales actiones validæ sunt, animales admodum infirmæ: siquidem affluenter nutriuntur, & crescunt; agre sentiunt, & nec moueri, nec stare firmiter valent? R. Quia functiones naturales administrantur calore nativo, quo prima ætas circumfluat. Operationes vero animales egerit spiritibus sensitivis, qui in cerebro perficiuntur at infantes cerebrum habent admodum imbecillum, & ad id muneris ineptum. In homine enim capit is os posterius omnibus aliis ossibus concrescit, conformaturque, ut docet Galenus in lib. de Formatione fatus. Vnde est, quod caluaria iuxta synciput adeo infantibus tenera, & infirma est, ut in recens editis cerebri motus non solum tactu, sed visu etiam deprehendatur. Accedit quod nimia humiditas, qua sensuum officinæ primo ætatis ingressu scatent, sensitrices facultates obtundit, nec eas suis muneribus perfectè defungi sinit.

3. *C*y r pueri maturi sapientes, aut vitales non sunt, aut (quod probavit experientia) cum ad maturam ætatem accesserint minus prudentes evadunt? Vnde Plinius lib. 7. cap. 5. refert Catonem Censorum velut ex oraculo prodidisse senilem iuventam præmaturæ mortis signum esse. Et apud Senecam lib. Controversiarum 2. controversia prima, Cestius de ingenio Alfi Flavij prædicat tam mature magnum ingenium non esse vitale. Itaque iam illud proverbij loco celebratur. *Odi pueros præoccisi sapientia.* R. Iccirco pueri primo ætatis ingressu rationis usum impeditum habent, quia multo, ut diximus, abundant humore, è quo excitata nebula internorum sensuum functiones, aut omnino impedit, aut interturbar. Hinc qui præmature sapiunt, intempestiæ cerebri siccitatem indicant, quæ siccitas cum progressu temporis excreuerit, aut ita organum dissoluit, ut mortem afferat: aut ita vitiat, ut ad persoluenda internorum sensuum munia, è quibus intelligentia vis dependet, inutili & ineptum sit.

4. *P*OTVISSENTE primi humani generis parentes esu frumentorum vitalis arboris, iuuenturis florem perpetuè retinere? R. Scotus in 2. dist. 19. quæstione prima credit vitalem arborem non habuisse vim conseruandi perpetuo iuuentutem, aut vitam, sed dumtaxat ad longissimum aliquid tempus; quia cum omne agens physicum agendo repatriatur, & debilitetur, necessarij calor naturalis hominis agendo in cibum paulatim degeneraret, nec ad priorem statum in infinitum restitui posset: cum finita causæ infinitus effectus esse nequeat. Oppositum, quod verisimilius est, asserit D. August. lib. 13. de Civitate Dei, cap. 20 & 23. D. Argyri. aiens hominem nisi peccasset, esu ligni vita & à necessitate moriendi liberandum, & in flore iuuenturis perpetuo conservanda dum fuisset. Eadem videtur esse sententia D. Chrysostomo. lib. 13. D. Chrysost.

Spiritus sensitivus perficiuntur in cerebro.

Senilis iuventata præmaturæ mortis signum.

*De ligno vi.
la.*

De hac re Richard. in 2. distin. 19. q. 2. circa 2. princ. Item auctor, quæst. veteris, & noui festamenti, q. 17. Abū. ad cap. 2. Gen. q. 10.

D. Argyri.

Rupert.

in Genesim, & Ruperti 3. de Trinit. cap. 30. cui adstipulantur verba illa tertij capituli Genesios, ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vita, & comedat & vivat in eternum. Nec ratio Scoti vim habet, quia ligni vitae Iesus, caloris dispensia ex aequo resarciret: nec vero id praestando, produceret effectum infinitum, id est, infinitae perfectionis, ut patet, aut etiam infinita duraturum, quasi una eius, consumatio deberet sufficere ad propagandam vitam in sempiternum tempus. Oportet enim ad id progressu aetatum aliis & aliis pomis vesci, ut monet S. Thomas prima parte, quest. 97. art. ultimo. Si autem peras quoniam pacto id poma illa potuissent praestare, dicendum, fuisse eis indita a Deo qualitatem quandam: siue supernaturalem, ut credit D. Augustin. lib. 8. de Genesi ad littere, cap. 5. & lib. 11. eiusdem operis, cap. 40.

D. Bonavent.

Strabus.

Hugo.

D. Thom.

& D. Bonaventura in 2. distin. 17. Siue, quod probabilius est, naturalem, ut Strabus, Hugo de S. Victore, & D. Thomas videntur opinati, quae qualitas altricem facultatem, omniesque eius administras, videlicet coetricem, attractricem, expulsive, & alias, quae circa cibum negotiantur, a quarum deinde ministeriis, & opera ceterae corporis potentiae dependent, ita corroboraret, & defenderet, ut neque actione cibi, neque alterius externae causae occursu infringenterentur, aut fatiscerent. Tueretur etiam primos parentes, quamdiu praeceptum diuinum minime violassent, ab omnibus noxiis rebus, & incommode extrinsecus incidentibus tum propria ipsorum cura, tum maxime diuina prouidentia, quibus adminiculis potuissent in infinitas seculorum aetates vitam extendere. Sed enim e terris in celum ad beatiorum vitam fuisse traducendi.

Senectus pu-

tredo quæda.

5. C V R qui eminentiora loca libero celo incolunt tardius senescunt, qui autem curua & palustria citius? R. Quia vt docet Aristoteles sect. 14. problemat. quest. 97. senectus putredo quædam est, putrescit autem quod quiescit non quod mouetur, vt aqua conclusa. Igitur vt locis editis aer afflante undeque spiritu agitur, & aliis succedit, ita cauis manet immotus: proinde quæminus syncerus. Quo sit, vt hic ocyus, illic tardius corpora marcescant.

6. Q V O D N A M temperamentum ad senectutem serius dicit? R. Sanguineum: quia abundat calido, & humido, multus vero calor copioso reponit: humidum affluens aere dissipatur: non senescimus autem nisi arescente humido, frigescente calido.

7. C V R senes timidi sunt, incurui, tremuli? R. Cum extrema aeras frigida sit, & magna ex parte destituta calore, qui animositate parit, & hominis corpus in rectam statuam excitat, ac membra sustinet: consequens fit, vt senes cuncta pertimescant, curuentur, tremant.

Senes suspi-

ciosi.

8. C V R suspiciosi sunt? R. Sunt, inquit, Aristoteles 2. Rhetoricorum cap. 13. suspiciosi senes, quoniam increduli: increduli vero,

quia

quia experti, hoc est, quia longo rerum usu didicerunt quantum peruersitas, fraudisque in hominum dictis, & facies lateat. Vnde quæ vident in sinistram partem non raro accipiunt, ideoque, ut inibi Aristoteles ait, neque amant, neque oderunt nimium: sed secundum Biantis præceptum & amant ut osuti, & oderunt ut amaturi. Tum præterea nihil affirmant nisi cum temperamento, fortassis. Quare & in rebus agendis non aliter eis, quam pronuntiatis demonstratione conclusis assentendum esse commonet Aristoteles 6. Ethic.c. 11.

9. CVR illiberales sunt? R. Tum quia viuere peroptant, & in circa ea, quæ vitæ necessaria sunt, ægrè dimittunt. Tum quia compertum habent quæ sit difficilis rerum acquisitio, quam facilis iactura. Aristoteles 2. Rheticorum c. 13.

10. QVÆ sunt ea, quæ senilem grauitatem maximè decent? R. Ut ait auctor libri de duodecim abusibus c. 2, duas sunt particulæ homini cauendæ, quæ in eo non obsolescunt, & ad flagitia trahunt. Cor videlicet, & lingua: quia cor nouas machinari cogitationes non desinit: lingua impigre loquitur, quæcumque cor machinari senserit. Caveat ergo senilis ætas ne istæ iuuenescentes particulæ totam sui harmoniam decipient, & per res ineptas reliquam corporis grauitatem illudant. Unicuique enim considerandum est quid ætate eminenti dignum sit, ut hoc agat, quod nec vitam, nec ætatem, nec ministerium vile reddat. Debet proinde senectus anteactæ vitæ partus esse, non naufragium.

De dentibus.

Quæ sit eorum materia, ortus, finis, varietas.

C A P V T I V.

VONIAM de ætaribus differuimus, non erit ab instituto alienum de dentibus, & capillis, quæ duo ætaes comitantur, & cum eis mutationem subeunt, in præsentia disputare. Primum quod ad dentium materiam attinet sciendum ex Aristotelis doctrina 2. de Gen. animalium c. 4. eos eiusdem naturæ esse, cuius ossa, & ex eadem materia coagmentari, quæ materia crassior est, & aridior, quam ea, ex qua nerui, & cartilaginiæ, aliisque eiusmodi componuntur. Hoc tamen inter reliqua ossa peculiare habent dentes, quod soli, docente Aristotele loco citato, tota fere vita crescunt, ut videre est in iis dentibus, qui tactum mutuum declinant. Id vero propriæ naturæ machinata est, ut fungi officio suo possint: breui enim tempore contrario occursu, & attritu consumerentur, nisi aliunde dispendium resarcirent.

INCIPIVNT autem dentes e mandibulis emergere ordinatim. Con. Com. in parva Nat.

ric post septem menses. Deinde post septimum annum, qui primi emerserant, decidunt, & in eorum locum alij ad solidum cibum aptiores subrogantur. Redcunt verò qui per id tempus decidunt, quia ut docet Aristoteles quinto de generatione animalium, capite octavo, in osse adhuc hascente oriuntur, & dum adhuc ad eorum generationem tempus idoneum est. Nullum tamen animal ordinariè maxillares permuat teste eodem Arist. 2. de Hist. anim. c. 1.

Dentium numerus.

Dentes incisorum.

Canini.

Maxillares.

Genuini.

Finalis causa dentium.

HABEMUS porro dentes fere triginta duos, raro plures, pauciores non huncquam, quorum multitudine longiora promittit vita spacia quidam putant. Vno ordine in utraque maxilla sexdecim continentur, singuli singulis alveolis infixi. Parte anteriori, quos primores, & incisorios nuncupant, utrinque quaterni acuti, ut possint incidere: ultra hos sunt canini utrinque duo ad inferiorem basim lati, superiori parte acuti, ut si quid propter duritiam ab incisiis minus scindi potuit, id ipsi confringant. Sequuntur deinde maxillares dicti, utrinque quaterni, asperi, lati, præduri, ac magni, ut incisa ab incisiis, & fracta à caninis penitus leuigate, ac terere queat. Ex his duo, vel tres ultimi, & intimi genuini vocantur, qui circiter vigesimum annum signuntur, nonnullis admodum sero, etiam octogesimo anno, ut refert Aristoteles secundo, de Hist. anim. capite quarto. Primores, & canini unica radice nituntur, maxillares binis, aut ternis, quatervisve, atque inferiores una minus, quam superiores. Omnes vero in suis caudatibus, præsertim circa radices utraque gena insertis nervis valide constingit, ne facile concutiantur. Sunt & alia dentium discrimina in animantibus. Quidam serrati, alij contigui, alij exerti. Serrati pectinatim coenentes ne contrario occursu atterantur, ut serpentibus, piscibus, canibus, mantchoris, quæ triplici dentium ordine prædictæ sunt: contigui, ut homini, & equo: exerti, ut apro, elephanto.

Quod attinet ad finem, cuius gratia dentes à natura dati sunt, dicendum tribuisse eos naturam animantibus communis quidem officio ad conficiendum cibum. Priuatum vero quibusdam etiam ad alia munia, ut homini ad sermonem, quippe vocis sermonisque regimen primores tenent, dum concentu quodam ictum linguae excipiunt. Vnde cum defluxe-
re, distinctionem, explanationemque admunt.

Multis etiam belluis ad pugnam dati sunt,
ut apri, & elephantis. Lege Aristote-
leum 3, de Partibus animalium,
capite primo, Galenam

libto undecimo,
de Visu part.

Solutio

CAPVT V.

CCVRREMVS nunc aliquot problematis, quæ in consideratione dentium se offerunt. Primum est, Cur dentes canini inter primores, & maxillares si-
ti sunt? R. Quia canini inter primores, & maxillares medium naturā sortiuntur, quatenus, & acuti sunt, vt primores, & lati, vt maxillares.

2. **C**VM leones, canes, lupi, vtrinque multos habeant caninos dentes, cur homo binos tantum parte vtraque obtinet? R. Quia, vt Galenus i i. de Vsu partium cap. 9. ait, cogitauit natura in ho-
minis procreatione, se animal civile, atque manuetum effinge-
re, cui robur, ac vires essent ex sapientia, non corporis fortitudi-
ne: proinde è caninis dentibus non multos dedit, quasi ad pu-
gnam, sed qui ad comminuendum cibum, modo superius expli-
cato, sat essent.

3. **Q**VAM ob causam in extrema ætate rariores sunt dentes, qui antea coniunctiores fuerant? R. Quia cùm a radice exiliores sint, ad fastigium latiores, continuaque attritione absumentur,
exiccata etiam, exesaque ad imum carne, necesse est plus ab se in-
uicem distent.

4. **Q**VAM O B R E M in senectute dentes labuntur? R. Vel humo-
ris defectu, sicuti arborum folia, vel ob nimium humorem excre-
mentium, eius ætatis proptium, qui calorem suffocat. Decidunt
etiam non raro excessu frigoris contrahentis nervum, qui eos
implantauit. Putrescent, & in aliis ætatis peregrino calore, &
humido male commistis, compactionemque soluentibus.

5. **S**I dentes carne firmiores, solidioresque sunt, cur frigoris vim
amplius, quam caro sentiunt? R. Quia, vt docet Aristoteles in pro-
blemat. Sect. 34. quæst. 1. dentes tenuibus nituntur infixi meati-
bus & nervulis, quorum exiguis calor facile à frigore vincitur,
& dolorem facit.

6. **C**VR nullum cornigerum vtrinque dentatum est, sed omnia
saltē primoribus superioris mandibula dentibus carent? R. Quia
alimentum, quod in eos dentes digerendum, dispensandumque
erat, in cornuum recrementa absimitur, quāquam nonnulla re-
periuntur quæ denegante natura ad vtrinque materiam & cor-
nibus carent, & vtrique dentata non sunt, vt cameli.

7. **C**VR *Ethiopum* dentes candidi sunt? R. Quia mandibula-
rum calor quo abundant, excoctum humorem eis detrahit, quo
detracto eximius ille candor existit, sicuti etiam albescit cera so-
lis calori exposita, nec mirum quod idem calor cutem nigrio-
rem reddat, non enim is candorem inducit, nisi cum eximis hu-
morem corporibus, quæ ob illius permissionem attra sunt. Unde

*Hominis robur
ex sapientia, no
ex corporis vi
ribus.*

*Putredo den-
tum.*

*Nullum cor
nigerum vtr
que dentatum.*

carnem, in qua huiusmodi humoris copiam non absumit, aduit, & atro colore inficit. Lēge Aristotelem libro tertio, de Historia animalium capite nono, & in Problematis Sect. 10. quæstione 65. & 66.

De capillis.

Quæ sit eorum materia, ortus, finis.

C A P V T V I.

*Capillorum
materia.*

V N C de capillis agendum. In primisque materia, & generatio scrutāda. Aduerte igitur, sicuti in sublunari mundo duplex halitum genus cernitur, quidam humidi, & calidi, qui Solis vi ē locis humidis excitati in pluviā, rōrem, cæteraque his similia addensantur, quos vapores nuncupant: alij siccī, & calidi, quos eadem vis ē terræ elemento ad ignitatum impressionum materiam excernit, vocanturque exhalationes, vt in Meteoris expusimus: ita & in homine, qui parvus mundus à Philosophis vocatur, quosdam inesse hālitūs humidos, qui ad conciliandum somnum, aliāque mūnia obseruiunt: quosdam siccōs, qui in pilos, vngues, vngulas, cornua, & reliqua id genus, pro partium diuersitate, concrescunt.

*Capillorū ge-
neratio.*

Ariſt.

C V M igitur fuliginosa, & terrea exhalatio, cutis spiramentis impæcta, nec facile rōro commeat, nec omnino foras euolat, & hanc alia rursum ē profundo subiens fert, aliāque rursum, & alia à tergo instat, complicantur istiusmodi exhalationes addensanturque in minuta corpuscula, & deinceps perpetuò nouæ fuliginis accessu augentur, cāque corpuscula dicuntur capilli. Monet vero Aristoteles 2. de Partibus animalium c. 4. capillos, & eorum cognata omnia quamdiu insunt, tandiu augeri, & tunc magis cūm corpora, aut exgrotant, aut senescunt, decrescent-ve: quia vberior excrementi copia remanet, cūm minus in partes alias propter sēnium, aut morbum insuinitur.

*Capillorum
vulnas.*

D O C E T quoque idem Aristoteles 2. de Partibus animalium cap. 14. & ex eo Plinius libro 1. capit. 37. humanum caput præ aliis plurimo capillo abundare. Quod ita fieri oportuit tum necessitate materiæ, tum præsidij causa. Necessitate materiæ, quia vbi plūtimum humoris calorisque inest, ibi plus suppetit excrementi, quod in capillos facessat. Nam quod in aliis animalibus nonnunquam nutrimentum est, vel in cornua, aut setas, aut pilos vestiendis ex toto corporibus abit, id homini suggeritur ad promittendum capillum integrando capiti. Est etiam ea capillorum frequentia adiumenta, præsidiove ad muniendum cerebrum. Nam cūm id in homine proportione maximum, &

*De hæc re
Hippocrat. in
lib. de natura
pueris, & in
lib. de glandu-
lis.*

humidissimata sit, maiorem desiderat tutelam: propterea quod humidissima quæque facile effervescent, & refrigerantur. Quibus autem animantibus capilli non sunt, iis aliquid capillis proportione respondens ingenio naturæ datum fuit, ut aibus penæ, piscibus squamæ, herinaceis aculei.

S A N E capilli, qui homini genas, & mentum vestiunt, barbamque efficiunt, multum decoris, & ornamenti pariunt. Vnde illud Theodoreti *Sic eos, qui virilem etatem ingrediuntur, & pueris annos transferunt barba exornat, qua genas aliqua ex parte cum mento inferiori vestit. Et primo quidem lanugine florent mala, deinde modicum pilorum velamen easdem tegit, ut augmento hoc etatis discrimen doceat, & ipsa vultus figura homini persuadeat, ut relictis puerilibus ludis ad res serias acoingatur.* Hæc Theodoretus tom. 2. sermo. 4. de Providentia. Sunt autem quibus barba in densam sylvam excrescit sunt quibus rara, & exilis est: quia ut Galenus explicat 11. de Vsu partium. Quemadmodum herbæ, ac plantæ, quæ ex terra humida, & pingui proueniunt, altè crescunt: quæ verò ex dura aridaque, paruæ, & exigui sunt incrementi: ita capilli, qui ex humidi ac mollis temperamenti emergunt partibus, latè luxuriant, qui ex partibus naturæ duræ, siccæque parui, atque exiles evadunt. Porrò è tribus potissimum causis barbæ raritas, & inopia oritur, nimirum, vel ex defectu recrementi, vel ex duritate cutis quam exhalatio penetrare nequit, vel ex laxitate pororum, per quos exhalatio confessim euolat, nec in pilos addensatur. Duritatem verò seu constipationem cutis plerumque frigus, laxitatem calor efficit.

Theodoret.

De capillorum varietate.

C A P V T V I I.

VIBVS causis variè coloreretur capilli declarat Aristoteles in libro de Coloribus, qui liber videtur ex duobus, quos Aristotelem scripsisse testatur Laertius, in vnum coaluisse. De eadem re scripsit Galenus lib. 2. de Temperamentis. Nimirum fit capillus niger cùm deusto vi caloris vapore recrementum in exactam fuliginem permutatur. Flavus, cù vapor minus torretur. Est enim quod tunc in capillos abit flavæ bilis superfluum. Albus vero capillus ex pituita nascitur. Rufus, sicuti inter colorem album, flavumque est medius, sic ex pituitosæ, biliosæque facis media quadam natura prouenit. Aduerte autem id, quod Galenus ait, videlicet candorem capillorum effici à pituita, non repugnare Aristoreli docenti canitiem, ut post liquebit, gigni ex humiditate, & ex defectu innati caloris. Pituita enim frigida est, & humida, proindeque idonea ad candorem, accidente externo calido.

*Capillus ni-
ger.
Flavus.
Albus.
Rufus.*

Cæterum non oportet semper ex hac materia album colorem capillis innasci: quamquam is semper obueniat ex humiditate, & ex inopia caloris innati. Vnde illud viviuersim pro vero habendum, flautiem, rufedinem, aliisque colores intermedios fieri ex media permixtione humidi & frigidi interni circumfundente se calido ascitio, ita tamen ut hæc permixtio in quibusdam magis, in aliis minus ad hoc, aut illud extreum vergat.

Diversitas capillorum.

VARIANTUR etiam capilli pro diuersitate regionum, & ætatum, vt ostendit Aristoteles s. de Gener. animalium cap. 3. & Galenus loco citato. Nam qui calidam, & siccum plagam incolunt, vt Æthiopes & Arabes, siccus & crispus habent capillos, ac breues. Qui humidam, frigidamque regionem habitant, vt Illirij, Germani, Sarmatæ modicè auctiles, graciles, rectos, & rufo obtinent. Qui inter hos temperato degunt tractu, robustos, modice nigros, mediocriterque crassos: tum nec prorsus crispus nec omnino rectos emittrunt. Quod ad ætaes spectat, docent nonnulli medicorum, si cerebrum probe temperatum sit, igni ex eo capillum, qui à teneris annis fit cæsius; post adolescentem ætatem rubescat declinatque magis ad nigredinem. Vbi verò cerebrum ipsum calidius fuerit prouenire ex eo capillum omnino nigrum.

Crispitudo capillorum ex Aristotele.

CVR autem non simplex capillus, sed intortus, seu crispus interdum oriatur, causa est conditio materiæ, sive exhalationis è qua sit, vt docet Aristoteles s. de Generatione animalium, cap. 3. Si, inquit, sumosa est pra calore & siccitate exhalatio crispum efficit capillum; quoniam duplice fertur motu: siquidem quod inest terreni, decorsum, quod calidi, sursum comeat, cumq; præ imbecillitate reduci facile queat, intorquetur, idq; in capillis crispitudo est. Aut certè, quia cum parum omnino humili, terreni autem permultum subest, sit ut ab aëre æstuante contrahantur capilli, & conuellantur, quemadmodum cum igni aduruntur. Galenus etiam libr. 2. de Temperamentis, crispitudinis causas hunc in modum explicat. Crispi redundunt capilli, vel propter siccitatem temperamenti, qua illos intorquent (qua ratione Æthiopes crispi sunt) vel propter imbecillitatem exhalationis, qua rectam viam sibi moliri non posset; vel denique ob duriorern cutis naturam, qua ipsam exhalationem, etiam si valida sit prohibet recta ferri, cogitq; ut ad latus se inflectat, & obliquum transitum paret.

Ex Galeno.

De calidio, & canicie.

C A P V T VIII.

Aristoteles.

ALVI omnium maxime animalium homines consipi-
cuntur, sive efficiuntur docente Aristotele libr. 5. de Generatio-
ne animalium, cap. 3. quamquam similis quadam affe-
ctio in aliis visitur, videlicet in plantis, & animalibus. Namque plan-
tatum

*De hac re
Hipoerates in
lib. de Natu-
ra pueri.*

tarum aliae perpetuo frondis honore vitent; aliae definito mense curiculo frondes exuunt. Item ex avibus quædam certo tempore sese abdunt, ut pennas deponant. Talis vero affectus in hominibus caluitum est. Ac quemadmodum hoc hyberno tempore plantis evenit, ita hominibus ætate senescente, quæ humanæ vitæ, quasi hyems est. Una vero tam hominibus caluitij *Caluitij causæ* quæ plantis, & aibis prædictæ iacturæ causa est, videlicet impia calidi humoris: hoc enim deficiente inæscunt omnino capillotum radices, folia, pennæ; & dissoluta compactione, quam humor & calor congruenter mista præstabant, sensim defluant. Caluescimus autem potissimum priori capitis parte, quia in eam cerebrum prominet, quod suo frigore calidum illum humorē pellit. Vnde est etiam quod homini maxime caluitum accidit, quia videlicet amplissimum, & humidissimum proportione cerebrum habet, ut loco citato affirmat Aristoteles. Addit Macrobius lib. 7. cap. 10. ideo caluitum ab occipitio inchoati, quia hanc partem fecit natura rariorem, quod ex futuris, quæ in caluariis conspicuntur, planum est, ut quidquid superflui, aut fuisse flatus circa cerebrum fuerit, evanescat per plutes meatus. Non caluescunt tamē omnes, sed tantum magnam subgentes inopiam humili caloris, qui capillos retinet, seruatque: neque is defectus quovis tempore contingit, sed potissimum ætate iam declinante & in frigiditatem labente. Quare qui matutius caluitio insigniuntur, ij ante tempus prædicto calore priuantur.

Quod ad canitiem attinet, eam docet Aristoteles libro 5. de Generatione animalium cap. 5. gigni ab extremo putrescente, cum enim calor ob suam imbecillitatem perlatum ad cutem excrementum, vnde capilli aluntur, perfectè decoquere non vallet, sit inde ut collectum putrescat. Alter vero tunc capillus, quia humiditas possessa ab externo calore ob innati defectum vertitur in flatum; is flatus inter terreum contentus cahido imbutitur colore, ut in carie parietum, cui canities responderet. Quod autem canities putredo quædam, ac morbus capillorum sit, illud indicio est quod qui valetudinis virtus præmaturè canescunt, ubi iam reualuerunt, calore augescente, atque adeo excrementum exalte decoquente, canitiem exuent. Quod in segeribus quoque evenit, quæ locis humilioribus, ac prope lacumas sub magnis, & continuis pluviis perpalescunt. Vbi vero calor exciceauit humidum illud superfluens tunc propriam resumunt viriditatem.

Quorundam tamen opinio fuit canos ex ariditate producere; siquidem & ossa albescunt excocto humore, & lapides excocti albentem in calcem solvuntur, & cera Solis admota feruori candescit, defæcatis ab illa humoribus, & terra æstius exccata solibus albicit. Hæc tamen sententia non probatur Aristotelii loco citato eamque refellit eo argumento, quod ex perientia

Macrobius.
Saturni.

*Cum non omnes
caluescant.*

*Canities re-
obvenient.*

*Canities pu-
trendo capillo-
rum.*

*Sententia de
canis cani-
ties.*

perientia constat, capillos opertos citius canescere, cum tamen operti minus siccentur. Itaque & si nonnulla corpora exusta humiditate albescant, i.e. capillis tamen alia ratio est.

Dilutio problematum ad capillos spectantium.

C A P V T I X.

*Cur infantes
glabri.*

X P L I C E M V S nunc problemata, quæ circa paulò ante dicta excitari queunt. Primum sit. Cur tenelli pueri ætatis ingressu glabri sunt? R. Quia cum præcalidi, & humidi sint, nullus adhuc eis meatus in cute est, nec fuliginosum excrementum.

2. C V R calidæ aquæ capillum faciunt candidum, frigidæ nigrum? R. Quia calidæ plus ætatis in se cohibent: aër autem pelucens candorem gignit, ut videre est in spuma.

3. C V R caluescimus magis à syncipite: canescimus magis à temporibus? R. Quia regio illa admodum sicca est, hæc præhumida: à siccitate verò defluuium, ab humore canities est.

4. C V R inter omnes animantes homo maximè canescit? R. Quia cæteris magna ex parte pili quotannis decidunt, ut equo & bovi: aliis & si non decidant, breuis tamen contingit vita, ut ovi: quibus proinde longo decursu ætatis in senio canities non aduenit: homines autem & longam degunt vitam, & deciduum capillum non habent.

5. S i senibus abūdātia humoris capillos in canitiē tingit, cur senectus sicca perhibetur? R. Quia sicca dicitur, hoc est destituta humido innato: cū alioqui humido ascitatio, & peregrino abūdet.

6. C V R capilli detecti tardius, quam operti canescunt? R. Quia canities à putredine est, flatus autem putredinem prohibet, & operimentum flatum arcet.

*Qui vnius
noctis spatio
totus inca-
nuit.*

7. Q V I D causæ fuisse putandum erit, cur quidam metu mortis, vnius noctis spatio totus incanuit: sic enim accidisse narrat Scaliger exercitatione 312. in Cardanum. Historia, inquit, nostra tempestatis est sub Francisco Gongaza Mantua principi. Is affinem suum suspectum coniurationis, cum in turri portæ Cesarea ad quastionem, aut supplicium seruari iussisset, nuntiatum est mane totum repente canum factum. Quod quasi prodigium flexit principis animum, qui ei propterea gratiam fecit. R. Subita illa canities orta videtur ex retractione caloris, quam metus vehementia induxit: sicuti & in his, qui senescunt, canities ex defectu caloris prouenit ad modum superius explicatum.

8. C V R in equo ptae aliis brutis animantibus canities apparet? R. Quia equus, ut affirmat Aristoteles 5. de Gener. animalium, capillis, quo cerebrum continetur, tenuius pro magnitudine, quam cætera bruta animalia obtineret, quo sit, ut facile humor effundatur, & per gratem calor deficiat, unde canities ortur.

I N L I B R V M , D E V I T A , E T M O R T E .

Quidnam sit vita.

C A P V T I.

LA C V I T libros de vita & morte, & de longitudine, ac breuitate vitæ ad disciplinæ commoditatem, distinctionemque inter se distinguere eo modo, qui progressu patebit. Et ut à vita ordinamur, sic eam definiit Aristoteles in libro de Respiratione. *Vita definitio.* *Vita est permanēs anima vegetatricis cum calore.* Ad cuius definitionis intelligentiam aduerte in primis non definiri, & explicari in ea vitam in toto ambitu, sed eam tantum, quæ corporibus conuenit, cum alioqui etiam substantiis separatis vitæ notio propriè conueniat. Licet verò multi sint corporum viuentium gradus, nempe intelligens sentiens, loco mouens, vegetans: Aristoteles tamen per hunc postremum gradum vitam definit, quia nullum sit corpus vita præditum, quod eo careat. *Quo fit,* vt prædicta definitio communem omnium viuentium vitam comprehendat. Secundò aduerte vitam rerum corpore constantium tripliciter accipi: uno modo pro anima ipsa, quæ vitalium functionum origo & fons est, diciturque vita essentialis, utpote essentiam rei viuentis partiatim constituens, sicque in libro de motu cordis, definitur vita principium actus animæ. Secundò, pro existentia animæ in corpore. Tertiò, pro ipsis vitæ functionibus, ut pro nutritione, accretione, sensione: quo pacto vita à D. Bernardo in libro de Libero arbitrio, & gratia dicitur internus, & naturalis motus. *D. Bernard.* Igitur vita in prædicta definitione non sumitur primo modo, ut constat, quis enim dicat animam esse permanēs sui ipsius in corpore? Potest autem vel secundo, vel tertio modo accipi: si secundo, erit definitionis sensus formalis: si tertio, causalis, ac si diceremus vitam, siue operationem vitalem esse permanēs, hoc est profici sci ex permanēs vegetatricis animæ in corpore, quod ab ea informatur.

PO R R ò autem licet vita absque primarum qualitatum, caloris, frigoris, humoris, & siccitatis permixtione, neutriquam possit consistere, peculiariter tamen in calore sita esse prohibetur, teste Aristotele in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & in problematis Sectione 14. quæstione 10. quia anima tandem corpus informat, quandiu in eo vitæ munia obire potest: præcipuus verò minister vitalium functionum est calor. *Vita in calore.* Quoniā verò huiuscē caloris

Con. Comm. in parua Nat.

L

*Humiditas
Calidum ca-
ratis.*

pabulum humiditas est : dicitur vita tum ab Aristot. locis citatis, tum ab alijs Philosophis in calido & humido consistere : hoc est, à calore, & humiditate in corpore coalitis per se, ac potissimum dependere. Quod tamen non de quoquis calore, etiam peregrino, & ascititio, intelligi debet, sed de interno, & pro cuiusque mébri natura, & conditione per totum corpus diffuso. Esse verò hunc calorem primarium vitæ instrumentum inde constat, quia eius præsentia, & temperatione fouentur artus, & incolumentem seruant, ac suo munere probe funguntur, eiusdem abscessu torpent, iacetque exanimes. Eget autem calor hic viuificus humido, quo sustentetur. Sedenim cùm diuersa sint humidorum genera, videlicet quoddam aqueum, aliud aëreum, idque pingue, & oleagineum, non quoquis humido gaudet prædictus calor. Namque in aquo, quia fluidum est, & dissoluble, ac parum tenax, confestim interit, aëro verò, & pingui nutritur, foueturque non secus, ac flamma oleo.

Frigus non concurrere per se ad actiones vitæ.

C A P V T II.

Prima opinio.

Eius argum.

Arist.

*Posterior sen-
tentia, qua
probatur.*

VÆR I autem solet, num calor ita vitæ actiones exequatur, ut ad eas non concurrat etiam frigus per se, sed ex accidente, hoc est, quatenus calorem modificat, eiusque vim attemperat. Sunt qui putent alias esse actiones, ad quas per se, & ex usu naturæ frigus, si moderatum sit, concurrat, quemadmodum & nonnullæ sunt, quas calor, nisi congrua temperationem habeat, lædere consuevit. Suadetur autem hæc pars ex eo, quia cibi appetitio mouetur iuuatürque frigore: inde est enim quod appulsi atræ bilis in stomachum, famem sentimus. Cùm igitur fames sit appetitio animalis, non videtur negandum iuuari illam per se à frigore animantium, atque adeò vitæ functiones. Videlürque adstipulari huic sententiæ Aristoteles libro secundo, de Generatione animal. capite quarto, ubi docet ortum similarium partium: tum à frigore, tum à calore esse, & alia membra frigido, alia calido coagimenti & concrescere, subditque generationem carnis ex sanguine, quem venæ exudant, & frigore consistere.

CONTRARIA tamen sententia verisimilior est, quam tueritur Galenus 3. de Causis Symptomatum cap. 3. Auicennas Fen. 1. primi doct. 6. capite 3. Vallesius libro 5. Controuers Medic. & Philosoph. capite 11. Thomas à Vega ad caput 62. libri artis Medicæ, afferentes frigus non nisi posteriori modo concurrere. Quod ex eo confirmant, quia nulla est vitalis actio, cui frigus non per se aduersetur, siquidem cùm nimium crescit, omnem operationem aut lædit, aut ex toto impedit: namque membra stupefacit & paralyzim

rallysim inducit, proindeque sensum & motum adimit, quod tamen calor non efficit. Hinc est quod ad munia viuentium obeunda ex accidente duntaxat frigus concurrit, propterea quod importet calorem temperatum esse, quam temperationem admixtio frigoris præstat: ita ut si absque frigore moderatus calor dari posset, nulla omnino esset frigoris necessitas. Nec obstat quod etiam nimium auctus calor actiones corrumperet. Id enim per se frigori convenit, calori autem per accidens. Cuius rei indicium est, quod ubi primùm in aliqua parte corporis frigus cœpit augeri, confessim incipit in ea minui perfectio in operando, quod tamen crescente calore non ita accedit.

IG I T U R argumentis in contrariam partem adductis respondendum est, famem non induci per se à frigore atræ bilis: sed quatenus vi frigoris partes corrugantur, & stringuntur; unde sequitur appetitio cibi, cuius ingressu corrugatio illa & strictio cessat, ut alibi fusiūs dicetur. Aristoteles autem locis adductis tantummodo afferit frigus ad ortum partium similarium atque ad generationem carnis requiri, non tamen docet requiri per se.

*Solu. arg. ad
uersaria par-
tis.*

Quid sit mors, quibus causis accidat, & que eius sint genera.

CAP V T III.

ANTEQVAM cætera ad vitam mortemque spectantia persequamur, tradenda est mortis definitio: quæ iam facile ex dictis colligi poterat, videlicet mors est absentia discessus ve animæ à corpore ob defectum innati caloris. Quæ definitio ut planius intelligatur, aduertendum est separationem animæ à corpore non ita accipiendam, quasi oporteat ut animal mortuum dicatur, animam realiter à corpore secundum situm abiungi: sat enim est si designat esse in corpore informatiù, hoc est, si iam non illud vivificet, dissoluto actualis coniunctionis nexus. Nam animæ brutorum animantium, cùm iis intereunitibus extinguantur, nullibi post mortem sunt: animus verò humanus, licet in ipso interitus momento, à corpore, quod tempore antecedente informabat, secundum locum situmque abivuncta non sit, separata tamen dicitur, quoniam dissoluto mutuæ rationis vinculo, non iam corpus actuat, aut vivificat.

*Mortis defi-
nitio.*

AD D V N T U R in definitione illæ particulæ, propter defectum, caloris innati, quia cùm contrariorum contrariæ causæ sint, docente Aristotele s. Polit. c. 8. quemadmodum vita causa est calor (intellige vñà cum humore, quo pascitur) ita mortis causa est frigus, seu quod eodem recidit, innati caloris defectus. Vnde, & à Galeno

Aristot.

Galen. libro secundo de Temperamentis cap. 2. definitur mors *extinctio caloris naturalis*. Et quia cor natiui caloris fons est, ut progressu explicitur, solet etiam nonnunquam mors definiri frigiditas cordis ex humili inopia.

Mortis causa. Ex propositis definitionibus colligi possunt mortis causæ. Sunt enim excedens frigus & siccitas: immo & humiditas superabundans, quæ calorem suffocat: & nimia vis caloris extranei, quæ non humidum solummodo absunit, sed ipsum etiam calorem innatum resoluta substantia dissipat.

Mortis genera- ria. MORTIS autem genera, si euentus fortuiti spectentur, innumerabilia sunt. Si autem causæ per se expendantur, definito numero continentur.

Mors violen- tia. Diuiditur ergo mors ab Aristotele libro de morte & vita, in violentam & naturalem. Violenta est, quæ à contrario fit: naturalis, quæ ex caloris marcore prouenit. Quia vero natuum calorem, ut supra attigimus, tam frigus, quam calor extraneus, & humor intermixunt, tripliciter violenta mors accidit: nempe vel ob nimiam frigiditatem, aut extraneum calorem, quæ calorem natuum extinguunt, vel ob immodicam humiditatem, quæ eundem præfocat.

Mors natu- ralis. NATURALIS autem mors contingit ob caloris paulatim flaccescentis defectum. Nam cum calor agat in humidum ipsumque resoluit, ac dissipet, oportet calorem ipsum pariter imminui, maneréque terrestres partes frigore & siccitate concretas, proindeque deficiente humido calorem extingui, & mortem subsequi, quæ in plantis vocatur ariditas, in animalibus senectus & mors.

Omnis corrup- tio à contra- ria. QVIATamen omnis corruptio, ut est communis Phisophantium doctrina, à contrario sit, etiam ea viuentium mors, quæ naturalis dicitur, quandoquidem corruptio quedam est, reuera à contrario fieri: dicitur tamen non fieri à contrario, ut violenta, quia quasi sponte naturæ accidit: quatenus non aduenit ab externo contrario magna & aperta vi oppugnante. In quam sententiam, lege si placet, quæ scripsimus ad finem librorum de Cœlo, Sectione 4. nostrorum problematum, quæst. 1.

De situ & figura cordis, quod vita fons dicitur.

C A P V T I V.

Aristot.

 VONIAM superius de vita differuimus, proximum est, ut ipsum inquiramus vitæ fontem, qui cor esse perhibetur. Sed prius de cordis situ, & figura agendum crit. Aristoteles 3. de Partibus animalium capit. 4. & 1. de Historia animalium capite decimo septimo, docet cor cæteris animalibus in medio pectori esse, homini autem paululum vergere ad sinistrum;

Cordis situs.

finistram ; redditque eius rei causam, quia homo inter omnia animalia laeuanam partem frigidorem habet. Quare necessum fuit, ut ei subueniretur inclinatione cordis, quod calidissimum est. Eandem sententiam amplexus fuit Plinius libro undecimo Natura.historie, capite. trigesimo septimo : Fernelius in libro de Partibus humani corporis, cap. 7. & Aucenna 11. tertij. 1. additque oportuisse cor cedere hepati, ne si hepatis, & cordis calor eodem conspirarent, dextrum latus plus nimio recalesceret. Idem confirmat pulsatio cordis, quae infra laeuanam papillam deprehenditur. Quod certè argumento est illuc cordis substantiam propendere. Galenus tamen libro 6. de Usu partium, capite 7. aliquique nonnulli affirmant cor in medio thoracis sinu secundum omnes dimensiones ad æquilibrium sedem habere : idque anatomicæ artis observatione compertrum esse inquiunt. Quod si ita est, danda venia erit Aristoteli, quia nondum eius ætate membrorum dissecçio vigebat. Porro cur natura partem dextram potissimum in homine calidiorem fecerit, causa fuit, ut motum commodiū , atque expeditius administraret ; oportet enim in motu alteram partem, videlicet laeuanam quasi quiescere, vt ea membrorum agitatio quodammodo sufficiatur ; alteram verò, hoc est dextram, motum ipsum actiū exequi: proindeque necesse est hanc vberiori caloris copia affluere ; quandoquidem calor, ut diximus, primarium instrumentum est omnium vitalium actionum ad corpus attinentium. Plus vero eget homo calore dextri lateris, quam cætera animalia, quia homo ad plura munia, utpote ad artes omnes exercendas, ad pingendum, scribendum, texendum, aliisque id genus dexteræ motionem adhibet : reliqua animantia solum fere progressionis motum obeunt : proindeque non tam conspicuam caloris imparitatem exigunt.

Quod ad cordis figuram, & compositionem attinet, ita de ea scripsit Aristoteles libro 1. de Historia animalium, capite 17. *Omnibus tam pectore constitutis, quam eo carentibus cor æquè suo mucrone in partem vergit priorem. Verum latere sapius potest, quoniam dissecando animante dimoueatur. At parte sua ampliori, et gibba superiora corporis spectat: parte extrema in acutum se colligit, exitque pene in mucronem. Habet etiam sinum triplicem: maximum in dextro latere, minimum in sinistro, medium magnitudine inter sinistrum, et dextrum. His similia scripsit Plinius libro 11. Natur.histor. capite 37. Cor, inquit, animalibus ceteris in medio pectore est: hominis tantum infra laeuanam papillam turbinato mucrone in priora eminens. Huic præcipuum calor. Palpitat certè et quasi alterum mouetur animal, intra premolli, firmoque opertum membrana inuolucro, munito costarum, et pectoris muro, ut parat, præcipuum vita causam, et originem. Prima domicilia intra se animo, et sanguini præbet, sinuoso specu, et in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino.*

G A L E N V s libro 6. de Usu partium capite 7. docet cor & si ro-

*I. Plinius.
Aucenna.*

Galenus.

*Quamobrē
pars dextra
in homine ca-
lidor.*

*Cordis figu-
ra.*

*Triplex sinus
cordis in do-
ctrina Arist.*

tundam habeat effigiem, non tamen esse, vsque quaque rotundum, sed ab ampla, & orbiculari superna basi, quod caput eius vocant, exorsum inde paulatim gracilescere, ac ima parte in angustum; acutumque desinere, quo loco istiusmodi figuræ causas inquirit. Potiores autem videntur esse, quia figura rotunda, quæ nobilissima habetur, decet nobilissimum membrum. Item quia rotunditas iuuat ad capacitatem, quæ cordi ad recipiendum sanguinem, spiritusque formandos necessaria est. Angularis autem figura, quæ in turbinato cordis mucrone cernitur, facit ad concoctionem, quia calor cuspidis angustiis pressus maiorem habet acrimoniam.

Cordis mu-
culis.

De cordis ve-
triculis.

Cur pulmo-
nibus gratia
repenauit.

CIRCA id tamen, quod ex Aristotele de cordis ventriculis paulò ante retulimus; tam Galenus, quam alij recentiores medici anatomici obseruationibus innixi, non triplicem, vt Aristoteles, sed geminum tantum in nostro corde ventriculum agnoscunt, ad laevam, vnum, ad dextram, alterum. Aliuntque contra Aristotelem 3. de Partibus animalium capite 5. sinistrum ventriculum multo esse præstantiorem dextro. Quod probant, quia sinister ventriculus est officina spirituum vitalium, siquidem multo purior, defæcator, & calidior in eo sanguis deprehenditur, vnde & illum natura, vt vitæ magis necessarium, dupli membrana contexit. Facit etiam pro hac sententia, quod ij, qui venena hauserunt, multo maiorem noxam in laevo sinu experti sunt. Continetur autem in dextro ventriculo sanguis, quem cor ad pulmonem, vt ei singulari & quasi regia munificentia in nutrimentum cedat, transmittit, reponens videlicet ei mutuam gratiam pro spiritu, quem ab ipso recipit, vt Galenus libro 6. de Vsu partium, cap. 10. annotauit.

Quamobrem cor vitæ fons dicatur.

C A P V T V.

VONIAM vita, vt superius diximus, in calido, & humido consistit, humidum verò à calido continenter absimitur, non aliter quam à flamma oleum, prouidit natura quo pacto tam calidi, quam humidi dispendia resarciri possent, alioqui breuissimo tempore animalium vita extingueretur. Igitur ad restaurandum humidum instituit alimenti haustum, cibique in viuentis substantiam conuersionem: succedit enim loco humidi primigenij, quod radicale vocant, humidum alimentitum, vt in 1. de Ortu, & interitu exponemus.

Duo patto-
intitulatur
humidum.

Quo modo
intitulatur ca-
ter.

A D calorem verò seruandum, reficiendumque oportuit, vt Aristoteles 3. de Partibus animalium cap. 7. & Galenus in libro de Formatione fœtus aiunt, locum in animali esse aliquem veluti focum

Lege A,
lib. 2. pr-
quest. 12.

focum, qui naturæ fomites, & primordia ignis nativi contineret fomereturque, & eundem tutum esse, veluti arcem corporis totius: hic autem locus cor est: habet enim cor insitum à natura calorem, cuius opera quandam sanguinis portionem sibi à iecore transmis-
sam exactius decoquit, & in vitales spiritus attenuat, quorum ve-
hiculo in omnes partes corporis quasi subsidio calorem mittit, quo
membra omnia seruantur, ac fouentur vitæque munia exercent.
Ideoque Aristoteles lib. 5. de Generatione animalium cap. 8. spiri-
tum comparat artium instrumentis, per quæ artificiosa opera con-
ficiuntur. Quin & ipsum hepatis ad elaborandum sanguinem in-
fluentis à corde caloris adminiculo non parum iuuatur. Eadēnque
communi beneficentia fruitur cerebrum: quandoquidem à corde
recipit spiritus vitales, quorum præsentia innatam frigiditatem re-
mittit, & ad animales functiones obeundas idoneum redditur: vi-
delicet quemadmodum natura cùm cerneret terrestria corpora So-
lis luce caldiora reddenda esse, quām suopte ingenio sint, minus ca-
loris stirpium, & animantium generi attribuit, quām ad eorum vi-
tam, & propagationem requirebatur, ut ex nativo, & ascitito calo-
re, quantum eis sat esset, compararetur: sic animantium corporibus
tanto minus nativi caloris indidit, quantum affluxu cordis com-
municandum eis erat.

*De spiritibus
Aristot.*

Ex dictis patet quamobrem cor fons vita dicatur, videlicet quia ab eo, ut à fonte, vitales operationes diamanant. Vnde secundum placita Aristotelis 2. de Gener. animalium, cap. 4. cor primo viuit, postremo interit, quasi vitæ & animæ primordium. Præterea docente eodem Aristotele libro 3. de Partibus animalium capite 4. & lib. 4. eiusdem operis cap. 2. & Plinio lib. 11. Natur. historiæ, cap. 37. cor solum viscerum, atque omnino partium corporis, nullum graue vitium, aut noxam patitur: quia videlicet læsum mortem illico affert. Cum enim, inquit Aristoteles, principium corrumpitur, nihil est, quod ceteris, quæ inde pendent, præbere auxilium possit. Nullam vero noxam cor pati, argumento est, quod in hostiis cor ita affectum non inueniatur, ut in ceteris visceribus cernitur. Renes enim sæpumero calculis, & pannis, & papulis referri inueniuntur, itemque iecur, & pulmo, ac potissimum lien.

*Cor quam ob
causam dicas-
tur fons vita.*

*Aristot.
Plin.*

AD VERTE tamen dictum hoc Aristotelis non vniuersim pro vero accipiendum, sed ordinariè, & ut plurimum. Ut enim cætera omittamus exempla, constat inuentam aliquando fuisse cer-
uum, quæ sagittæ aculeum ex longo tempore cordi
infixum gerebat. Lege Galenum lib. 5. de Locis
affectionis, capite 1. & Antonium Bene-
uentum Italum 1. Admiran.
cap. 81. 83. 89.

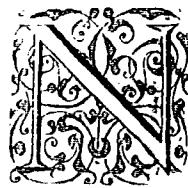
*Cor cerua lio-
go tempore cū
aculo.*

Quod

*Lege Aphro.
lib. 2. probat.
q. 1. st. 12. 4.*

*Quod animi perturbationes à corde oriundæ interdum
noxam corpori, mortēisque afferant.*

C A P V T VI.

*Formale &
materiale in
affectibus.*

ON erit ab instituto alienum paucis explicare quoniam modo animi affectus, seu perturbationes, ut ira, timor, gaudium, aliisque huiusmodi, quae in corde sedem habent, vitæ noceant; ac nonnunquam mortem afferant. Aduertendum autem prius erit in hisce affectibus duo spectari posse: formale, & materiale. Formale est in ira, verbi gratia, appetitus vindictæ. Materiale est ea commotio, sive alteratio, quæ talem appetitionem comitatur: nam iis; qui ad iram concitantur, incalescit, feruētque sanguis circa cor. Non disquirimus ergo in præsenti quam noxam inuehant corpori affectus animi quoad formalem suam rationem spectati: sed secundum id, quod in eis materiae modum obtinet: sic enim duntaxat corpus immutare, & à natu statu dimouere queunt.

*Animi affe-
ctus qua ra-
tione corpori
noceant.*

Ira.

Timor.

Verecundia.

*De morte Ho-
meri.*

STATVENDVM in primis est animi affectus, si vehementes sint, & extra modum prodeentes interdum morbos, ac mortem inferre, quod ut summatim dicamus, præstant nimia contractione, aut effusione spirituum vitalium. Calor enim spiritibus insidens cum nimium contrahitur, multa fuligine obrutus suffocatur, idemque nimium sparsus effluit, & euaneat. Ut verò de aliquot ex hisce affectibus nonnihil dicamus. In primis ira, quia motus est, quo ad repetendam vindictam efferimur, calorem exuscitat, & ab intimis ad externas corporis partes euocat: quo fit ut irati vehementius incalescant, cumque biliosum humorem concitent, & is insita leuitate in cerebrum euadat, accedit nonnunquam, ut irati rationis usus priuentur, siue inopes consilij. Ferunt tamen neminem unquam ex iræ affectu obiisse mortem. Timor, ut est fuga impendentis mali, ita spiritus, & sanguinem fugam capessere, & ad interiora veluti ad arcem recipi cogit. Quo receptu, & quasi repercuSSI virutur aliquando, & extinguitur natiuus calor ac subita mors sequitur. Idem præstat aliquando verecundia, quæ species quædam timoris est, quo iacturam existimationis ob turpe factum, aut dictum formidamus. Sic Diodorus quidam Dialecticæ professor, quia lusoriam quæstionem ab Stilbone sibi propositam dissoluere non potuit, dolore pudoreque exanimatus cessit è vita, ut septima Natural. historiar. capite 53. testatur Plinius. Simile quid Homero accidit. Nam cum in Io insula ad littus sedens pescatores rogasset, num quid haberent: illi verò hoc enigmate respondissent: Quæcumque cepimus, reliquimus, quæ non cepimus, habemus. Summi ingenij vir, quod horum dictorum perplexitatem explicare nequiret, pudore confessus.

*Leg.
lib.
quæst.*

confectus diem obiit. Referunt Plutarchus, & Herodotus in vita Homeri, Valerius lib. 9. cap. 12. Tristitia, quoniam ægritudo est animum premens, calorem intus adigit, membra langore deiicit, corpus enervat, & operationes magna ex parte impedit. Sed quia motus est latus : aut mortis causa non est, aut ad eam non nisi lento gradu dicit. Tristitia animique tædio obiisse Aristotelem, quod physicam rationem, ob quam Euripus septies diē, ac nocte reciprocata, assequi non valeret scripsit Iustinus Martyr in sua pænæsi, & Gregorius Nazianzenus in oratione prima contra Julianum.

*Lege Alex. 1.
lib. problem.
que lib. 19.*

LÆTITIA siue gaudium, sicuti quædam animi iucunditas est, ita dum moderationem seruat, spiritus vitales fouet, bonam que corporis habitudinem confirmat ? si autem nimium, ac reperente effundatur, nonnunquam ita spiritus laxat, & confertim dissipat, ut interitum subito affterat, Cuius rei cùm non pauca suppetant exempla antiquitatis, nos pauca tantum in medium affremus. Nuntiata cladæ, quæ ad lacum Trasimenum Romanis acciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia nimio gaudio expiravit. Altera cùm falso mortis filij nuntio mæsta domi federet, ad primum redeuntis conspectum exanimis concidit, atque ita quam dolor non extinxerat, lætitia consumpsit. Refertur à Liuio lib. 2. Decadis 3. à Plinio lib. 7. cap. 53. à Valerio Maximo libro nono, cap. 12. Philippides Comœdiarum scriptor haud ignobilis, cuin in poëtarum certamine præter spem vicisset, effuseq; gauderet, præ lætitiae magnitudine repente mortuus est. Diagoras Rhodiensis cùm tres filios addolescentes, vnuin pugilem, alterum pancratiaitem, tertium luctatorem eodem Olympiæ die simul coronatos videret, & eum trés adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris impositis oscularentur, simulque gratulabundus populus flores vndique in eum iaceret, tanti importans gaudij spectante populo animam efflavit. Proditum à Gellio 3. Noct. Attic. lib. cap. 15..

*Fæmina præ
nimia latius
mortue.*

*Liuus.
Valerius.*

Diagoras.

Gellius.

Solutio problematum ad cor spectantium.

C A P V T . V I I .

VNC aliquot problemata ad cordis, de quo supra egimus, considerationem pertinentia enodabimus. Primum sit. Estne verisimile id, quod ab Ægyptiis traditum scripsit Censorinus in libro de Natali die Romanorum, & Plinius lib. 11. Natur. Historiæ cap. 37. videlicet augeri cor per singulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: dein de tantundem ab eo detrahi, ideoque non viuere hominem ultra centesimum annum defectu cordis? R. Fictitium id planè videtur, Con. Comm. in parua Nat.

*De cordis in-
cremente, &
decremento
quorundam
opinio.*

& à veritate alienum, cum neque anatomicæ obseruationis experientia, nec physica ratione, nec idonea Philosophantium auctoritate comprobetur.

2 Si cerebrum tanto est corde excellentius, quanto sentire & mouere præstat vitæ, id est, perfectè viuere, quām simpliciter vivere; vnde & solæ cerebri functiones principes vocantur, cur Aristoteles 2. de Partibus animalium cap. 7. putat cerebrum gratia cordis duntaxat efformatum, nec aliud eimunus defert, quām refrigerare cor? Resp. Aristoteles summum ius cordi tribuit, & in eo non solum vitalium, sed etiam naturalium, animaliumque functionum, non remotum & commune tantum, sed etiam proximum principium constituit. Quare nihil mirum si cor cerebro vbiique anteponat, & illud huius gratia efformatum putet. Verū multo verisimilior habetur Medicorum & aliorum complutum sententia delegantiū vim naturalem hepati, animalem cerebro, vitalem cordi, atque ita simpliciter anteponentium. cordi cerebrum, spectata maiori excellentia animalium functionum, quæ à cerebro originem ducunt, ut à nobis in libris de Ortu, & interitu copiosè disputabitur. Nec videtur etiam probabile mutuari cor frigiditatem à cerebro, tum quia longa intercapedine ab eo distat, tum quia abundē ad id sufficit reciprocatio aëris ad pulmones attracti, & arteriatum pulsus.

3 Si cor in thorace medium obtinet, cur pars anterior corporis ei respondens calidior est, quām posterior? R. Tum quia cor ob crassitudinem interieorum ossium, & muscularum, minus acriter retro operatur; tum quia à spinæ, & vertebrarum frigore eius actio retunditur. Adde quod licet cor simpliciter in medio sit, non nihil tamen cuspide antrorsum vergit.

4 Cvr ea, quæ pro magnitudine suorum corporum grandius cor habent, ut lepores cervi, mures hyænæ, asini, pantheræ, mustellæ timidiora sunt? R. Quia exigua copia caloris, qui animositas auctor est, in magno conceptaculo exolescit, fitq; sanguis frigidior. Itaque ut in paruo & magno domicilio, idem ignis non æquè calefacit, sed minus in magno, sic in his calor non pariter agit. Aristoteles 3. de Partibus animalium cap. 4.

5 Cvr ij. quibus pilosum, sive hirsutum cor fuit, insignem audaciam, & animi robur præse tulere. Verbi gratia, præter alias, Leonides, qui, ut scribit Plutarchus in parallelis, factō in hostes imperu multis confossus telis ad Xerxem peruenit; eique coronam abstulit, quo mortuo Xerxes, cum ei cor disseciasset, pilosum inuenit? Responsio. Quia huiusmodi homines præcalidi sunt, & fuliginosa rectementa è corde emitunt, quæ in pilos concrescunt.

6 Si cor vitæ fons est, quo pacto vetitati consonat, quod ait Aristoteles hoc in libro, insecta, & testudines aulso corde viuere? R. Quia ut docet idem Aristoteles libro 4. de partibus animal.

*Relinquuntur
sententia Ari-
stoteles.*

Cordis situs.

*Virtus magis
sparsa, minus
potest.*

*De hac re a-
gemus ex pro-
fesso in 1. de
ortu & inte-
ritu.*

animal. cap. 6. istiusmodi animalia, sicuti imperfecta sunt, ita non vni tantum loco addiciti habent vitæ principium, adeoque deinceps corde adhuc in eis reliquitur; quod vitalibus actionibus obeundis praesit.

7. Cvr quemadmodum vitales spiritus in corde conficiuntur, non etiam animales in eodem efformantur? R. Quia vt spiritus ad animales functiones suandas idonei sunt, minus calor habere debent, quam in corde obtineant, ideoque ad cerebrum perferuntur, vt eius frigiditate calorem mitigent, animalisque euadant, sicuti dum ferrum aptant fabri ferrarij, igni primum, deinde aqua temperant.

*Spiritus vita-
les, & ani-
males.*

*Dilutio problematum circa animi perturbationes,
que à corde oriuntur.*

C A P V T V I I I.

V E M A D M O D V M secundum Peripateticam disciplinam tam irascendi, quam cupiendi appetitus in corde sedem habet, vt alibi ostendimus, ita omnes animæ passiones, quæ ab hoc gemino appetitu manant, in corde resident. Quare hinc sumpta occasione aliquorum problematum ad praedictos affectus spectantium declarationem, subiicieimus. Primum sit. Cum calor, seu potius sanguis, aut spiritus, quo calor quasi curru vehitur, pro affectuum diversitate varie cieatur, & modò in hanc, modò in illam partem excurrat, (siquidem tristitia vragente ad cor, vetricundia ad faciem, gaudio ad cutem defertur.) Quænam putanda erit efficiens causa huiusc motionis, praesertim cum spiritus, & omnino reliquus sanguis, anima careat? R. Mouentur spiritus, & sanguis, impulsu animæ, quæ ipsos, prout necessitas exigit, huc illuc circa omnem deliberationem naturali instinctu agitat, quod præstat interuentu facultatum motricium, attrahentium, expellentium-ve.

*Pterque ap-
petitus san-
guinis resi-
dit in corde.*

2. Cvr timentes expallescunt? R. Quia anima, vt vitæ consulat, sanguinem, & spiritus, custodiæ gratia, ad penitiora euocat, & contrahit: sanguis verò est, qui corpori floridum, & roseum colorē spargit. Eademque causa est cur, qui metuunt, tremunt: cum enim calor sanguini, & spiritibus infidens membra, neruosque sustineat, & tueatur, consequens est, vt partes corporis calore defectæ ægrè fulcire se possint, atque ita vacillent: tremunt verò manibus, & labris, maximè inferiori, quia ex partes, vt minus habent sanguinis, ita facilius inalgescunt. Accedit quod imum labrum magis pendulum est sicque plus indiget caloris admicculo, quam superiùs, ac proinde facilius laxatur & quatitur.

*Sanguis colo-
rem floridum
spargit mem-
bris.*

3. Si tremor oritur ex caloris defectu, & timor calorem ad

teriora reuocat, cur pauro affectis cor tremit? Respons. Quia timor et si calorem interius adigat, non eum ad cor, sed ad inferiores partes compellit. Etenim in metuentibus crassescunt, sicutque grauiores spiritus frigore, quod parit imaginatio defensus ad resistendum imminentem malo, ut D. Thomas 1.2. quæst. 44. art. 1. edisserit.

4 Cvr iis, quos subitus timor perculit, capilli horrent! Vnde illud nobilis poëta. *Obstupui, steteruntq; comæ, & vox faucibus hast.*
R. Quia frigiditas, quæ calori in viscera præ metu fugienti succedit, spiracula cutis, & capillos stringit, qui pressi, strictique sursum eriguntur. Similiter obtemperit vox, hæretque metu consternatis, quia formandæ vocis instrumenta calore destituta præstare officiunt nequeunt.

5 Cvr metuentes sitis inuadit ut patet in iis qui dicendo conturbantur: sitire enim vehementer consueverunt. Itaque labra elidunt, & non nihil subsorbent. Idem etiam liquet in iis qui prælio victi fugam arripuerunt. Namque graui siti se tunc fuisse oppressos confitentur. R. Quia collecto introrsus calore ardenti viscera, humidumque absuntur, ex quo sequitur frigidi, & humili appetitio, quæ est sitis.

6 Cvr pudor species timoris sit, definiturque à Philosophis metus iustæ reprehensionis, cum rursus timor contrahat, & in occultum demergat, quoniam modo pudor sanguinem diffundit, & faciem tingit ac rubefacit? Respons. Hæc difficultatem proposuit, sed insolutam reliquit Gellius libro 19. Noct. Attic. capit.

6. Eain tamen explicuit D. Thomas in 1.2. quæst. 44. art. 1. in hunc sere modum. Cum se nobis obiciunt pericula, quæ non solum appetitui animali, sed etiam naturæ aduersantur, cuiusmodi est mortis discrimen: in tali metu non solum accidit contractio ex parte appetitus; sed etiam ex parte naturæ corporalis; proinde que reuocatur introrsus calor (de hoc timore paulò ante locuti fuimus.) Malum autem, quod verecundia extimescit, non opponitur naturæ, sed appetitui animali; ideoque sit tunc contractio secundum animalem appetitum, non secundum naturam corporalem, hoc est, refugit quidem appetitus obiectum pudoris, non tamen natura introrsum fugit ad se tuendum, cum id naturæ non sit aduersarium saltem directò; ideoque pudefactis diffunditur ad exteriora sanguis. Addit Macrobius, libro sexto. Saturn. capite undecimo. Naturam pudore tactam ita sanguinem ante se pro velo tendere, ut videmus eum, qui erubescit, manum sibi ante faciem frequenter opponere. Fracastorius in libro de Sympt. & Antip. capite 12. ait quia verecundia versatur circa defectum proprium in præsentia alterius, ideo fieri motum sanguinis & caloris ad eas partes, quæ maximè laborant: laborat autem maximè facies in præsentia alterius, qui nostros defensus iudicet.

D. Thom.

*Sitis quæd.
Pudor species
timoris.*

Macrobi.

*Virg. libro 3.
Ex n.*

7 C v r apud veteres philosophos in proverbiū abicerat iram non habere, qui mentem non habeant? R. Duplex est ira, altera illiberalis, contumacisque naturæ signum; quæ tendit ad odium, ad v̄tionem, ad contumeliam, & occasiones nocendi quærit; actempora. Altera, quam fortitudinis cōtem dicunt, quæ sōpitos animos erigit & ad rem gerendam exuscitat, quæ ex animo mollitiem, langorem, hebetudinemq; omnem extermīnat, atque ad virtutem, & ad decus capessendum calcaria admonet. Non priorem iram, sed posteriorem commendabat vetus illa philosophantium patēmia.

8. C v r verecundia in adolescentibus ingenui animi signum habetur? R. Quia indicat curam defectus, quā timetur cuius prō- inde corrīendi spes est. Vnde qui arrogantes sunt, cæterosque contemnunt, nec scelerum & propriorum defectuum curam ha- bēnt, impudentes, & inuerecundi esse consueuerunt.

9 C v r capti oculis pleruntque longè absunt à verecundia? R. Quia vt ex dictis constat, eorum nos pudet, quæ in propatulo sunt & quæ existimamus nō probari iis; quos videmus, & quorum auctoritatē extimescimus. Vnde, vt refert Atheneus lib. I 3. pudor in oculis esse dicitur. Quo respexit Socrates apud Platonem in Phædro, vbi de amore dicturus oculos tegit.

10 C v r vehementer irascentibus oculi rufescunt? R. Quia excitato ad cor feroce; sanguis tenuior in caput effertur, & ad oculos, in quibus, quia pellucidi sunt, vapores sanguinei facilē apparent.

11 C v r tristitia, seu dolor; & voluptas comites iræ sunt, vt docet Aristoteles 7. Ethicorum cap. 6. R. Comitatur iram dolor, quia ira oritur ex accepta iniuria, aliōve damno, cuius memoria dolorē facit. Sed altera ex parte nascitur voluptas quatenus illata vindicta, eiūsve inferendæ præmeditatio, iucunda est.

12 Q u i n a m suopte ingenio audaces sunt? R. Qui molto sanguine, & spiritu abundant atque adeò natura calidi existunt. Namque in his anima strenuè operatur, & resistit, & in periculis: & si portio sanguinis, & spirituum in interiora se condat bona tamen pars loco manet. Quare nec expallescunt, nec tremunt, vt alij. Quod si ante pugnam aliudve periculum, id faciant, mox animos assumunt, & timorē castigant. E contrario natura fri-gidi, & exangues, timidi sunt, vt senes, foeminæ, & melancholico-rum genus.

13 C v r nimium audaces, initio, ante pericula promptiores sunt, in ipsis verò periculis timent, ac nonnunquam pedem re- ferunt? R. Quia cum rei, quam aggrediuntur, difficultatem & magnitudinem non ante expéndant, & omnia prosperè sibi cessura confidant, initio præcipites feruntur, postea in ipso con-gressu, inopinata periculi magnitudine deficiunt, & intimidita- tem recidunt. Secundum hanc videtur vera amīpi-

muniti sunt. Nam cùm se ; suásque res & actiones expendant, nec quicquam vltra ; quām vires & recta ratio exigit , conentur; nihil eis impropositum accidit , cùmque honestatis & decoris obtinendi ergo , sese in discrimen inferant , virtutis ardore incitati cœpta persequuntur.

*Dolor dolorē
tristitiam miti-
tient.*

*Contemplatio
tristitiam mu-
nit.*

*De lachry-
mis.*

*Similitudo
causa amoris.*

*Figulus cur
figulum edat.*

14. Cvr dolor, seu tristitia fletu, contemplatione , somno mitigatur ? R. Doloris acerbitas fletu mitescit, quia strangulat inclusus dolor atq; exæstuat intus , cogitur & vires multiplicare suas: fletu autem diffunditur malum ad exteriora : & animi intentio quodammodo dissipatur, atq; ita dolor , vel omnino, vel ex parte deponitur. Accedit quod ea operatio , quæ affectioni , & statui præsentis congrua , & accommodata est , propter conuenientiam , delectationem parit : homini autem tristitia affecto nihil magis consentaneum, & cognatum, quām fletus. Minuitur etiam tristitia cōtemplatione , & somno, tūm quia hæc duo valde iucunda homini sunt, iucuditas vero tristitiae aduersatur, eamque pellit: tum quia hæc cogitationem auocant à consideratione rerum, quæ tristitia peperere.

15. Cvr tam dolor, quam lætitia lachrimas excutiunt? R. Quia dolor auocato intus calore meatus stringit , qui humorem oculis contentum exprimunt. At lætitia diffuso calore meatus laxat quibus similiter oculorum humor egreditur. Sed cur lachrymæ quas dolor fundit , calidæ , quas lætitia , frigidæ sentiuntur? Nimirum quia dolor genas , quibus lachrymæ fluunt , frigidas reddit , collecto intus calore: gaudium easdem calidas efficit calore ad cutem diffuso, vnde calidæ genæ frigidas sentiunt lachrimas, frigidæ calidas: quia vnumquodque à suo contrario dignoscitur: & lachrymæ comparatione vnius subiecti calidæ sunt, comparatione alterius, frigidæ.

16. Cvr qui gaudent ruborem ad cutem fundunt? R. Quia anima appulsa rei iucundæ spiritus , sanguinemque refundit; & vt Alexander 1.lib.problem. quæst. 13. ait. *Natura sponte rei occurrit quæ grata extrinsecus accessit: quemadmodum nos amicis, obuiam ultero procedimus.*

17. Si similitudo benevolentiam conciliat , ac mater amoris dicitur: vnde Aristoteles 8. Ethic. cap. 1. ait simile appetere simile, & 2. Rhetoric. lib. cap. 11. recensens quæ quibus sint iucunda, scribit , vt plurimum ea natura sese delectari , quæ genere sint coniuncta , aut similia, vt hominem homine , equum equo, adolescentem adolescentem: si inquam ita res habet , cur qui eandem artem profitentur, eiusdemque rei studio cognati, ac similes existunt , non raro mutuis sese odiis impetunt: vnde proverbiu:

figulus figulum modit: Faber fabro iniudit? R. Quia benevolentiam quām artis similitudo conciliare deberet, in rixas conuertit, honoris , & pecuniae æmulatio: ob idque in Symposiacis Plutarchus verat Sophistas , poëtas , cantores , & id genus hominum,

*Vide Cœl.lib.
12 ca. 3. c. 4.*

ad coniuia iungi, ne quid oriatur rixæ.

18 *Q u a m o b r e m* interdum amantes amentes sunt? R. *Tum ob alias causas: tum* quia vehemens, & assidua cogitatio rei erga quam afficiuntur, spiritus in cœrebrum quoocat, & calore iis aduerto cerebrum, atq; internorum sensuum officinas ultra modum accendit earumque temperiem dissoluit, qua dissoluta nequeunt potentia suis muneribus tibi ac recte fungi.

*Amantes
amentes.*

IN LIBRVM DE LONGITUDINE, ET BREVITATE VITÆ.

Quænam diuturnioris, & brevioris vita cause sint.

C A P V T I.

VE M A D M O D V M vita in calido, & humido consistit, ut fuit à nobis superius explicatum: ita causa lóngioris æui in hisce duobus optimè temperati, idoneamq; inter se proportionem habentibus sita est, & è conuersio causa vitæ brevioris in eisdem parum aptè committis. Censentur verò hæc optimè temperata, cum humidum illud, quod aëtatum & tenax, ac bene cohærens esse oportet, haud nimis præualet, alioqui calorem obtundet, & extinguet, non secus, ac oleum sese effundens ellychnij flammat abolet. Item cum calor non ita excellit, & dominatur, ut humidū sua voracitate citius, quam par est, depascat, & absument. Opus est etiam ut humidum non multa excrements, aut peregrinæ materiæ admixtionem in se cohibeat. Ut enim flamma olei fæce depasta, tetrica, & molesta est: sic naturæ munia à pativo calore orta, si calor turbido, & excrementitio humido alatur, obscura sunt, imperfecta, moribida parumque diuturna.

*De tempora
ratione calidi
& humidi.*

SE O præter dictam humidi, & calidi temperationem, ac symmetriam, aliæ quoque sunt extrinsecus aduenientes causæ, quæ ad vitæ diuturnitatem, & brevitatem non parum conferunt. In primis cœlestium corporum influxus sydetumque aspectus, & irradatio, tam ea quæ quisque in genitura & ortu suo habuit, quam quæ ad regionem, in qua versatur, pertinet. Cum enim mundus hic inferior, ut 1. Meteor. cap. 2. Aristoteles ait, supernis lationibus obnoxius sit, ab iisque regatur, non dubium, quin viuentia pro ratione aspectuum, itunc beneficam qualitatem ad tuenda corpora, aliæ aduersam, noxiāmque à cœlo accipiant.

*Cœlestis
fluxus.*

Aristot.

FACIT quoque ad id soli, & regionis bonitas, aut inclemencia, teste Aristotele 4.de Generat.animalium cap.vlximo, siquidem hæc corpus assidue alterant, ac permutant, & nonnunquam eius substantiam nimio æstu dissipant, nunc frigore arefaciunt, & congelant. Propter cœli, soliq; feruorē in ea Indiæ parte, quam Onor vocant, indigenas longæuos, & integra valetudine esse perhibent, ita ut alij ad vigesimum supra centesimum annum cruda, viridiq; senecta perueniant, alij etiam multo diutiùs viuant. Item in quādam Indiæ plaga narrat Plinius lib.7.cap.2. homines non expueri, non capitisi, aut dentium, aut oculorum, raro aliarum corporis partium dolore affici. Præterea gentem, quæ Pandore dicebatur, in conuallibus sitam annos ducentos viuere solitam, in iuventa candido capillo, in senectute nigro. Ad hæc in fastigio montis Athi scribit Solinus cap. 21. oppidum fuisse Achronum nomine, in quo dimidio longior, quām in aliis regionibus incertum vita prorogaretur.

A D idem multum habet momenti ratio vietus: si enim is temperatus sit, materiæ dilabentis fluxum commodè resarcit, vitamque seruat, & promouet: si modum excedat, alendi vires labefactat. Quod quotidiana docet experientia. Multi enim, etiam infirma valetudine temperantia beneficio diutiùs viuunt: multi sibi nimium indulgentes, ciborum, & potuum nimietate immaturè decedant. His adde multa esse ciborum genera, quorum alij suapte vi corporibus detrimentum, & morbos afferunt, alij valetudinem tuentur. Lege Plutarchum in orationibus de esu carnium & in tractatu de præceptis bonæ valetudinis. Tandem solent vitam minuere labores intempestiui, animi perturbations, profusæ corporis voluptates, frequentes curæ, assiduus mœtor, cæteraque id genus, quæ aut natuum calorem dissipant, aut coactum præfocant.

P O R R O & si non vniuersim, frequentius tamen accidit, ut longiori vita fruantur animalia, quæ grandiora sunt, & sanguine prædita, & terrestria, quām minora & exangua: quæq; in aquis degunt. Ut plurimum etiam diuturniora sunt quæ in calidis, quām quæ in frigidis locis incolunt, & mares quām fœminæ, ut docet Aristoteles cap.2. huius libri. Et verò quædam ex animalibus insignem vitæ breuitatē sortiuntur. Nam verbis gratia apud Hypanim fluuium in Ponto circa Solstictium oritur voluere quadrupes, quod ultra diem non superest, vnde Hemerobion vocatur, teste Plinio lib. 11. cap. 36. & ante Plinium Aristot. lib. 5. de Natura animalium, cap. 19. Alia præ cæteris longæua sunt, ut cerui, & elephanti, quippe ceruos post centum annos viuere comprehensum est aliquibus captis cum aureis torquibus, quos Alexander Magnus apponi iusserat, ut refert etiam Plinius lib. 8. cap. 32. Elephantos vero ducentis annis, & quosdam tercentis superstites esse affirmat Aristot. lib. 8. de Histor. animalium, cap. 9.

Q u o d ad arbores attinet longo æuo durant, & vltra ducentesimum annum olea, oleaster, cupressus, platanus, ilex, palma: & vt plurimum quæ natura tardè crescunt prolixè viuant. Quæ vero celeriter adolescunt, cito occidunt, vt ficus, prunus, malus, myrtus, salix. Item aquaticæ celerius emoriuntur, præfæcundæ senescunt citius, odoratæ, & quatum crispa materies est, viuaciores sunt.

C A P V T I I.

Solutio problematum ad diuturnitatem breuitatemque vitæ pertinentium.

SE Q U I T U R explicatio problematum, quæ ex proximè dictis oriuntur. Primum sit. Si humidi copia longioris vitæ causa est, cur homines precipiti ætate, cum iam ad moriendum vicini sunt, humore scatent, vnde & frequentius excreant, & hasmate infestantur? R. Hi non aëreo, & vitali humido conspersi sunt: sed aqueo, & excrementitio, quod natuum calorem interimit.

2 C V R humidum innatum beneficio humidi nutrimentij non poterit ex æquo resarciri, atque in multa secula hominum vita prorogari? R. Semper id, quod in locum innati humidi reponitur deterius est, habetque se ad illud ut aqua ad vinum, quod sui permixtione decolorat, & debilitat. Videlicet tribuit natura in primo ortu humidum longè melius, quam vel artis industria, vel ciborum exquisita bonitate ascisci queat, quasi propria præstantissimi humidi officina sit maternus uteruſ eiusque nativa materia, illa quæ viuentis formam primò excipit. Itaque ætatis progressu semper humidum illud primigenium, hoc est à vitæ primordiis insitum degenerat: præsertim cum & alimentū quantum salubre sit, & aliae causæ externæ ipsum continenter oppugnat, & à primæua temperie deiecitum assiduè carpant, ut in libris de ortu, & interitu pluribus exponemus.

Q U O D N A M è quatuor temperamentis ad vitæ diuturnitatem aptius est? R. Quod obtinent iij quibus sanguinea complexis inest: hæc enim optimam calidi, & humidi permixtionem fortit, cum in cæteris aliis qualitatum permixtio ad prorogandam vitam minus commoda cernatur, ut calor, & siccitas in temperie biliosa: humiditas, & frigus in phlegmatica: frigus, & siccitas in melancholica.

4 C V R dentium raritas breuioris vitæ indicium est? R. Quia vt Aristoteles docet in problematis secl. 10. quest. 47. dentium raritas significat densum esse os capitum, utpote in cuius substantiam abierit dentium materia, atque adeò restatur cerebrum

Con. Comm. in parua Nat.

Nequit humidi innatum equali honestate resarciri.

Temperamenta quatuor.

Dentium raritas vita breuioris indicium.

invalidum esse, quia minus sit respirationibus opportunitum, proindeque facile putrefactum in cūm sua nātūra humidum sit. Nam & reliqua etiam dum non mouentur & torpēnt, neque exhalant, facile vitium contrahunt, & tabescunt. His addē dēnies rātos, materiae imbecillitatem, aut paucitatem arguere, quod debilioris nātūra argumentum est.

5 Cur bibones, & qui se frequenter vino ingurgitant mortem
sibi accelerant? R. Quia ascitio calore humidum primigenium
celeriter absimunt ipsiusque natuum calorem evanescente
eius pabulo dissipant. Secus accidit iis, qui moderato utuntur
vino, quo nativus calor iuvatur, & ciborum decoctio promo-
uetur. Plato tamen de legibus omnino vetat, ne ado-

lescentes ad annum usque duodevigescimum, vi-
num bibant, & recte quidem, ne si vini
calor ad feroorem aetatis ac-
cesserit, ignem igni
addant.

4

F. L. N. D. S.

INDEX

CAPITVM, QVÆ CONTINE NTVR IN COMMENTARIIS LIBRORVM ARISTOTELIS, QVOS PARVA NATVRALIA APPELLANT.

- In librum de memoria, & reminiscencia. Caput 2. Quo pacto somnus fiat. pag. 21
- C**aput 1. Quid est quotuplex sit memoria. pag. 3.
- Caput 2. Discutitur num memoria intellectua propriam memoriā sit, an non. pag. 4
- Caput 3. Memoriam intellectuam non esse facultatem rei, aut essentia ab intellectu distinctam. pag. 6
- Caput 4. Memoriam sensuinam contineat etiam brutis, licet non omnibus. pag. 8
- Caput 5. Non esse negandum competere piscibus memoriam. pag. 9
- Caput 6. De organo memoriae sensuua. pag. 11
- Caput 7. De abitu memorandi, & reminiscendi. pag. 11
- Caput 8. De utilitate memoriae, eiusque admixtione ex abstracta visione. pag. 13
- Caput 9. Quidnam rebus memoria bonitas constet auctoritatem, & qui memoria laude floruerint aliquando. pag. 15
- Caput 10. Solutio aliquorum problematum ad memoriam spectantium. p. 17
- In librum de somno, & vigilia.
- Caput 1. Quidnam Somnus sit. pag. 20.
- Caput 3. Finalis causa somni, eiusq; multplex utilitas, si moderatus sit: incommoda, si immoderatus. pag. 25
- Caput 4. Quod somnus omnibus animalibus competit, & num ab eo, qn à vigilie vitam auspicemur. pag. 26
- Caput 5. Non fuisse à statu innocentiae allegandum somnum. pag. 27
- Caput 6. Quomodo animal expurgatur, ex a somno cessen. pag. 28
- Caput 7. De iis, qui dormientes obambulant. pag. 29
- Caput 8. quid causæ esse videatur, cur galli statu noctis tempore expergescantur. pag. 31.
- Caput 9. Solutio problematum, quæ ad somnum pertinent. pag. 32.
- In librum de Somniis.
- C**aput 1. Quid sit somnum, & quomodo accidat. pag. 36
- Caput 2. Alia ratio explicandi somniorum generationem. pag. 38
- Caput 3. De varijs somniiorum generibus pag. 41
- Caput 4. de somnijs diuinis & demoniacis, naturalibus & animalibus. pagina 41

I N D E X.

- C**aput 5. De somniis, quæ naturalia & animalia nuncupantur. pag. 43
Caput 6. Problematum ad somnia pertinente dissolutio. pag. 44
- In librum de Diuinatione per somnum.
- C**aput 1. Diuersa veterum philosophorum placita de Diuinatione per somnum. pag. 48
Caput 2. Aristotelis sententia. pag. 50
Caput 3. Quousque somniorum præfigia auscultanda sint. pag. 51
Caput 4. Explicatio problematum ad somniorum præfigia spectantium. pag. 53
- C**aput 5. Pythagoram aliisque philosophos. pag. 69
Caput 3. Dissolutio problematum ad hominem etates spectantium. pag. 70
Caput 4. De dentibus, quæ sit eorum materia, ortus, finis, varietas. pag. 73
Caput 5. Solutio problematum, quæ ad dentes pertinent. pag. 75
Caput 6. De capillis, quæ sit eorum materia, ortus, finis. pag. 76
Caput 7. De capillorum varietate. pag. 77
Caput 8. De caluitio & canitie. pag. 78
Caput 9. Dilutio problematum ad capillos spectantium. pag. 80

In librum de Respiratione.

- C**aput 1. De causa efficiente respirationis, & quo pacto respirationis fiat. pag. 55
Caput 2. Enucleatus explicatur quanam vi pulmones moueantur. pag. 56.
Caput 3. De fine respirationis. pag. 58
Caput 4. Quibus animantibus respiratione conueniat. pag. 60
Caput 5. Opinio existimantium omnes in universum pisces respirare, eiusque impugnatio. pag. 61
Caput 6. Quo pacto inter se conueniant & dissideant cordis, arteriarumque motus & respiratio. pag. 63
Caput 7. Solutio problematum ad ea, quæ proximis disceptationibus conclusa sunt pertinentium. pag. 65

In librum de Lucentute, & senectute.

- C**aput 1. Varia etatuum discrimina. pag. 68
Caput 2. Etatuum consideratio secundum

- astrologos, Pythagoram aliisque philosophos. pag. 69
Caput 3. Dissolutio problematum ad hominem etates spectantium. pag. 70
Caput 4. De dentibus, quæ sit eorum materia, ortus, finis, varietas. pag. 73
Caput 5. Solutio problematum, quæ ad dentes pertinent. pag. 75
Caput 6. De capillis, quæ sit eorum materia, ortus, finis. pag. 76
Caput 7. De capillorum varietate. pag. 77
Caput 8. De caluitio & canitie. pag. 78
Caput 9. Dilutio problematum ad capillos spectantium. pag. 80

In librum de Vita, & Morte.

- C**aput 1. Quidnam sit vita. pag. 81
Caput 2. Frigus non concurrere per se ad actiones vitæ. pag. 82
Caput 3. Quid sit mors, quibus causis accidat, & quæ eius sint genera. pag. 83
Caput 4. De situ & figura cordis, quod vitæ fons dicitur. pag. 84
Caput 5. Quamobrem cor vitæ fons dicatur. pag. 86
Caput 6. Quod animi perturbationes à corde oriundæ, interdum noxam corpori, mortemque afferant. pag. 88
Caput 7. Solutio problematum ad cor spectantium. pag. 89
Caput 8. Dilutio problematum circa animi perturbationes, quæ à corde oriuntur. pag. 91

In librum de Longitudine & breuitate vitæ.

- C**aput 1. Quidnam diuturnioris & brevioris vitæ causa sint. pag. 95
Caput 2. Solutio problematum ad diuturnitatem, brevitatemque vitæ pertinentium. pag. 97

INDEX

I N D E X

P R A E C I P V A R V M
R E R V M, Q V A E I N H O C
O P E R E P A R V O R V M N A
T V R A L I V M C O N T I N E N T V R,
in quo numerus paginam indicat; P, prin-
cipium: M, medium: F, finem.

Aetas.

- E**tatum varia discrimina.
pag. 68.p.
Acetum consideratio secundū
Astrologos, Pythagoram, & alios.
pag. 69.m
Acetum curricula nō omnes eodem ter-
mino concludunt. pag. 68.m
Quare infantes, iuvenes, &c.

Anima.

- A**nima separata reminiscitur co-
rum, quae in vita gessit. pag. 4.p
Anima separata quo pacto recordetur
singularium. pag. 5.f
Anima separata infunduntur à Deo spe-
cies in abcessu à corpore. pag. 5.f
Anima nostra ut sit impressa imago
Trinitatis. pag. 7.p

Animal.

- A**nimalia aquatilia deterioris notax
quam terrestria. pag. 9.p.m
Cur animalium creationem ab aquatilibus
Deus inchoavit. ibid.
Que animalia sin vita diuturnioris.
pag. 96.m
Ex, animalibus calidissima esse aquatilia
non recte ab Empedocle dictum. p. 9.f
Singulis animantium speciebus peculiaris
instinctus. p. 31.f
Animalia exanguia. pag. 36.m
Animalia sine corde. ibid.

Canities, & Caluitium.

- C**anites vnde. pag. 79.f
Capilli detelli cur serius canescant.
pag. 80.m

Qui noctis vnius spatio totus incanuit.

pag. 80.m

Caluitus causa.

pag. 79.p

Cur non omnes caluescant.

pag. 79.m

Capillus.

Capillorum materia.

pag. 77.p

Capillorum generatio.

ibid.

Capillorum utilitas.

pag. 77.p

Capillorum varij colores vnde?

pag. 77.f

Capillorum diversitas.

pag. 78.p

Cerebrum.

Cerebrū calidūmne sit, an frigidum.

pag. 32.p

In Cerebro sensus communis residet, non
in corde, vt visū est Aristoteli. p. 21.f

E cerebro spiritus animales in externos

sensus illabuntur.

ibid.

Cerebrum maius, quād cæteris anima-

tibus, datum homini pro magnitudine

sui corporis.

pag. 27.p

De cerebri frigiditate sententia Aristote-

li.

pag. 32.p

In cerebro quo pacto vapores addensem-

tur.

Cor.

ibidem.

Cor vitæ fons.

pag. 87.p

Cordi quantum detulerit Aristote-

les.

pag. 40.m

Cordis motus.

pag. 63.f

Cordis motus similis conuersioni cœlesti.

pag. 65.m

Cordis, & arteriarum consensus. p. 64.p

Cordis & arteriarum motus non dirigi-

tur cognitione.

pag. 66.p

Cor refrigeratur arteriarū distētione. 63.

Motus cordis, arteriarum, & respiratio-

conferuntur inter se.

pag. 64.f

INDEX.

- Cor exemptum, cur aliquando pulset.* pag. 66. p.
Cordi facultas vitalis, cerebro animalis, hepatis naturalis delegata est. p. 90. m.
Cor num aliquid graue vitium aut non tam pati possit. pag. 45. m.
Cor Gradi habet, cur timidiora. p. 90. m.
Quibus hirsutum & pilosum cor est, cur audaciores. pag. 90. m.
In corde residet appetitus concupiscentia, & ira. pag. 91. m.
Cordis situs. pag. 85. p.
Cordis figura. pag. 85. m.
Cordis triplex sinus apud Aristotelem. pag. 85. f.
Cordis mucro. pag. 86. p.
Cor pulmonibus gratiam repedit. p. 86. p.
Dilutio multorum problematum circa animi perturbationes, quae à corde oriuntur. pag. 91. m.
Dentes.
Dentium materia. pag. 73. f.
Dentes tota fere vita crescunt. p. 73. f.
Dentium ortus. pag. 74. p.
Dentium numerus. pag. 74. p.
Dentium diuersitas. ibidem.
Dentium finalis causa. pag. 74. f.
Dentium putredo. pag. 75. m.
Dentes Aethiopum, cur candidi. pag. 75. f.
Dentium raritas breuioris vite signum. 97. f.
Infantes, &c pueri.
Infantum etas. pag. 69. p.
Pueri cur parum memores. pag. 15. f.
Pueris infantibus num somnia accidentant. pag. 47. p.
Pueri maturius sapientes cur aut diu non vivant, aut postea minus prudentes evadant. pag. 71. m.
Cur infantes glabri. pag. 80. p.
Iuuentus, & Iuuenes.
Iuuentus quo anno terminetur. p. 69. p.
Iuuentus cui planetæ secundum Astrologos subiiciatur. pag. 69. f.
Iuuentus æstati similis. pag. 70. p.
Iuuentus robur num primi parentes eis fructuum vitalis arboris perpetuo retinere potuisse. pag. 71. f.
Iuuenes cur meliora sint memoria, quam pueri est senes. pag. 19. f.
Memoria.
Memoria tribus modis accipi. p. 3. p.
Memoria sensitiva. pag. 3. m.
Memoria intellectiva. pag. 3. f.
Memoriam intellectuam dari quibus argumentis constat. pag. 4. p.
Memoria intellectuam num propriæ memoria appellanda sit. pag. 4. m.
Memoriae sensitiva organum, posterior cerebri ventriculus. pag. 3. f. co. 11. p.
Memoria organum quod temperamentum exigat. pag. 7. m.
A memoria oriri intelligentiam quo sensu D. Augustinus pronuntiavit. pag. 8. p.
Memoria sensitiva, quibus brutorum conueniat, quibus non. pag. 8. m.
Memoriam competere muscis. pag. 9. p.
Memoriam inesse piscibus, que indicia ostendant. pag. 9. f.
Memoria sensitiva num duplex constitui debeat. pag. 11. f.
Memoriae duo actus. pag. 12. p.
Memoria seu memorandi actus definitio. ib.
Memoria res tatu præteritas subjici ibid.
Memoria utilitas. pag. 14. m.
Memoria admiranda vis. pag. 15. p.
Memoria sapientia, & experientia mater. pag. 14. f.
Memoria firmitatem, que præstent. p. 16. p.
Memoriam qua vivent, impediunt, admittant. pag. 16. p. m.
Memoriam qua feruent, inuenientque. p. 16. f.
Memoria noxia. pag. 16. f.
Memoriam excolendi ars. pag. 17. p.
Memoria insignia exempla. ibid.
Memoria cur integræ quedam nationes parum valent. pag. 19. p.
Memoria quorundam brutorum. p. 19. m.
Memoria intellectiva, & intellectus nec re, nec specie differunt. p. 6. m.
Dilutio argumentorum, quibus oppositum ostendi videbatur. pag. 6. f.
Memoria diuturnior, cur melancholicis. pag. 6. f.
Memoria cur in quibusdam iudicatur non lesa imaginatione. pag. 19. f.
Memoriam

I N D E X.

Memoriam sensuum &phantasiam non esse potentias passivas tantum. pag. 39. f
Mors.

Mors quid sit. pag. 83. m
Mors quibus causis accidat. pag. 84. p
Mors generalis. pag. 84. p
Mors violenta. pag. 84. p
Mors naturalis. pag. 84. m
Nox corpori mortemque, ut animi perturbationes interdum afferant. pag. 88. p
Prematura mortis signum seminis invenita. pag. 71. m

Pisces.

Piscibus datum animalia pro sale servit Philo. pag. 9. m
Num id recte dictum. pag. 10. f
Non omnes pisces ouiparos esse, sed quodam viviparos. pag. 10. m
Piscium quorundam stratagemata, & adumbrata prudentia. pag. 11. p
Recordari, & reminisci.

Recordatio quo pacto animae separata conueniat. pag. 5. m
Reminisci quidnam sit. pag. 12. f
Ad reminiscientiam plura exigunt, quam ad memoriam recordationem. pag. 13. p
Ad actionem reminisci quae requirantur. pag. 13. m
Reminisci non conuenit bruto. pag. 13. p
Qui celeritate ingenii valent facilius reminiscuntur. pag. 13. p
Reminisci non conuenit animae separata, & si recordatio conueniat. pag. 13. f

Respiratio.

Respirationis causa efficiens. pag. 55. p
Respirationis instrumenta. pag. 56. m
Respiratio quo pacto fiat. pag. 55. f
Respirationis duæ partes. pag. 56. p
Ad respirationis officium, quo pacto pulmones moueantur. pag. 56. f
Respirationis quoque ritrum naturalis, an voluntarius sit. pag. 58. p
Respirationis finis. pag. 58. f. & 59. m
Respiratio quibus animalib. competit. pag. 60. p
Respiratio non omnibus piscibus conuenit, ut quidam opinati sunt. pag. 61. f

Seneclus, & senes.

Seneclus putredo quadam. pag. 72. m
Seneclus prima. pag. 69. p
Seneclus decrepita. pag. 69. p
Senes cur oblitiosi. pag. 15. f
Seneclus primo incurrit in memoriam. pag. 17. f
Senes cur timidi, incurui, tremuli, suspiciosi, illiberales. pag. 72. f. & 73. p

Sensus.

Sensum communem, & eius thesaurum in diversa parte cerebri consistere. pag. 7. m
Nullum sensum in actione, versari absque ope animalium spirituum. pag. 21. m
Sensus communis organum in corde posuit Aristoteles: re tamen vera in cerebro incident. pag. 21. f
Spiritus animales in externos sensus influunt. pag. 21. f
Sensus communis thesaurum, qui phantasiam constituant. pag. 37. m
Sensum internorum operatio in somnis imperfecta. pag. 44. f

Somnium.

Somnium quid sit. pag. 36. m
Somnia ad quos sensus internos pertinent. pag. 37. m
Somnia quo pacto fiunt ex sententia Aristotelis. pag. 38. p
Non esse opus regressu imaginis ad somnia. pag. 39. p
Etiæ in somnis hominæ discurrere. pag. 40. m
Sonniorum varia genera. pag. 41. p
Somnia diuina. pag. 41. f
Somnia demoniaca. pag. 42. f
Somnia naturalia. pag. 42. m
Somnia animalia. pag. 44. f
Cur quidam tota vita non somniat. pag. 47. p
Somnium Salomonis. pag. 47. f
De divinatione per somnium varie opiniones philosophorum. pag. 48. p
Sonniorum interpretatio, quando subiecta. pag. 49. f
De somnis diuinis sententia Aristotelis. pag. 50. f
Sonniorum præsagia quoisque aysculiada sint, fusca explicatio. pag. 51. f

Somnii.

I N D E X.

Somnus.

- S**omnus quid sit. pag. 20. p
Somnus antiperistasis quædā. p. 24. m
Somnus cur dicatur mortis frater. p. 21. p
Cur nobis in somno, hoc est in maxima
 vita quiete mortis effigies represen-
 tetur, Tertulliani consideratio. p. 21. p
Somnus cur dicatur vinculum primi sen-
 sorij. pag. 21. f
Somni tempore non ascendunt e corde in
 cerebrum spiritus animales. p. 22. f
De somni causa variae opiniones. p. 22. f
Somnum, quæ concilient. pag. 23. p
Somnus, cur facile post cibū obrepit. p. 28. f
Somnus, cur à natura institutus. p. 24. f
Somni encomia. pag. 24. f
Somni tempore externi sensus vacationem,
 feriarum vice, impetrant. pag. 24. f
Somnū omnib. animalib. cōpetere. p. 26. m
Somnus delphinū in summa aqua. p. 26. f
Somnū etiā in statu innocētiae fuisse. 27. p
Somnus Adami. pag. 28. m
Excitatio à somno, siue exergefactio, vt
 fiat. pag. 27. f
De ijs, qui in somno obambulant. p. 29. f
Asōnū vt galli exergefact ad cārū. 30. f
Somno cur facultas nutriendi nō ita eget,
 & in otio nunquam est, cām alijs po-
 tentijs secus accidas. pag. 32. m
Somnum qua ratione lactuca inuehat, cum
 frigida sit. pag. 33. p
Somnus primus cur arctior. pag. 33. m
Somnum cur labor inducit. pag. 32. f
Somnum cur tristitia adimit. pag. 34. f
Somnus cur tristitiam leuat. ibid.
Sōno cur calor ad viscera cogitur. p. 34. m
Sōnus cur post subitā corporis exinanitio
 nē, deliquiū nōnunquā importat. p. 35. f
Somnus cur sudorem mouet. ibid.
Somnus matutinus cur iucundior. p. 35. m
 Species, siue imagines.

- S**pecies rerū singulariū quinegāt. p. 5. p
Per quas species recordetur anima se-
 parata rerum singularium. pag. 5. m
In præmolli & fluxa materia non conser-
 uari species. pag. 9. m
Species non habent contrarium. p. 18. m

Species inuisitæ sensibus, &c obscurantur
 & efficiant. ibidem.

Species diffusoria est euāide. ibidem.
 Species cur nonnunquam obscura impi-
 mantur nonnunquam tenaces. p. 18. m

Non omnes species sensitivas inhærere in
 spiritibus animalibus. pag. 19. p

Species, & interdum latēant, interdum,
 sese exerant. pag. 37. p. 38. m

Specierū regressus ad efficiēdā sōnia. 37. m
 Spiritus animales, &c vitales.

Nullū sensum in actione versari abs-
 que ope animaliū spiritū. p. 21. m

Non omnes species sensitivas in spiritibus
 inhærere. pag. 37. f

Spiritus vitales somni tempore non euā-
 dunt in cerebrum. pag. 22. f

Spirituū ministerio & vehiculo defer-
 tur calor. pag. 24. p. & 71. m

Spiritus animalibus non eget nutritio-
 ria facultas. pag. 32. m

Spiritus non sunt animati. pag. 38. p

Spiritus sensitivi in cerebro perficiuntur.
 pag. 71. m

Spiritus & sanguis qua. vi cieantur in
 corpore. pag. 91. m

Spiritus metucentibus crassescunt. p. 92. p

Spiritus vitales in corde conficiuntur,
 animales in cerebro. pag. 91. p

Vigilia.

Vigilia quid sit. pag. 20. p

Vigilia immodice incōmoda. 25. m

Vigilia Aristotelis. pag. 25. f

Vigilia gruum. pag. 25. f

In eos, q noctes vigilat, dies dormiūt. 26. p

Vita.

Vita quid sit. pag. 81. p

Vita quo modis accipiatur. p. 81. p
 Vita cur dicatur in calido & humido con-
 sistere. pag. 82. p

Ad actiones vita, num per se frigus con-
 curreat. pag. 82. p

Vita fons cor. pag. 84. p

Vita diurnioria & brevioria cane. 95.

Ad diurnitatem vita quodnam tempe-
 ramentum sit optius. pag. 97. f

Quædiuinēlia lōgioris vita sint. p. 96. f